

07 | 2003

FORBRUKER RAPPORTEN

TEMA: KOMMUNEVALG 2003

Elle melle...?

SIDE 16-27

www.forbrukerportalen.no 35,-

07

Test: MIKROBØLGEVNER | PRINTERE | BATTERIER | BILDEBEHANDLING

Sex og kjendiser – les her!

DET KAN UMULIG være bare jeg som irriterer meg over at vi i sommer ble neddyngnet med Dagbladet-stoff om nordmenns påståtte sexvaner. Når gradestokken beveger seg over 20 grader, er det tydeligvis lov å behandle oss lesere som infantile puddinger som skal være happy bare morgendagens værmelding inneholder en viss sannhetsgehalt.

«Takke meg til at Narvesen også selger utenlandske aviser.»

JEG FORSTÅR IKKE helt norske avisredaktører som serverer sine kunder tynn suppe akkurat i den tiden at folk virkelig har tid til å lese. I hverdagen blir det mye skumming, men i ferien har du et hav av tid til å ta imot nye impulser og nye tanker. Og nettopp da får du unge nordmenns sexvaner brettet ut over hele deg. Eller en haug andre nyheter som balanserer på kanten av det totalt verdiløse.

HAR DU TENKT PÅ at en avis egentlig er en vare? En løssalgssavis koster 10 kroner. Totalt bruker vi ca 2,3 milliarder hvert år i aviskiosken. Er det slik at hvis vi nå en gang er villige til å fiske fram en ti-kroning for å rive med oss et eksemplar, så ligger det i denne handlingen at vi må akseptere nær sagt hva som helst? Eller skal vi ta avisens egen varedeklarasjon på alvor (den står

som regel på side 2) og kreve pengene tilbake når nyheten om at alenemødrene ikke lenger trenger menn, er avisens viktigste bidrag til «samfunnsdebatt»?

VI LIKER EGENTLIG IKKE avisene – men vi kjøper dem. Vi synes at avisene bruker uforholdsmessig mye plass på David Beckhams venstre tå på treningen i Kina, men godtar likevel 18 sider med sport hvor makt- og pengestrukturene i idretten forblir helt uberørt. Vi har lyst til å forstå verden bedre, men svelger det når en journalist voldtar statistikken i jakten på enda en ny trend. Vi godtar til og med redaktørens svulstige selvskrut på vegne av den undersøkende presse, når den samme pressen ikke engang gidder å undersøke seg selv.

VI ER EGENTLIG SULTNE på noe meningsfylt. Men det vi får servert fra redaktørene i sommervarmen, likner mest på menyen på danskebåten. Så kan vi av og til lure på om det ikke er en grenseløs under-vurdering av oss som lesere som gjør at avisene kan fylle sine aviser med pølser og pommes frites.

TAKKE MEG TIL at Narvesen også selger utenlandske aviser. Når Dagbladet kan diske opp med at «Norske Eli sjarmerte Saddams sønn», kan det være godt å vite at det finnes en verden utenfor Norge også.

redaktør BARTH THOLENS

Ansvarlig redaktør: Barth Tholens
Nyhetsleder: Jarle Oppedal
Redigerer: Toini Røtterud

Redaksjonsadresse:
Postboks 4594 Nydalen, 0404 Oslo
Besøksadresse:
Rolf Wickstrømsvei 15, Oslo

Telefon: 23 40 05 00
Telefaks: 23 40 05 02
E-post: fr-rapport@forbrukerradet.no
Internett: www.forbrukerportalen.no

Design og repro: Cox Millimeter
Trykk: Norprint rotasjon as

Abonnement:
Sandberg AS/Forbruker-rapporten
4894 Grimstad
Telefon: 37 40 12 71
Telefaks: 37 40 15 01
E-post: forbrukerrapporten@abo-service.no

Abonnementspris: 10 nr. pr. år kr 225,-
Løssalg: kr 35,- (selges hos Narvesen)
Konto.nr.: 0805 517 6508 og 6222.05.31509

Forbruker-rapporten er et reklamefritt forbrukertidsskrift. Vi bringer fakta om varer og tjenester. Bladet gis ut av Forbrukerrådet, som er en frittstående institusjon.

Besøk våre hjemmesider:
www.forbrukerportalen.no

Forsidefoto: Corbis/Scanpix

Tema: kommunevalg

Handler kommunevalget om demokrati og politiske vei- valg eller er kommunepolitikerne bundet p.g.a. trange budsjetter? Vår kikk på noen typiske partikommuner viser at gjennomslaget for partienes hjertesaker er såre lite. Men selv med anstrengt kommuneøkonomi, skal du ha dine rettigheter. Vi forteller deg hvilke rettigheter du har og vi ser på enkelte kommuners kreative forsøk på å øke inntektene.

16–27

Når mobilen ryker for femte gang

Det er forskjell på å ha rett og å få rett. Det fikk Hege Undjem fra Arendal erfare. Hennes mobiltelefon gikk i stykker fem ganger, og feilen var den samme. Likevel ville butikken verken bytte telefonen eller la henne heve kjøpet. Først når Forbrukerrådet ble med i Spaceworld-butikken, fikk Hege retten sin – en ny telefon.

4

Hvem skal ta seg av etikken?

Oppmerksomheten rundt etikken innenfor global handel øker, også her hjemme. Flere er villige til ikke å kjøpe varer fremstilt under mistenkelige forhold. Og i næringslivet er det nå politisk korrekt å ha etiske standarder. Men spørsmålet er hvor stor den praktiske effekten foreløpig er. Vi har tatt temperaturen på kampen for rettferdig handel.

30

Nybyggere må ta kommunens kostnader

I mange kommuner anses nye innbyggere som en ny kostnad for kommunen. Det kreves barnehager, skoler og andre servicetilbud. Men kommunene vet råd, de velter kostnadene over på nybyggerne. Ved boligbyggingen på Fornebu i Bærum, må hver enkelt boligkjøper regne med en ekstraregning på 150 000 kroner for servicetilbud.

24

Mikrobølger på kjøkkenet

Den gjengse norske mikrobølgeovn brukes til tre ting: poppe popcorn, tine frossenmat og varme tåteflasker. Men med dagens mikrobølgeovner kunne du klart deg uten komfyr. Mikrobølgemat er både sunt og slankende å spise. Vi har testet mikrobølgeovner som klarer biffen for tur- bokkene.

38

- 4 Mobilten gikk i stykker fem ganger
- 7 Det lille ekstra: Får to kroner for å ta ut penger
- 8 Bagasje borte vekk med Nor-Way Bussekspress
- 10 Apoteker Felix Ally: – Apotek-kjedene bør granskes
- 13 Store prisforskjeller på parkering
- 16 Kommunevalget: Rødt eller blått, ett fett
- 20 Kommunale tjenester uteblir, men regningen kommer
- 22 Larvik kommunes servicesenter: Hjelp fra buffersona
- 23 Konkurransetsetting må sikre forbrukerne
- 24 Luftig ekstraskatt for nybyggere
- 26 Blir nektet vannmåler
- 30 Etisk forbruk: - Nei til boikott
- 33 Etisk forbruk: Bedriftene på gli
- 36 Slik begrenser du reklameflommen

TESTER

- 34 Pristest: Veterinærtjenester
- 38 Mikrobølgeovner
- 40 Printere
- 42 Batterier
- 44 Bildebehandlingsprogrammer

FASTE SPALTER

- 45 Brev
- 45 Økotips
- 45 Ikke la deg lure
- 46 Brev
- 46 Forbrukerbørsen

5 ganger

Mobilen gikk i stykker –

Heges mobiltelefon gikk i stykker fem ganger med samme feil. Butikken nektet henne både ny telefon, og å heve kjøpet. Men dette er i strid med den nye forbrukerkjøpsloven.

tekst GEIR RØED foto FRED ARTHUR ASDAL

Mange klager

I årets sju første måneder mottok Forbrukerrådet 3490 henvendelser på mobiltelefoner. Det er en økning på hele 61 prosent fra samme periode i fjor, da Forbrukerrådet mottok 2170 henvendelser på mobiltelefoner.

Mobiltelefoner er nå den gjensiden Forbrukerrådet får flest henvendelser på, etter bil og motor-kjøretøy.

Mobiltelefonseilgerne hevder gjerne at det bare er to års reklamasjonsfrist på mobiltelefoner. Men forbruker-myndighetene er uenig i dette.

FOR ETT ÅR SIDEN, i august i fjor, kjøpte Hege Undjem en Siemens-mobiltelefon på Spaceworld-forretningen i Arendal. Noen måneder senere fikk hun problemer med den, og i februar ble den levert inn til reparasjon.

– Telefonen slo seg plutselig av, både når den var i bruk, og når den bare sto på. Det skjedde mange ganger hver dag og det var veldig irriterende, forteller Hege.

Kort tid etter at telefonen var reparert, oppsto problemene igjen. Ut over senvinteren og våren ble telefonen levert inn til reparasjon og reparert for samme feil ytterligere tre ganger:

- i midten av mars
- i midten av april
- i slutten av april.

Hver gang ble telefonen reparert, og ifølge følgesedlene testet av reparatøren – og «funnet OK».

– Den virket de første dagene, før problemene plutselig kom tilbake, forteller Hege Undjem.

Som de fleste andre, kan hun ikke lovverket på rams. Likevel dristet hun seg til å spørre om heller å få en ny telefon ved de tre siste reparasjonene.

– Men det fikk jeg ikke, forteller hun.

I juni oppsto de samme problemene for femte gang. Hege dro til butikken, hvor ekspeditøren svarte at han ikke har fullmakt til å gi henne ny telefon.

– De fleste gir opp

Jurist Aina Kristin Bringsverd ved Forbrukerrådet i Arendal, sier hun er sjokkert over kundebehandlingen av Hege Undjem.

– Ifølge loven skulle Hege allerede den første gangen blitt spurt om hun ville at telefonen skulle repareres, eller ha en tilsvarende ny telefon. Når feilen oppsto for tredje gang, kunne hun ifølge lovverket kreve prisavslag eller heving av kjøpet, sier Bringsverd.

Sammen med Hege og Forbruker-rapporten, ble jurist Bringsverd med til Spaceworld-butikken. Der ble vi møtt av butikksjef Ove Henning Hagane. Han opptrådte hyggelig, og skjønte raskt at Hege har blitt feilaktig behandlet. Han tilbød Hege å bytte til en annen Siemens-modell – som koster mer enn tre ganger så mye.

– Etter loven har Hege krav på ny telefon. Jeg vet det, og det gjør de fleste selgerne mine også, sier Hagane.

– Men hvorfor skjer dette først ▶

Først da Forbruker-rapporten og Forbrukerrådets jurist Aina Kristin Bringsverd ble med til butikksjef Ove Henning Hagane, fikk Hege Undjem ny telefon.

Dine rettigheter:

Går mobiltelefonen din i stykker, kan du som hovedregel kreve gratis reparasjon i inntil fem år fra kjøpstidspunktet. Unntaket er:

- dersom telefonen er utsatt for støt og slag utover det den utsettes for ved normal bruk,
- dersom telefonen er utsatt for fukt utover det den utsettes for ved normal bruk.

For de billigste telefonene, som koster under 2000 kroner uten subsidi-ering, er det fortsatt ikke avklart hvor lang reklamasjonsfristen er. Forbrukerrådet mener det bør være fem år også for disse telefonene, mens bransjen mener to år. Partene venter på en rettslig avklaring.

Oppstår det feil ved telefonen, og den må repareres, kan du velge mellom reparasjon eller en ny, tilsvarende telefon. Forutsetningen for sistnevnte er at det ikke fører til urimelige kostnader for selgeren.

Velger du reparasjon, har du krav på en lånetelefon dersom reparasjonen tar lengre tid enn sju dager.

Oppstår samme feil for tredje

gang, har du rett til å heve kjøpet og få tilbake pengene.

Oppstår det forskjellige feil med telefonen fire ganger eller mer, kan du også heve kjøpet.

De første seks månedene skal alle feil regnes som fabrikkfeil, dersom ikke selgeren beviser noe annet. Selger har altså bevisbyrden. Etter seks måneder er det i utgangspunktet du som har bevisbyrden, men selgeren har undersøkelsesplikt.

Selger kan ta betalt for reparasjon eller undersøkelse som ikke dekkes av reklamasjonsrettighetene eller garantien. Men dette skal avtales på forhånd.

Kjøp av mobiltelefon reguleres av den nye forbrukerkjøpsloven, som erstatter den gamle kjøpsloven for kjøp gjort etter 1. juli 2002. Telefoner kjøpt før denne datoen, reguleres av den gamle kjøpsloven.

Du finner mer fakta om forbrukerkjøpsloven og kjøpsloven på www.forbrukerportalen.no

Hege Undjem opplevde at mobiltelefonen gikk i stykker fem ganger for samme feil.

► *nå, og ikke på et langt tidligere tidspunkt?*

– Mye på grunn av at dere kommer her sammen med henne.

– *Men Forbrukerrådet og Forbruker-rapporten kan ikke følge alle kunder tilbake til butikken. Og da gir de mest sannsynlig opp...*

– Ja, de fleste gjør nok det. De gir opp.

Flere klager på Spaceworld

Vel ute av butikken, er jurist Aina Kristin Bringsverd glad for at Hege fikk en ny telefon. Men hun er likevel kritisk til Spaceworlds kundebehandling.

– Vi har hatt en del henvendelser fra Spaceworlds kunder. Space-

world må lære seg loven, og etterleve den. Ikke bare når vi kommer på besøk, mener Bringsverd.

Det er ikke første gang Spaceworld blir tatt i manglende kunnskaper om forbrukerkjøpsloven, og feil behandling av kundene.

I fjor høst gjennomførte Forbruker-rapporten en undersøkelse av elektrotbutikkens kunnskaper om den nye forbrukerkjøpsloven.

På 100 konkrete spørsmål fikk vi 54 gale svar, og seks delvis riktige. Bare 40 svar var korrekte.

En selger på Spaceworld i Hugesund, hevdet den gangen at det ikke er reklamasjonsrettigheter på mobiltelefoner og data. Butikksjefen hans hevdet det er ett eller to

år, avhengig av hvor mye telefonen koster.

Begge svarene er feil. Forbrukerrådet mener det er to års reklamasjonsrett for telefoner som koster under 2000 kroner uten subsidiering, og fem år for dyrere telefoner.

– Beklagelig

Daglig leder i Spaceworld Norge, Ole-Henrik Skirstad, beklager at flere av hans butikker feilinformerer om forbrukerkjøpsloven – og ikke behandler kundene i henhold til lovverket.

– Vi har retningslinjer og opplæring av ansatte. Men det kan skje svikt, og det er disse tilfellene et bevis på. Ifølge våre retnings-

linjer, burde kunden i Arendal fått ny telefon, eller anledning til å heve kjøpet, ved tredje gangs feil, sier Skirstad.

– *Butikksjefen i Arendal innrømmer at kunden fikk ny telefon hovedsakelig fordi vi kom sammen med henne. Hva synes du om det?*

– Det burde han ikke sagt. Butikkene skal ikke si slikt. Det skal absolutt ikke være slik at forbrukermyndigheter og medier må følge kundene til forretningene for at kundene skal få sine rettigheter. Her har det vært svikt i rutinene, og butikksjefen har ikke satt seg nok inn i våre rutiner, sier Skirstad. ♦

Reparerte telefonen selv

Mobiltelefon-verksteder påstår ofte at mobiltelefonene er utsatt for fukt og slagskader, som ikke dekkes av garanti eller reklamasjonsrettighetene. Men Ronny Hårvig ordnet opp selv. Det kan du også gjøre.

foto GEIR RØED

Før jul i fjor kjøpte Bård André Olderup i Skien, en Nokia-mobiltelefon. Som raskt skulle vise seg ikke å fungere som den skulle. Batteriet holdt bare et knapt døgn, og 0-tasten virket ikke. Stefaren, Ronny Hårvig, sendte telefonen inn til

reparasjon. Tre uker senere fikk han beskjed om at telefonen var fukt-skadet av brus eller liknende, og at reparasjon ikke ville være økonomisk lønnsomt for kunden.

– Vi ble oppgitt og forbauset. Telefonen var ikke blitt utsatt for fukt, sier Ronny Hårvig.

Da de forsøkte å bruke telefonen, oppdaget de enda en feil; at høyttaleren heller ikke virket.

Stepappa Hårvig er ingen elektriker, sier han, men han bestemte seg likevel for å åpne telefonen og forsøke reparasjon.

– Verkstedet hevdet at de fant

brus-søl inni der, men da jeg åpnet telefonen, fant jeg ingenting. Likevel tok jeg mobiltelefonens deler fra hverandre, sprayet med elektronikkrens, og lot telefonen tørke, sier Ronny Hårvig.

Høyttaleren ble byttet ut med en tilsvarende fra en annen Nokia-modell, og vips fungerte telefonen. Og det gjør den fortsatt, et halvt år etterpå.

Familien har de siste årene hatt sju Nokia-telefoner, og seks mobiltelefoner fra andre merker.

– Ingen av de andre merkene har det noen gang vært problemer med, mens fire av sju Nokia-telefoner har gått i stykker etter kort tid. Det virker som om Nokia satser bevisst på ungdom, som gjerne godtar at feil ikke dekkes av garanti og reklamasjonsrettighetene, sier Hårvig.

Han mener vi bør være skeptiske til å kjøpe Nokia-telefoner. Og går telefonen i stykker og du ikke får dekket reparasjonen, forsøk selv å reparere med enkle midler.

Ronny Hårvig klarte selv å reparere Nokia-telefonen. Her sammen med stesønnen Bård André Olderup.

Det lille ekstra

Ikke alle næringsdrivende er ute etter å tyne oss. Bli kjent med noen av dem som gir oss det lille ekstra. Dette er første reportasje i en ny serie.

I dag: **Valle sparebank**

Mens andre banker flår oss med gebyrer, får du to kroner når du tar ut penger av minibankene til Valle sparebank. Når du betaler regning på nettbanken, får du én krone.

tekst og foto GEIR RØED

FÅR to kroner for å ta ut penger

Når Tone Bjørgum Ryningen (16) tar ut penger på minibanken, får hun to kroner av banken sin.

VALLE SPAREBANK er ikke som banker flest. I en av bankens minibanker er det installert stereo med tradisjonsmusikk fra Setesdal. Og ved den ene filialen, bygges det nå en «drive in-minibank».

Valle sparebank er utradisjonell og nyskapende, til tross for at den ligger midt i tradisjonsbundne Setesdal.

130 kroner i året

«Antigebyrer» er benevnelsen banken har valgt å bruke, når kundene får to kroner ved uttak fra bankens minibanker, og én krone når de betaler en giro i nettbanken. Ordningen ble innført før jul i fjor, til alles store overraskelse.

Gjennomsnittskunden, som betaler en giro i uka og tar ut penger av minibanken like ofte, får i løpet av et år rundt 130 kroner fra banken. Foreløpig har ingen forsøkt å misbruke ordnin-

gen, og banken frykter det heller ikke.

Men tro ikke at banken gjør dette bare for å være hyggelig mot de om lag 4000 kundene.

– Når en bankkunde fra en hvilken som helst bank tar ut penger fra en annen banks minibank, må kundens bank betale et gebyr på 6,50 kroner til banken som har minibanken. For oss er derfor regnestykket enkelt: Ved å gi penger, oppfordrer vi kundene

– De store bankene kunne gjort som oss. Men de er for grådige, hevder Torleiv Hovet i Valle sparebank.

til å bruke våre minibanker. Vi må ut med to kroner per uttak, og ikke 6,50 kroner – og det føles mye bedre å betale til kundene våre enn til konkurrentene, sier bankens nestleder Torleiv Hovet.

Valle sparebank har skjønt at de også kan tjene på å ha minibanker på utradisjonelle steder. Derfor plasserte de i sommer ut en minibank på utestedet Rockefeller i Oslo.

– De færreste av våre kunder vil bruke den minibanken. Men på et slikt sted vil mange andre bankers kunder ta ut penger, og for hvert uttak tjener vi altså penger, forklarer Hovet.

Best på lån

Også Valle sparebank har gebyrer. Men de er beskjedne. På boliglån er det et lite etableringsgebyr, og ingen termingebyr.

– Vi synes det er dumt at kun-

dene våre skal betale for at vi skal trekke penger fra kontoen deres. Hvis ikke eierne av storbankene hadde vært så grådige, kunne de gjort det samme som oss, sier Hovet.

Valle sparebank har landets nest laveste boliglånsrente innenfor 80 prosent av boligens takst. Innenfor 60 prosent av takst ligger banken blant de 25 beste.

Det eneste området Valle sparebank ikke er best på, er innskuddsrenter. Her ligger de under midten på lista.

– *Hva tjener dere penger på?*

– Rentemarginen. Dessuten har vi god egenkapital og god soliditet.

– *Men hvordan kan vi bli kunder hos dere?*

– Vi er veldig selektive. Kundene bør ha tilknytning til Valle, eller være svært attraktive, sier Hovet på klingende setesdalsdialekt. ♦

Borte vekk

med Nor-Way Bussekspress

– Hvem har ansvaret når innelåst bagasje forsvinner fra en nattbuss: en sovende passasjer, busselskap eller forsikringselskap? Det lurte student Birgit Sundal (19) på, etter at hun på endestasjonen i Bergen, plutselig oppdaget at sekken hennes var sporløst forsvunnet.

tekst HEGE EILERTSEN foto STIG LEINAN, INDERØYINGEN

DET VAR PÅ en tur med ekspressbussruta mellom Trondheim og Bergen, at den 19 år gamle inder-

øyjenta opplevde det hun selv betegner som en aldri så liten personlig tragedie.

– Da jeg ankom endestasjonen min – og skulle hente fram ryggsekken som skulle ligge i bagasjerommet på bussen – kunne jeg til min fortvilelse ikke finne igjen sekken med alle klærne, skoene, toalettsakene og en del bilder som jeg hadde med meg hjemmefra, forteller Birgit Sundal.

Tung til sinns måtte hun se bussen reise videre, mens hun selv sto tilbake uten flere av de tingene hun trengte i hverdagen.

En real runddans

I håp om å finne tilbake til bagasjen, kontaktet hun både busselskapet og flere av stasjonene bussen stopper på i løpet av ruta. Men nei, der var det ingen hjelp å få. 19-åringen leverte derfor inn en etterlysning hos politiet, og rykket inn tapt-annonser i alle lokalavisene på den aktuelle bussstrekningen.

– Jeg og alle andre er fullstendig hjelpeløse, og står uten mulighet til å oppspore den forsvunne bagasjen, da ingen vet nøyaktig hvor den er mistet. Det kan være på hvilken som helst busstasjon på ekspressbussruta. Det er i bunn og grunn opp til vedkommende som har tatt feil bagasje, å levere sekken tilbake til den rette eieren, noe som enda – etter flere uker – ikke er blitt gjort, sier hun.

Mens 19-åringen ventet og håpet på det beste, måtte hun selv erstatte de viktigste tingene, og låne av hjelpelige medelever.

Sekken lot imidlertid vente såpass lenge på seg at 19-åringen til slutt kontaktet forsikringselskapet sitt, der hun hadde tegnet reiseforsikring.

– Jeg har nå fått erstatning på 14 000 kroner, sier hun, og forteller at hun er veldig fornøyd med det.

19 år gamle Birgit Sundal fra Inderøy ble fortvilet da hun oppdaget at sekken hadde blitt borte mens hun satt på nattbussen til Bergen. Hun har nå fått ny sekk, reiseforsikringen dekket tapet.

– Men det er jo også mye som jeg aldri får erstattet, ettersom jeg blant annet hadde med meg flere bilder, føyer hun til.

Saken lot seg altså løse, i den forstand at 19-åringen fikk erstatning. Men problemet med bagasje på en buss, hvor passasjerene ligger og sover, tror hun nok flere vil kjenne seg igjen i.

– Den ligger jo fritt og åpent, slik at hvem som helst kan ta den. Hva skal passasjerene på ekspressbussene gjøre for å være sikre på at bagasjen deres kommer fram dit den skal? Store ryggsekker og koffertar kan ikke tas med inn på bussen, og må nødvendigvis plasseres i bagasjerommet. Er da passasjerer forpliktet til å lenke seg fast til sine eiendeler, eller springe ut og tilse at bagasjen er med videre etter hvert stopp? spør 19-åringen. Hun mener at bussjåføren eller busselskapet i så tilfelle burde opplyse om dette på forhånd.

– Jeg håper at andre slipper å oppleve dette, for det er veldig kjedelig. Jeg har blitt veldig skeptisk til å bruke ekspressbuss som framkomstmiddel, og vil i hvert fall ikke overlate bagasjen til usikkerheten ved å legge den i bagasjerommet på bussen, sier Sundal.

Passasjerens ansvar

Dersom man skal være helt sikker på at bagasjen kommer fram, tyder altså mye på at man må passe på selv. For ifølge markedsjef Sissel Istad ved Nor-Way Bussekspress, så er det passasjerer som er ansvarlig for bagasjen, med mindre den er sendt som frakt.

I busselskapets regler om ansvar og erstatning, står nemlig følgende:

«Bedriften er ikke ansvarlig for tap av eller skade på reisegods som tas med fraktfritt, med mindre det kan påvises at tapet/skaden er påført forsettlig ved grov uaktsomhet fra betjeningens side».

Bussjåføren er med andre ord, ikke pålagt noe ansvar for passasjerenes bagasje.

– Det er slik det er, faktisk. Hvis

det ikke er snakk om mislighold, så er ikke vi ansvarlig, sier Istad, og legger til at NOR-WAY Bussekspress følger vedtekter som ble godkjent av Samferdselsdepartementet i 1987.

Busselskapet bryter med andre ord ingen regler når de i tilfeller som dette fraskriver seg ansvaret. Istad forklarer at litt av problemet handler om at bussene ikke opererer med passasjerlister, slik som det for eksempel gjøres på reiser med fly.

– Men blir det ikke litt urimelig at passasjerer må sende bagasje som frakt for å være helt sikre på at den kommer fram?

– Jo, det blir selvfølgelig urimelig, sier markedsjefen.

– Opplyser dere passasjerene om at de selv må passe på bagasjen?

– Det står i ruteheftene. Men det er ikke noe vi opplyser om på reisen. Men heldigvis er det heller ikke ofte vi opplever tyverier, sier hun. ♦

Nor-Way Bussekspress:

24. februar 1987 gikk åtte busselskap sammen om å invitere «rutebilnorge» til å delta i etableringen av et felles selskap, med det formål å organisere et landsdekkende ekspressbussnett under paraplyen Nor-Way Bussekspress.

Per i dag har Nor-Way Bussekspress AS 47 ulike eierselskaper bak seg. I fjor fraktet de 3 millioner mennesker, og hadde en omsetning på om lag 320 millioner kroner. Siden oppstarten har de fraktet totalt 25 millioner passasjerer, og hatt en omsetning på over 2 milliarder kroner.

Kilde: www.nor-way.no

– Apotek-kjedene

Apoteker Felix Ally ved Torvet Apotek i Hokksund, kan tilby flere av de vanligste medisinene til under halv pris i forhold til kjedeapotekene. Hadde de store apotekkjedene fulgt hans eksempel, ville kundene spart flere hundre millioner kroner årlig.

Apotekene vrir seg unna ordninger som skulle gi deg billigere medisiner. Dermed betaler du inntil dobbel pris for de vanligste medisinene på resept. Det koster minst 155 millioner kroner årlig bare for de sju vanligste medisinene. I stedet for å komme forbrukerne til gode, havner disse pengene hos de tre store apotek-kjedene. Nå ber apoteker Felix Ally myndighetene om å granske kjedene.

tekst HENRIK V. EBNE foto SCANPIX

Å LEVERE INN en resept på allergi-medisinen Zyrtec, kan koste 300, 287 eller 144 kroner. På Torvet Apotek i Hokksund, holder det med 144 kroner å holde nysene på avstand. Insisterer du på at det skal stå Zyrtec på esken, tar alle apotek maks tillatte pris på 300 kroner (per 21. mai).

På de fleste kjedeapotekene vil de anbefale deg å velge et billigere erstatningsprodukt, med akkurat samme virkning. Dette kalles generisk bytte. Dessverre er det nesten ingen apotek som fører de billigste av disse medisinene. De fleste apotek selger erstatninger som koster nesten like mye som originalen. Dermed forsvinner mye av poenget. For mens det ble

solgt i underkant av to hundre tusen pakker Zyrtec til 300 kroner de siste tolv månedene, samt 56 000 pakker Ceterizin, som koster nesten det samme som Zyrtec, ble det kun solgt 108 pakker Acura til 144 kroner. De tre medikamentene inneholder samme virkestoff, og er godkjent som helt likeverdige produkter. Prisen er eneste forskjellen pasienten og statskassen merker.

Hadde apotekene kun solgt billigste Zyrtec-erstatning, ville kundene og skattebetalerne spart nær 30 millioner kroner bare på denne allergimedisinene. Dessverre er ikke apotekene spesielt interessert i å selge de billigste medisinene, men unntak finnes.

Boikotter billige medisiner

En ringerunde til 21 apoteker, fordelt med sju på hver av de tre kjedene, viser at det er lite å spare på å velge kopipreparater fremfor originalen. Vi sjekket prisene i månedsskiftet mai-juni på en handlekurv med de sju mest solgte reseptpliktige medisinene i Norge. Apotek 1-kjeden kommer dårligst ut med en prisforskjell på bare 2,9 prosent mellom originalpreparater og kopi.

Hos Vitus er kopipreparatene i snitt 8,3 prosent billigere. Alliance er den kjeden som kommer best ut av vår ringerunde, med en prisforskjell på 10,9 prosent i favør av kopiproduktene. Vinneren i pris-sjekken er likevel det uavhengige

Torvet Apotek i Hokksund. Her er prisen hele 42 prosent lavere for kopimedisinene. Resultatet kommer overraskende på kjedene.

– Jeg ser ikke bort fra at det finnes apotek som selger Zyrtec-erstatninger til halv pris, men dette må i så tilfelle være enkelttilbud. Å skaffe produsenter som gir slike priser over tid, er vanskelig, sier Jostein Lønberg, som er innkjøps- og markedsdirektør i Apotek 1-kjeden.

Innehaveren av Torvet Apotek, Felix Ally, tror forklaringen er at de store kjedene ikke ønsker å konkurrere.

– Etter to år med et liberalisert apotekvesen, har jeg lite tro på at de store kjedene vil bidra til lavere

bør granskes

MYE Å SPARE

Kundene og folketrygden kan spare flere hundre millioner kroner året, dersom alle apotek solgte reseptpliktige medisiner til samme pris som uavhengige Torvet Apotek. Bare for de sju mest solgte medikamentene er besparelsen over 155 millioner kroner årlig. Vi har regnet ut besparelsene ved å sammenlikne maksimal utsalgspris for originalproduktene med billigste alternative pris fra Torvet Apotek i Hokksund og gange dette med antall pakninger solgt siste 12 måneder.

Medisiner	1 Original	2 kopi	Pris original/kopi, kr	Solgte pakker siste 12 mnd (stk)	Mulig besparelse ved billigste kopipreparat
ALLERGI					
1 ZYRTEC 10 mg 100 tab	300	184 444	kr 28 773 264		
2 ACURA 10 mg 100 tab	144	108	-		
ALLERGI					
1 CLARITYN 10 mg 100 tab	294,5	65 061	kr 6 597 185		
2 LORATADIN 10 mg 100 tab	193,1	3038			
DEPRESJON					
1 CIPRAMIL 20 mg 98 tab	756	183 887	kr 63 073 241		
2 CITALOPRAM 20 mg 98 tab	413	6683			
MAGESÅR					
1 LOSEC MUPS 20 mg 100 stk	1517	4400	kr 2 835 800		
2 OMEPRAZOL 20 mg 100 stk	872,5	12 790			
HØYT BLODTRYKK					
1 RENITEC 20 mg 98 tab	335,3	46 617	kr 11 141 463		
2 ENALAPRIL 20 mg 98 tab	96,3	2208			
HØYT BLODTRYKK					
1 ZESTRIL 10 mg 98 tab	384,5	36 566	kr 7 488 717		
2 LISINAPRIL 10 mg 98/100 tab	179,7	10 529			
HØYT KOLESTEROL					
1 ZOCOR 20 mg 98 tab	1135,3	111 160	kr 35 259 952		
2 SIMVASTATIN 20 mg 98 tab	818,1	639			
TOTAL BESPARELSE			155 169 622		

Kilde: Legemiddelindustriforeningen, Felleskatalogen, Torvet Apotek Hokksund.

© Forbruker-rapporten.

Resept på billigere medisin

– Hvis legene ble pålagt å skrive resepter på virkestoff, i stedet for bestemte pillenavn, kunne vi fått mer helse for hver trygdekrone med mindre byråkrati, mener apotekbransjen. Det nye indeks-pris-systemet er unødig byråkratisk, mener ledelsen i Apotek 1-kjeden.

– Myndighetenes strategi er å få redusert prisene. Men dagens system er en komplisert måte å gjøre dette på. Vi ønsker et system der legene skriver resept på virkestoffet, i stedet for produktnavnet. Dermed vil apotekene kunne velge billigste produkt, uten å måtte spørre kunden. Men foreløpig har ikke myndighetene våget å utfordre Lægeföreningen, sier Jostein Lønberg, som er innkjøps- og markedsdirektør i Apotek 1-kjeden.

Nei fra legene

– Lægeföreningen mener det bør brukes mer kopipreparater enn i dag for å redusere kostnadene. Men pasientenes sikkerhet må samtidig ivaretas. Det er allerede mye feil bruk av medisiner. Og jeg har selv erfart at folk blir forvirret når tablettene er runde og hvite én gang og avlange med gul farge neste gang, særlig eldre pasienter har problemer med dette, sier Hans Kristian Bakke, som er president i Lægeföreningen. I stedet ønsker han at legene skal informeres bedre.

– Bedre informasjon til legene, slik at de oftere skriver resept på kopimedisin, er mulige tiltak, sier Bakke, som foreløpig har fått støtte hos myndighetene, selv om det koster skattebetalerne minst 155 millioner kroner årlig.

SMÅTT ER GODT

Hos de tre store kjedene er det lite å spare. Samtidig er det inntil 2000 kroner å spare på handlekurven med de sju vanligste medisinene hos enkelte av de små, uavhengige apotekene. På Torvet Apotek i Hokksund, kan kundene spare over 70 prosent på en del medisiner, viser tall innhentet av Forbruker-rapporten i mai.

MEDISIN	APOTEK1		ALLIANCE		VITUS		TORVET APOTEK, HOKKSUND						
Zyrtec (mot allergi)	300,-	300,-	286,-	-4,70	300,-	295,50	-1,50	300,-	286,50	-4,50	300,-	144,10	-52,-
Losec (mot magesår)	1517,10	1511,-	1474,-	-2,40	1511,-	1267,-	-16,10	1505,40	1323,-	-12,10	1505,40	872,50	-42,-
Cipramil (mot depresjon)	756,30	756,-	738,50	-2,30	756,50	684,-	-9,60	756,30	684,-	-9,60	756,30	413,00	-45,40
Clarityn (mot allergi)	337,40	371,50	336,-	-9,60	352,-	304,-	-13,60	351,-	303,50	-13,50	294,50	193,10	-34,40
Renitec (blodtrykksmed)	335,30	335,30	335,30	0	335,30	341,50	1,80	335,50	310,50	-7,50	335,30	96,30	-71,30
Zestril (blodtrykksmed)	384,50	384,50	382,50	-0,50	384,50	382,-	-0,70	384,50	386,-	0,40	384,50	179,70	-53,30
Zocor (kolesterolsenkende)	1135,30	1135,50	1101,50	-3,-	1135,-	981,-	-13,60	1135,-	1080,-	-4,80	1135,30	818,10	-27,90
SUM	4765,90	4793,80	4653,80	-2,90	4774,30	4255,-	-10,90	4767,70	4373,50	-8,30	4711,30	2716,80	-42,30

© Forbruker-rapporten

Hos de tre store kjedene er det lite å spare på kopi-medisin.

► priser, sier Ally, som mener kjedene kunne senket prisene kraftig, hvis de ville.

– Når det er mulig å forhandle fram så gunstige priser for meg, som kun driver to apotek, er det ingen tvil om at kjedene kan oppnå enda bedre betingelser. Men det ser ikke ut til at kjedene ønsker å la kundene nyte godt av denne fordelene, sier Ally.

Dagens system for salg av reseptpliktige medisiner, gir i tillegg kjedene en ekstra mulighet til å tjene penger, fordi de eier både apoteker og grossister.

Stikker av med rabattene

Når apotekene selv forhandler fram en gunstig innkjøpspris på reseptpliktige medisiner, er de lovpålagt å dele gevinsten med staten. Begrunnelsen er at folketrygden i de fleste tilfeller refunderer kostnadene og derfor bør ha en del av besparelsene. Myndighetene fastsetter fremdeles

maksmale priser både for apotekenes innkjøps- og utsalgspriser. Men apoteker og grossister står selvsagt fritt til å selge medisinene billigere, noe de sjelden gjør.

– Prissystemet gjør at kjedene kan beholde rabattene selv, ved at de tar ut gevinstene i grossistledet i stedet for å senke utsalgsprisene i apotekene. Myndighetene bør se nærmere på dette, og vente med ytterligere liberalisering av legemiddelmarkedet inntil konsekvensene av dereguleringen er klare, sier Ally.

Produsentene av legemidler sier at de gir stadig lavere priser, uten at kundene får glede av dette.

– Det er vanskelig å si hvor store beløp det dreier seg om, fordi grossistprisene fremdeles er forretningshemmeligheter, sier Erling Ulltveit i Legemiddelindustriforeningen, som nå ber kjedene dokumentere om integreringen av apotek og grossister har gitt positive resultater for kundene.

Kjedene innrømmer motvillig at prisene holdes høye.

– Det kan vel tenkes at kjedeapotekene har tatt ut mer profitt i grossistledet, sier innkjøpsdirektør Hans-Arvid Karlsen i Vitus-kjeden.

Myndighetene er klar over problemet, og fra 3. mars i år innførte de det såkalte indeksprissystemet for de mest solgte legemidlene på blå resept, som betyr at det fastsettes en maksimal refusjons- og utsalgspris for de ulike medikamentene. Formålet er å belønne apotek som selger billigere kopimedisin, slik at folketrygden sparer penger. Apotekkjedene vegrer seg likevel for å selge de billigste medisinene. Grunnen til dette er at bransjen frykter at prisene på originalproduktene vil komme under press hvis myndigheter og kunder ser at det er mye å gå på.

Velg billigste apotek

Det eneste som kan få kjedene til å la gode innkjøpspriser komme forbrukerne til gode, er prisbevisste kunder. Men dessverre er ikke kundene prisbevisste. I tillegg betaler de fleste kun en egenandel på 36 prosent av det medisinen koster, begrenset oppad til en egenandel på 1350 kroner årlig. Motivasjonen til å bytte, blir dermed liten så lenge kopimedisinene hos kjedene koster nesten det samme som originalmedisinen. I tillegg er det vanskelig å finne apotek som lar gunstige priser komme kundene til gode. To av tre apotek er nemlig tilknyttet en av de tre store kjedene. Som Forbruker-rapportens undersøkelse viser, kan bevisste forbrukere spare betydelige beløp på å ringe til flere apotek før de handler.

– Min erfaring er at kundene foretrekker kopipreparatene når de sparer en hundrelapp. For mindre beløp er motivasjonen til å bytte mindre, spesielt for medisiner på blå resept. Apotekkjedene er et eksempel på at store kjeder ikke nødvendigvis gir bedre helsetjenester til lavere priser, sier Ally. ♦

Få billigere medisin i posten

Med mindre det haster veldig, kan du spare flere hundre kroner på å bestille medisin fra et billig apotek.

Det er fullt mulig å bestille medisin via posten fra andre norske apotek, så sant det ikke dreier seg om sovemedisin, smertestillende medikamenter eller andre medisiner som kan misbrukes.

Ta kontakt med det billigste apoteket du finner på telefon, og avtal levering og betalingsbetingelser.

– Det er ingen ting i veien for å sende medisiner i posten. Og selv etter portokostnader er det mye å spare, sier apoteker Felix Ally, som driver Torvet Apotek i Hokksund og Torvet Vest Apotek i Drammen. Torvet Apotek kom best ut av vår prisundersøkelse denne gang.

– Kunder som vil handle per post, må ringe for å få regnet ut egenandeler og betalingsbetingelser. Legen din kan også fakse resepten til det apoteket du ønsker.

Billigste apotek i vår undersøkelse:

Torvet Apotek Hokksund
Telefon: 32 75 94 70

Telefaks: 32 75 94 71

e-post:

torvet.hokksund@apotek.no

Store prisforskjeller på parkering

Det er overraskende store forskjeller på parkeringsavgiftene i Oslos parkeringshus, viser Forbruker-rapportens pristest. Parkeringshuset på sydsiden av Oslo S er billigst – og best.

tekst og foto GEIR RØED

Styr unna Oslo City parkeringshus.

Oslo-folk og tilreisende må grave dypt i lommeboka for å parkere.

PARKERING i Oslo sentrum er ofte en utfordring. Når vi endelig finner en plass, puster vi lettet ut. De færreste av oss tenker på prisen – og at det er svært store prisforskjeller.

Forbruker-rapporten trålet de ni største parkeringshusene i Oslo sentrum, mellom Aker brygge og Oslo S-området. Vi sjekket hvor mye det koster å parkere henholdsvis to og fem timer på dagtid, samt i ett døgn.

Billigst sett under ett, er Oslo S parkeringshus, som ligger på sydsiden av Oslo sentralbanestasjon. Der er maksimumsprisen per døgn 124 kroner. Nøyaktig halvparten så mye som på Galleriet vest parkeringshus, som ligger bare et par hundre meter unna – på den andre siden av sentralbanestasjonen.

Oslo S parkeringshus kom også best ut da Aftenposten Aften og Norges Automobil-Forbund i vår vurderte parkeringshusene ut fra plass, vakthold, lysforhold og renhet. Oslo S parkeringshus har eksempelvis ingen stolper du kan bulke borti, og takhøyden er grei.

Pass på parkeringsperioden!

Dyrest totalt sett er Oslo city parkeringshus og Vika parkeringshus, som begge drives av Carpark.

Disse to parkeringshusene tar

dessuten betalt for hvert påbegynte 20. minutt. Er du så uheldig å stå parkert i 21 minutter, må du betale dobbelt så mye som dersom du sto parkert i 20 minutter.

De fleste andre parkeringshus tar betalt for hver påbegynte halvtime.

Seks av de ni parkeringshusene vi sjekket, drives av Europark, som er landets dominerende parkeringsplass-operatør med en årsomsetning på over en halv milliard kroner (2001-tall).

Kontorsjef Pål Gleditsch forklarer prisforskjellene med at eierne av parkeringshusene har forskjellig prisprofil.

– Eksempelvis vil eieren av Oslo S parkeringshus, som er Jernbaneverket eller NSB, ha en lav pris for å tiltrekke seg passasjerer som parkerer der, og reiser videre med toget.

Men Gleditsch tror de færreste parkerer der fordi det er billig.

– Noen er prisbevisste, men mange er nok ikke klar over hvor mye det virkelig koster å parkere, sier han.

Prisforskjeller også utendørs

Store prisforskjeller er det også på utendørsparkering i Oslo sentrum. På private parkeringsplasser betaler du ofte mye mer enn på offentlige plasser.

På en parkeringsplass øverst i Akersgata like ved regjeringskvartalet, koster det 25 kroner for to timer på de offentlige plassene. Deler av parkeringsplassen ligger på privat område, og her er det selskapet Center park som krever inn parkeringsavgift. De tar 46 kroner – eller nesten dobbelt så mye – for to timers parkering.

Mest å spare på parkeringsbudsjettet er det om du parkerer utenom kontortid. Da er det gratis på alle offentlige parkeringsplasser i Oslo sentrum, mens du må betale døgnet rundt på alle private parkeringsplasser. ♦

Så mye koster det å parkere:

Parkeringshus	Kl. 12–14, man.-lør.	Kl. 10–15, man.-lør.	Ett døgn
Oslo S p-hus (Europark)	kr 65	kr 124	kr 124
Spektrum p-hus (Europark)	kr 52	kr 130	kr 162
Palléet p-hus (Europark)	kr 64	kr 150	kr 150
Statoil p-hus Vika (Statoil)	kr 80	kr 175	kr 175
Ibsen p-hus (Europark)	kr 76	kr 186	kr 186
Galleriet vest p-hus (Europark)	kr 76	kr 190	kr 248
Aker Brygge p-hus (Europark)	kr 76	kr 186	kr 186
Vika p-hus (Carpark)	kr 90	kr 225	kr 225
Oslo city p-hus (Carpark)	kr 90	kr 225	kr 225

© Forbruker-rapporten

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

Laget eget miljømerke

Forbrukerombudet har bedt Nature's Own om å avstå fra å bruke sitt eget miljømerke «God Miljøvård».

Firmaet har ikke framlagt tilfredsstillende dokumentasjon for påstandene sine som gir inntrykk av at firmaets produkter tilfredsstiller høyere krav enn andre miljømerkede produkter på markedet. Nature's Own hevdet følgende i markedsføringen av produktene AutoCare, Marine og Optimal: «Ved å bruke våre produkter – og ved å følge produktene doseringsanvisninger nøye – bidrar Du til en effektiv bruk av produktene og til å redusere utslipp, og vi kan alle få glede av et rene miljø».

Kort sagt...

– Denne kampen vil ikke handle om lavere priser, de som er flinkest til å markedsføre seg, vil vinne slaget.

Daglig leder Tore Øystein Strømsodd i Brio Norge til Dagens Næringsliv (om økt konkurranse i leketøymarkedet).

Det er butikkenes ansvar at matvarene er skikkelig merket. (Illustrasjonsfoto).

Matvarer er altfor dårlig merket

Under en sjudel av de importerte matvarene i butikken, er godt nok merket.

Det viser foreløpige tall fra en undersøkelse Næringsmiddeltilsynet i Oslo gjennomfører nå.

Så langt har Næringsmiddeltilsynet undersøkt 165 produkter. Og er du allergiker, eller rett og slett interessert i hva du får i deg, så er resultatene trist lesning:

- 63 prosent av de undersøkte varene er mangelfullt merket. Ingrediensoversikten er ikke fullstendig, og datostempelet fraværende.
- 22 prosent av produktene er ikke merket på norsk eller et annet nordisk språk.
- 2 prosent inneholder ulovlig tilsetningsstoff.

13 prosent av varene er godt nok merket.

Bare i Oslo er 25 000 overfølsomme eller allergiske mot visse matvarer. For de mest utsatte kan utgangen være dødelig, dersom de får i seg mat de ikke tåler.

Dekningsgrad fortsatt en del av konkurransen

Skal mobilbrukere automatisk bli satt over til det nettverket med best dekning, eller skal nettverksutbygging være en del av konkurransen for mobilsekskapene?

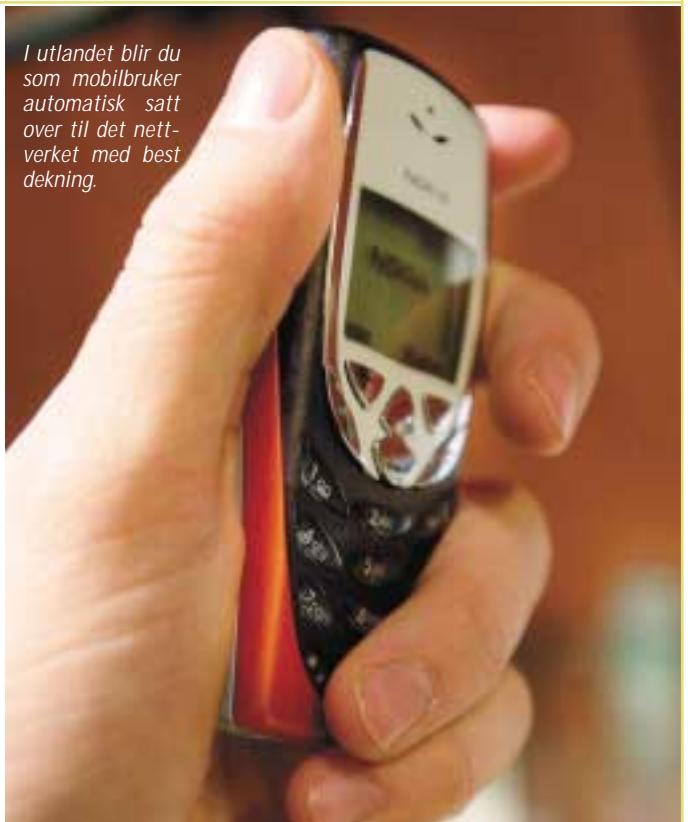
Arbeiderpartiet fremmet i juni et forslag for Stortinget om å påtvinge såkalt nasjonal roaming på mobiloperatørene. Det betyr at du som mobilbruker automatisk blir satt over til det nettverket med best dekning, uavhengig av hva slags abonnement du har, slik det gjøres i utlandet. Men på Stortinget er de ikke enige om hva de synes om spørsmålet. Odelstinget avviste forslaget, men flertallet på Stortinget vil gjerne ha en slik ordning både for det nåværende GSM-nettverket og det kommende UMTS-nettverket.

– Vi åpner for adgang til å gjøre det, men vil ikke lovfeste det, sier Høyre-representanten Sverre Hoddevik i Samferdselskomiteen til Aftenposten.

Nasjonal roaming er allerede pålagt for nye aktører, som Teletopia og BaneTele. Men for gigantene NetCom og Telenor er nettopp dekning et viktig element i konkurransen. Så informasjonssjefen i Telenor Mobil, Sigurd Sandvin, er negativ til forslaget:

– Da forsvinner jo rett og slett inspirasjonen til å bygge ut nettet mer enn nødvendig, sier Sandvin til Aftenposten.

I utlandet blir du som mobilbruker automatisk satt over til det nettverket med best dekning.

Pass på barna – bilbeltet kan drepe

Sitter ungen i midten i baksetet trygt? Riktig bilsele koster, men kan redde liv.

– En topunktsseler beskytter ikke godt nok. Jeg vet ikke om det er bedre enn ingenting, men en trepunktsseler beskytter så uendelig mye bedre, sier seksjonsoverlege Johan Pillgram-Larsen på Ullevål sykehus til Aftenposten. De siste årene har Ullevål hatt tre barn inne

med alvorlige indre skader etter å ha brukt topunktsseler i en kollisjon. Topunktsselene er de som går over hoftepartiet. Trepunktsseler går over skulderpartiet i tillegg. Årsaken til at topunktsseler kan være farlige for barn, er at selen sklir opp under kollisjonen, og skaper et voldsomt trykk mot barnets mage. Ungen risikerer skader som ryggbrudd, tarmskader, og blødninger fra buk eller de store pulså-

Små barn skal ikke ha seler i det hele tatt, men bruke godkjente bilbarneseter.

rene i bakre bukvegg. Hos voksne sklir ikke selen opp på samme måte, så skadene blir ikke på langt nær så alvorlige.

Leif A Ellevset, direktør i Trygg

Irafikk, påpeker at små barn ikke skal ha seler i det hele tatt, men bruke godkjente stoler. For større barn anbefaler han at foreldre bytter ut topunktsselen.

Bom i bomringen

Å komme gjennom bomringen rundt Oslo, koster 15 kroner.

Men ikke tro at du kan spare tid ved å betale mer.

– Det var enorm kø foran den manuelle betalingsstasjonen. Dessverre manglet jeg akkurat 15 kroner, men slengte på en 20-kronersmynt på bommen for kontantbetaling. Det er verdt å betale litt ekstra for å slippe kø, synes jeg. Men den

gang ei. Det endte med at jeg måtte la bilen stå og krysse fire felt på motorveien til fots for å vekse. Var det noen som snakket om trafikk-sikkerhet og kundeservice, spør en indignert bilkjørende leser av Forbruker-rapporten.

Hos Fjellinjen AS som driver bomringen, er man klar over problemet, men de venter nå på at problemet skal løse seg selv.

– 20-kroner går dårlig. Siden det koster 15 kroner, nytter det ikke å betale mer. Vi har vurdert å skille bedre, men taksten for passering vil sannsynligvis øke til 20 kroner fra årsskiftet, og da er jo problemet med 20-kronersmynter ute av verden, sier Svend Larsen i Fjellinjen AS.

Kort sagt...

– Nordmenn foretrekker møbelkataloger framfor sex.

Samfunnsforsker Erling Dokk Holm til Dagsavisen (om lanseringen av høstens IKEA-katalog).

Barnebidrag på nett

De nye reglene for barnebidrag er kompliserte, og skaper forvirring. Men på internett er det hjelp å få.

1. oktober trer de nye reglene i kraft. Målet er at begge foreldre skal dele omsorg og kostnader for barna.

– Utgangspunktet for de nye bidragsreglene er at foreldrene selv skal bli enige om bidragene, og inngå en privatavtale om dette, sier Jan-Erik Hunn i Trygdeetaten som leder bidragsprosjektet. Men det har ikke vært så lett å komme i mål.

– Vi har hatt hele 110 000 telefonsamtaler fra folk som søker råd, forteller Hunn.

Heldigvis er det mulig å få hjelp på nettet. På www.trygdeetaten.no finner du en kalkulator

som kan brukes for å se hva det nye bidraget blir. Tjenesten er gratis.

– Det har også vært en del misforståelser om gebyrene. Veiledning er gratis. Det er først når foreldrene ikke blir enige om en privat avtale, og en av foreldrene setter fram krav om offentlig fastsetting av barnebidraget, at det påløper et gebyr på 700 kroner per forelder, sier Hunn.

Det nyetablerte selskapet www.barnebidrag.com tilbyr seg å hjelpe forvirrede foreldre med å komme gjennom papirmølla.

– De nye barnebidragsreglene er kompliserte, og det er lett å gjøre feil. Spesielt med hensyn til overgangsreglene. Derfor tilbyr vi hjelp til utarbeidelse av en ferdig privatavtale. Vi tar 450 kroner for dette, sier Baard Johannessen.

Vekstkommunene

Det nytter ikke med barnehageplass og enerom på aldershjemmet, hvis det ikke finnes spennende jobber i kommunen.

Nye arbeidsplasser er avgjørende både for kommuneøkonomien og for å tiltrekke seg nye innbyggere. Men de fleste nyskapende bedriftene i Norge etableres i noen få kommuner, viser en undersøkelse utført av Deloitte&Touche på oppdrag fra NHO.

Undersøkelsen viser at det finnes nyskapende bedrifter med rask vekst spredt over hele landet. Likevel ligger de fleste vekstbedriftene i kommuner med sentralt plassering og gode kommunikasjoner. En vekstbedrift er i undersøkelsen definert som aksjeselskap med en årlig omsetningsøkning på minst

20 prosent, minimum fem millioner kroner i omsetning og minst fire ansatte. Undersøkelsen omfatter 4242 bedrifter. Av disse ligger 2497 i sentrale strøk.

De ti beste kommunene for vekstbedrifter i perioden 1999–2001.

- 1 SOLA
- 2 OSLO
- 3 BÆRUM
- 3 TØNSBERG
- 5 SANDNES
- 6 OPPEGÅRD
- 6 DRAMMEN
- 8 ÅLESUND
- 9 AUSTEVOLL
- 10 ULLENSAKER

Kilde: Deloitte&Touche

www.barnebidrag.com

I høst kan du velge hvem som skal styre kommunen din. Resten av året er du som bruker kommunens tjenester, en kunde med rettigheter. Begge deler gir deg makt.

Rødt eller blått: ett fett

Spiller det noen rolle for deg om det er Frp, SV eller et parti midt imellom som styrer kommunen din? Ja, mener ordførerne. Både og, sier tallene. De fleste kommuner er bedrøvelig gjennomsnittlige. Men unntak finnes.

tekst HENRIK V. EBNE foto SCANPIX

FORBRUKER-RAPPORTEN har bedt de største partiene å velge ut en typisk partikommune, det vil si en kommune der et politisk parti har dominert lokalpolitikken i flere perioder og i tillegg har ordføreren. Deretter har vi tallfisket hos Statistisk sentralbyrå for å finne data for de sju utvalgte kommunene innen områdene barnehage, skole, avgifter og eldreomsorg. Teorien er at disse kommunene bør fungere som utstillingsvindu for vellykket partipolitikk, selv om beliggenhet og størrelse varierer en del. Deretter har vi snakket med ordførerne.

Ikke uventet mener ordførerne selv at de får gjennomslag for partiets politikk, men dårlig økonomi og kompromisser gjør likevel at de fleste kommunene havner i nærheten av landsgjennomsnittet på de fleste områder.

Det er gjerne langt fra partiprogrammenes drømmeverden til den kommunale virkeligheten. Nær hver fjerde kommune har så dårlig økonomi at de er satt under statlig administrasjon. Men heller ikke i partikommunene går alt etter boka. Høyre-kommunen Eid er satt under administrasjon for budsjettunderskudd. Og i SV-kommunen Klæbu er det et stykke igjen til billige barnehageplasser for alle.

Ikke billig barnehage

Å stemme for mange og billige barnehageplasser, betyr ikke nødvendigvis at ungene kan regne med plass med det første. Barnehagedekningen i Frp-kommunen Os og SV-kommunen Klæbu er tilnærmet den samme. Egenandelene er også tilnærmet like.

– Vi har måttet innse at barnehagesatsene våre ikke kan ligge lavere enn i andre kommuner, selv om vi gjerne skulle ønsket det, sier ordfører Ivar Skei i Klæbu.

I Holtålen, som har vært dominert av Ap i 100 år, er målet om full barnehagedekning nådd.

– Vi har fått gjennomslag for vår politikk. Og jeg er veldig fornøyd med at vi har full barnehagedekning til kun 2250 kroner per måned, sier ordfører Ivar P. Volden.

I KrF-kommunen Vennesla er det langt mellom barnehageplassene, men det skyldes ikke at KrF helst ser at oppfostringen skjer av kontantstøttede husmødre, bedyrer ordføreren.

– Når det gjelder barnehager, har vi mye igjen, men dette skyldes ikke at KrF er mot flere barnehager. Målet er valgfrihet, og vi er

Spiller det noen rolle? Valget er tatt. Men selv om mor stemmer for barnehage og bedre skole, er det ikke sikkert junior vil merke noe til det.

nå i dialog med private utbyggere for å få flere barnehageplasser i Vennesla, sier ordfører Torhild Brandsdal.

Mens barnehage er valgfritt, er skole obligatorisk. Derfor er samtlige partier rørende enige om at skole er topprioritert. Likevel spriker pengebruken kraftig.

Skole og kroner

I gjennomsnitt koster det 58 000 kroner årlig å tilføre en skoleelev basale kunnskaper. Hos våre partikommuner ligger fire under og tre over gjennomsnittet. Høyest ligger Venstre-kommunen Smøla, som brukte hele 84 210 kroner på hvert barn i grunnskolen i fjor.

– Det er bred enighet om å satse på skolen, selv om vi har trang økonomi, sier ordfører Iver Nordseth på Smøla.

I Klæbu må elevene nøye seg med mindre penger og flere elever i hver klasse. Forskjellene kan delvis forklares ved at Klæbu er en tilflyttingskommune, mens Smøla sliter med å holde på ungdommen. Grendeskoler med få elever koster mye penger, noe som igjen viser seg i budsjettene.

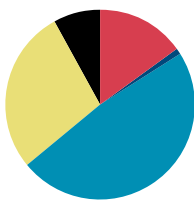
I Sp-styrte Trøgstad satser de på en skole i hver bygd, selv om det koster.

– Vi ønsker å opprettholde driften av tre grendeskoler, selv om det blir stadig vanskeligere, sier ordfører Ellen Løchen Børresen. Men det er først når innbyggerne er utlært og kanskje utslitt, at spareknivene virkelig slipes.

Bestemor på anbud

Drift av alders- og sykehjem er en av de tyngste postene på kommunebudsjettene. Rett til enerom på aldershjem har økt kostnadene, og

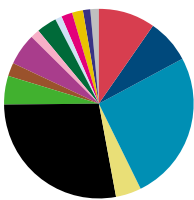
Slik skaffer kommunen pengene:

Gebyrer 15%
Andre overføringer 1%
Skatt 48%
Rammetilskudd 28%
Øremerkede tilskudd 8%

Kilde: Barne- og familiedepartementet

Slik bruker kommunen pengene:

Administrasjon 9,3%
Barnehage 7,2%
Grunnskole 24,6%
Kommunehelse 4,2%
Pleie og omsorg 26,7%
Sosialtjenester 4,7%
Barnevern 2,2%
Kulturminner, nærmiljø, natur 1,5%
Kultur 3,3%
Kirke 1,1%
Samferdsel 1,8%
Bolig 1,8%
Næring 1,2%
Brann- og ulykkesvern 1,4%

Kilde: SSB

en del kommuner har et stykke igjen. I Os har to av tre på aldershjem fått enerom, mens samtlige har tilbud om enerom i Klæbu og Smøla. Kostnadene varierer også mye. Kommuner styrt av Ap, SV og V bruker langt flere kroner på pleie- og omsorgssektoren enn de borgerlige kommunene. Anbud og tjenesteutsetting av driften forklarer deler av forskjellene.

– Jeg er mest fornøyd med at vi har fått konkurranseutsetting av tjenester. På 40 nye sykehjemsplasser sparer vi 3,6 millioner kroner årlig, uten at kvaliteten på tjenestene er blitt dårligere, sier ordfører Søviknes i Os, som nå ønsker å gå et skritt videre for å øke konkurransen mellom kommunale- og private leverandører av tjenester.

– Vi ønsker å gi brukerne av kommunale tjenester økt valgfrihet. Målet er å utstede verdensrekker fra kommunen, slik at den enkelte kan velge å kjøpe tjenester hos private eller kommunale leverandører, sier Søviknes.

I Høyre-kommunen Eid satser de også på at private skal kunne gjøre en like god jobb som kommunen for færre kroner.

– Eid kommune sparer minst en halv million kroner årlig ved å sette kjøkkentjenesten ut på anbud, sier ordfører Kristen Hundeide fra Høyre. Men det er avgifter og politiske fanesaker som virkelig skiller de ulike partikommunene.

Avhold, avgifter og vind

Alkoholpolitikk, miljø og eiendomsskatt fører gjerne til raskt stigende temperatur i kommunestyresalene. Ikke uventet satser KrF-kommunene hardt på at innbyggerne skåler i champagnebrus ved festlige anledninger.

– Jeg er misfornøyd med at KrF ikke får gjennomslag for en mer restriktiv alkoholpolitikk og mer forebyggende arbeid i Vennesla, sier Brandsdal som helst ville slippe å se ølflasker og rusbrus på supermarkedet.

I Os foretrekker derimot ordføreren fri flyt, enten det gjelder skjenkebevillinger eller byggetillatelse, noe som har skapt bruduljer både i rådhus og media.

– Vi satser på at «JA» skal være kommunens stempel i de fleste saker. Dette er kommunens konkurransefortrinn, som gjør at yngre skattebetalere flytter hit. Os har nå en befolkningsvekst på 1,6 prosent årlig. I tillegg tiltrekker vi oss nye bedrifter og flere arbeidsplasser, sier Søviknes.

Nye arbeidsplasser skaper gjerne turbulens. – Miljøvennlig vindkraft er likevel Venstres

Dette kan du kreve i kommunen

DIN RETT: HELSE

Hva slags helsetilbud kan jeg forlange i kommunen?

Allmennlegetjeneste (herunder fastlege), legevaktordning, fysioterapi, sykepleie (herunder helsesøstertjeneste og hjemmesykepleie), jordmortjeneste, sykehjem eller boform for heldøgns omsorg og pleie, og medisinsk nødmeldetjeneste. Dette går fram av § 1-3 i lov om helsetjenester i kommunene. (M.B.)

Har alle tilgang til kommunens helsevesen?

Enhver har rett til helsehjelp i den kommune der han eller hun bor eller midlertidig oppholder seg (§ 2-1, lov om helsetjenester). Alle som er bosatt i en norsk kommune, har rett til å stå på liste hos fastlege, det samme gjelder asylsøkere og deres familie når de er medlem av folketrygden. Man kan bytte fastlege inntil to ganger per år. (M.B.)

Hva med tannpleie, hvem har krav på gratis behandling?

Den offentlige tannhelsetjenesten skal organisere forebyggende tiltak for hele befolkningen og gi et behandlingsmessig tilbud til barn og ungdom fra fødsel til og med året de fyller 18 år (under behandling: 19 eller 20 år), psykisk utviklingshemmede i og utenfor institusjon, grupper av eldre, langtidssyke og uføre i institusjon og hjemmesykepleie. Tannhelsetjenesten til disse gruppene skal være gratis, med unntak av kjeveortopedisk behandling (lov om tannhelsetjenesten, §§ 1-3, 2-1 og 2-2). (M.B.)

Kan man forvente hjelp fra psykolog?

Tja. Pasienten har rett til å få sin helsetilstand vurdert innen 30 dager fra en henvisning er mottatt (pasientrettighetsloven § 2-2). I spesialisthelsetjenestelovens § 3-1, heter det at de regionale foretak skal utpeke det nødvendige antall helseinstitusjoner for å kunne yte øyeblikkelig hjelp til de som trenger psykiatrisk helsehjelp. Disse institusjonene har en plikt til å ta imot pasienter som trenger øyeblikkelig hjelp og det må antas at hjelpen er påtrengende nødvendig.

Kan man få hjelp ved rusmisbruk?

Ja. Lov om sosiale tjenester § 6-1 sier at sosialtjenesten skal tilrettelegge et tilbud ut fra den enkeltes misbruk, muligheten for at vedkommende kommer seg ut av det, og gi råd og veiledning til misbrukeren og pårørende. § 6-2 åpner for bruk av tvang i enkelte tilfeller. Som hovedregel benyttes dette i forhold til misbrukere som trenger å avruses tilstrekkelig slik at de kan ta avgjørelser som gjelder sitt eget liv. Tvang kan initieres av sosial- eller helseapparatet, eller pårørende kan be om det. (M.B.)

SV

Klæbu kommune ble tidligere i år kåret til beste kommune å bo i. Ordfører Ivar Skei fra SV følger partiprogrammet om å dele gode- ne. Men dårligere økonomi gjør at det blir mindre å dele på.

V

Mens folk flest blåser i politikken, er blest blitt politikk på Smøla. Som de reneste Don Quixoter har velgerne slåss mot og for vindmøller. Resultatet er miljøvennlig strøm til innbyggerne og mer skatt i kommune-kassen.

H

Høyrekommunen Eid har privatisert kjøkkentjenesten og renova- sjonen. Og ytterligere effektivisering har ifølge ordfører Kristen Hundedeide, reddet innbyggerne fra eiendomsskatt. Men fjordhest- kommunen er knapt tettbygd nok til å innføre slik skatt, som krever bymessige strøk.

Ap

Holtålen er det få som har hørt om. Det lille tettstedet Hessdalen i kommunen, har til gjengjeld oppnådd intergalaktisk berømmel- se. Få steder i verden kan rapportere om flere UFO-besøk. Foreløpig har ingen langveisfa- rende stoppet lenge nok til å bli registrert i manntallet.

Sp

Møøø til grønn politikk. I senter- partikommunen Trøgstad, satser de på miljøet, og møkka fra Dagros og andre leverandører til Tine, blir renset i et biologisk anlegg.

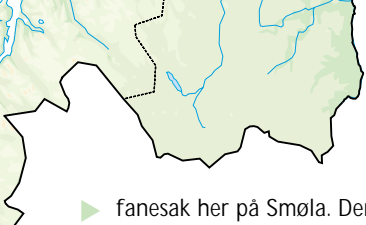
Frp

Ordføreren i Os har vondt for å si nei. – «Ja», er vårt motto i politikken, enten det gjelder skjenkebevillinger, byggetil- latelse eller andre ting som skal ordnes, sier han.

KrF

– Jeg har aldri tatt i en pilsflaske før, og jeg vil helst at kommunen skal være tørrlagt, sier ordfører i Vennesla, Torhild Brandsdal fra KrF, som foreløpig ikke har fått flertall for dette synet i kommune- styret.

► fanesak her på Smøla. Den første vindmølleparken leverer allerede nok strøm til 6000 husstander, det vil si seks ganger mer strøm enn vi trenger her på Smøla. Når neste trinn blir ferdig, øker dette til like mye strøm som brukes av 20 000-25 000 husstander. Vi har innført eiendomsskatt for næringslivet for at kommunens innbyggere skal få glede av utbyggingen, og vi regner med å få inn 5-6 millioner kroner årlig på dette, sier Venstre-ordføreren.

Eiendomsskatt er et fyord i Frp- og Høyre-kommunene.

– Eid har nå privatisert renovasjonstjenestene i samarbeid med seks andre kommuner. Stadig effektivisering av kommunen gjør at vi har unngått eiendomsskatt, sier Hundeide. I Os ønsker ordføreren å gå et skritt videre.

– Hadde det vært mulig, ville vi redusert kommuneskatteprosenten litt for å tiltrekke oss enda flere skattebetalere. Dessverre er systemet utformet slik at vi straffes for dette gjennom reduserte overføringer, sier Søviknes. ◆

	OS	EID	VENNESLA	TRØGSTAD	KLÆBU	SMØLA	HOLTÅLEN	
Antall innbyggere 2002	14 103	5758	12 255	4952	5047	2329	2193	9142
BARNEHAGE								
Andel barn 1-5 år med barnehageplass	65,4	59,3	48,3	61,7	63,9	69,1	94,2	65,1
Pris for egenandel i kommunale barnehager, 3 – 5 år	3230	3550	2560	2750	3070	2600	2250	–
Netto driftsutgifter per innbygger 1-5 år i kroner, barnehager	5438	6698	8420	13836	12662	19854	20625	14031
Korrigerte brutto driftsutgifter i kroner per barn i kommunal barnehage	70 448	69 310	100 328	81 941	82 746	69 153	67 730	84 655
SKOLE								
Netto driftsutgifter til grunnskoleopplæring, per innbygger 6-15 år	54 963	55 614	53 697	60 433	52 724	84 210	63 725	57 853
Elever per klasse, 1. til 7. klassesertrinn	19,8	18,1	19,7	17,2	21,8	14,6	17,6	19,3
Elever per klasse, 8. til 10. klassesertrinn	27,5	29,3	26	25,4	27,8	24	19	23,5
Andel elever i grunnskolen som får spesialundervisning, prosent	3,3	7,3	10	5,5	8	8,4	7,4	5,7
AVGIFTER OG GEBYRER								
Vannforsyning (kr)	1000	2360	1852	1736	3020	3015	2860	2058
Kloakk (kr)	1890	3695	3739	4383	2830	645	1510	2429
Renovasjon (kr)	1690	1899	2044	1152	1680	1290	1770	1714
Eiendomsskatt	Nei	Nei	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	–
ELDREOMSORG OG HELSE								
Andel plasser i enerom i kommunale pleie- og omsorgsinstitusjoner	70,4	79,4	84,8	94,9	100	76,7	100	81,3
Andel mottakere av hjemmetjenester over 67 år	76	74,6	58,1	67,5	70,8	82	80,8	73,7
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. hjemmetjenestebruker i kroner	179 026	87 225	104 976	117 492	215 714	78 918	63 120	116 974
Korrigerte brutto driftsutgifter pr. plass i kr. i kommunale institusjoner	520 333	569 029	527 481	554 410	853 667	423 791	454 113	563 749

Kilde: SSB

Partikommunene i tall: De største forskjellene mellom kommunene er bruken av penger i grunnskolen. Barnehagedekning og egenandel varierer mindre enn forventet. I tillegg skiller kommunene seg ved at de borgerlig styrte kommunene ikke har eiendomsskatt. © Forbruker-rapporten

Politisk rot gir dårligere tjenester

Et rotete kommunestyre fører til mer administrasjon, dårligere økonomi og færre tjenester. Det finnes likevel sammenheng mellom politisk farge og tjenestetilbud.

Vi har spurt Jørn Rattsø som er ekspert på kommuneøkonomi og professor i samfunnsøkonomi ved NTNU i Trondheim.

– Det er gjort mange undersøkelser. Konklusjonen er at det finnes forskjeller i tjenestetilbud mellom kommuner som har borgerlig og sosialistisk flertall. Sosialistisk flertall gir gjerne eiendomsskatt og høyere avgifter, slik at tjenestetilbudet blir større. Enda mer interessant er det at

partifragmentering og svake kommunestyre synes å gi høyere skatter og mer administrasjon, sier Rattsø. Dette kan igjen bety at innbyggerne får mindre igjen for skattepengene.

– Høye kostnader gir lite kvalitet for pengene. Små kommuner har kostnadsulemper. Til gjengjeld får de mye penger. Av politiske faktorer vil jeg igjen legge vekt på at partifragmentering gir høye administrasjonskostnader og dermed mindre penger til tjenestetilbud. På fylkeskommunalt nivå har vi vist at slik splittelse fører til høyt kostnadsnivå i den videregående skolen, som har gått på bekostning av elevdekningen, sier Rattsø.

Dette kan du kreve i kommunen

DIN RETT: SOSIALTILBUD

Hvem kan få sosialhjelp, og hvor mye?

Den som ikke kan sørge for eget livsopphold gjennom arbeid eller økonomiske rettigheter, har krav på stønad, § 5-1 i lov om sosiale tjenester. Andre inntektsmuligheter må være prøvd først. Hver kommune har vedtatt sine egne normer for hjelp etter loven. Det er betydelige forskjeller kommunene imellom, og det er sann sett ingen likhet for loven. I tillegg til hjelp til livsopphold, kan kommunene yte en vurderingsbasert stønad til andre formål enn livsopphold (sosialtjenestelovens § 5-2). Uavhengig av om en person fyller vilkårene for å motta sosialstønad, har vedkommende krav på nødhjelp til dekning av utgifter i helt akutte situasjoner. Denne retten tilkommer alle. (M.B.)

Hvem har krav på bostøtte?

Etter Husbankens regler kan bostøtte ytes til familier med barn under 18 år, personer over 65 år, personer som mottar ytelser fra folketrygden eller som har mottatt sosialhjelp i minst ett år. Støtten begrenses av størrelsen på boligen og av netto formue. Den enkelte kommune kan ha egne bostøtteordninger. (M.B.)

Hva om jeg trenger sykehjemsplass?

Den som har behov for sykehjemsplass, har rett til en plass ifølge kommunehelsetjenestelovens § 2-1. (Rett til nødvendig helsehjelp). Etter søknad om plass, skal helsetjenesten treffe vedtak som kan påklages til kommunal klagenemnd. Går vedtaket imot klager eller hvis klagen avvises, kan det klages til Fylkeslegen. (M.B.)

Hvem kan få hjemmehjelp?

Eldre, funksjonshemmede, barnefamilier og andre personer skal kunne få praktisk bistand og opplæring fra kommunen, ifølge lov om sosiale tjenester § 4-2. Praktisk bistand er en fellesbetegnelse for hjemmehjelps- og husmorvikartjenester og annen hjelpevirksomhet. Formålet er først og fremst å yte hjelp til alle dagliglivets praktiske gjøremål i hjemmet og i tilknytning til husholdningen, herunder for eksempel innkjøp av varer, snømaking, vedhugging og så videre. Kommunen har ikke adgang til å avslå å hjelpe under henvisning til kommunens økonomi, hjelpen skal tildeles etter behov. (M.B.)

Hvem kan kreve omsorgslønn?

Alle som har særlig tyngende omsorg for pleietrengende familiemedlemmer eller mindreårige barn, og også frivillige bidragsytere uten omsorgsplikt kan søke om omsorgslønn (lov om sosiale tjenester § 4-2, e). Omsorgsbehovet blir skjønnsmessig vurdert, men Stortinget har understreket at arbeidet har stor samfunnsnyttig verdi. Størrelsen på lønna avgjøres av kommunen/bydelen. Den som får omsorgslønn har rett til 3 pensjonspoeng og krav på sykepenger fra 15. sykedag, men ikke feriepenger. (M.B.)

Tjenestene uteblir... ...men regningen kommer

Ingebjørg Røkenes Karlsen har ikke sett snurten av feieren siden 1989. Hun måtte flytte søppelkassene 300 meter unna huset så søppelbilen skulle komme lettere til, likevel tok det et halvt år før dunken ble tømt. Kloakkslam har hun selv sørget for å få pumpet ut – kommunen fant ikke kummen. Kommunale avgifter må hun like fullt betale.

tekst KARI LIE foto SCANPIX

KRIGERSK er ordet som best beskriver Ingebjørg Røkenes Karlsens innstilling til Tønsberg kommune.

– Myndighetene bryter loven hele tiden, hadde jeg gjort det samme ville jeg fått straff. Er det rettferdig? spør Røkenes Karlsen.

Utelatt

Hun må minne Tønsberg kommune om at hun og familien bor på Karlsvikodden. Mens regningene på kommunale avgifter ser ut til å finne veien lett, har det vist seg særs vanskelig å få til renovasjon, vann, kloakk og feiing – kort sagt det meste av kommunale tjenester.

– Før fungerte det, for da utførte kommunen alle tjenestene selv. Når jeg henvender meg til kommunen nå, får jeg beskjed om å ringe private firmaer, forteller Røkenes Karlsen, som bedyrer at hun prøver å ta rotet med godt humør.

Fant ikke kummen

– Jeg må selv passe på om jeg får det jeg betaler for, og jeg gir meg ikke, lover Røkenes Karlsen. Hun betaler rundt 4000 kroner i året for renovasjon, vann og slamtømming. Feieavgiften alene er på 237 kroner per år. Men feieren har ikke vært innom siden Røkenes Karlsen flyttet inn i 1989. Forklaringen hun har fått, er at feieren ikke hadde nøkkel til veibommen for strandeieendommen.

– Tidligere var avgiften symbolsk, nå synes jeg den er såpass høy at den bør trekkes fra når jobben ikke blir gjort, sier hun.

Slamtømmeren hadde nøkkel, men fant ikke kummen, så Røkenes Karlsen måtte hyre inn privat hjelp til å tømme tanken. Kommunen krevde avgift likevel.

Andres søppel

Ved siden av den to mål store tomta hennes, ligger kommunens friområde med nybygd fri-luftsskole. Der står også Røkenes Karlsens søppelkasser, 300 meter unna stuedøra.

– Kassene blir fylt opp av allmennheten og jeg betaler, kommer det tørt fra Røkenes Karlsen.

Ingebjørg Røkenes Karlsen måtte flytte søppelkassene til et friområde 300 meter unna huset for at søppelbilen skulle komme til. Det er ikke alltid den lykkes.

Hittil er tre søppelkasser stjålet. Tønsberg kommune har kildesortering for søppel, som skal hentes hver 14. dag. For Røkenes Karlsen sin del gikk det et halvt år før papirdunken ble tømt.

– Jeg skulle ønske jeg slapp å følge med på dette.

Når det gjelder vann, måtte familien Røkenes Karlsen leve uten vann en hel sommer da deres egen brønn gikk tørr. Huset er nå koplet til en «midlertidig» kommunal vannledning.

Strandsonestrid

Røkenes Karlsen hevder de manglende tjenestene er en del av kommunens forsøk på å få henne og familien bort fra Karlsvikodden. Det gule huset på halvannen etasje og en grunnflate på 52 kvadratmeter, får nok strandsonevernere til å se rødt, men det er lenge siden husbyggeren fikk grønt lys. Røkenes Karlsens bestefar flyttet inn i strandhuset i 1947, selv arvet hun huset på Karlsvikodden av sin far i 1989.

– Kommunen påstår at dette er en fritidsbolig, det er jo rart når de har registrert huset som bolig, og krever vanlig renovasjon, hevder Røkenes Karlsen.

Feieren ble syk

Anne Marg, saksbehandler i Tønsberg kommunes ingeniørvesen, avviser at kommunen utelater Røkenes Karlsen med vilje:

– Sånt gjør vi ikke. Hun er en innbygger på linje med alle oss andre, forsikrer Marg. Når det gjelder feieren, er ikke Røkenes Karlsen alene om å være misfornøyd. Det interkommunale brannvesenet fikk en strøm av klager i vår.

– Vi hadde en feier som ble syk og derfor ikke fikk utført feiing i fjor. Det er nettopp ansatt ny feier. Avgiften er det mulig å få tilbake dersom man søker hos Vestfold interkommunale brannvesen.

Gir ikke avslag

Når det gjelder søppel, erkjenner Marg at Røkenes Karlsens kasser står utsatt til:

– Jeg tror hun må sette lås på kassene, flere som bor litt avsides har problemer. Søppel hen-

tes hver 14. dag, og hvis det ikke skjer, må hun klage til oss.

– Røkenes Karlsen sier dere henviser til private firmaer?

– Norsk gjenvinning og VESAR tar seg av henting og håndtering av søppelet, men det er mulig å klage til oss.

– Burde man ikke få avslag i avgiftene når tjenestene ikke blir utført eller fungerer dårlig?

– Vi ordner heller opp i problemene. Vi prøver å hjelpe så godt det lar seg gjøre, og tar tak i det vi får av klager, fastholder Marg i Tønsberg kommune. ◆

– Krev pengene tilbake

Forbrukerrådets ekspert på kommunale tjenester, Arnt Olaf Stillierud, oppfordrer folk til å krev pengene tilbake når kommunen ikke leverer det den tar betalt for.

– Jeg vil gjerne se Tønsberg kommunes regnestykke på tjenester de ikke utfører. Når kommunen ikke gjør noe, koster det heller ikke kommunen noe, påpeker han.

– Hva når tjenesten er privatisert og vinner av andudet blir syk?

– Som proff avtalepart, bør kommunen ta høyde for at sykdom kan oppstå.

– Hva om det skulle oppstå brann og huseier får trøbbel med forsikringsselskapet fordi brann-ettersynet ikke har vært utført?

– Forbrukeren kan krev regress av kommunen, som i så fall vil ligge svært tynt an. Kommunen vil garantert tape en slik rettsak, så for Tønsberg sin del kan det bli en dyr måte å spare på.

– Bør forbrukerne nekte å betale når kommunen ikke leverer eller slurver med tjenestene?

– Er de tøffe nok, kan de nekte, men et problem med slike offentlige avtaler er at kommunen kan ta pant i folks eiendom for det beløpet den mener du skylder. Dersom du vil selge eiendommen din, er det ikke så kjekt å ha en masse heftelser ved den. Jeg vil nok heller anbefale folk å krev pengene tilbake fra kommunen, sier Stillierud.

Dette kan du krev i kommunen

DIN RETT: SKOLE OG BARN

Har barn krav på skolefritidsordning, SFO, og hvor mye kan kommunen ta betalt?

Alle skoler skal tilby SFO, som ifølge forskrift til opplæringsloven kapittel 23, skal drives etter selvkost-prinsippet – kommunen skal ikke krev mer enn tjenesten faktisk koster og utgiftene skal fordeles på kommunen, staten og foreldrene. De sistnevnte betaler i praksis lønns- og pensjonskostnader til de ansatte i SFO. Kostnader knyttet til barn med spesielle behov, skal holdes utenfor. Gjør prisen et veldig hopp, kan det være greit å be om dokumentasjon. Oslo kommune kunne ikke dokumentere utgiftene i forbindelse med prisøkning på SFO, og måtte betale tilbake 35 millioner kroner til skolebarnforeldre i hovedstaden. (A.O.S.)

Har barn med lærevansker eller spesielle behov krav på spesialundervisning?

Ja. Elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av normal undervisning, har krav på spesialundervisning, ifølge opplæringslovens kapittel 5, §5–1. Før vedtak fattes, skal det foreligge sakkyndig vurdering (§5–3), noe foreldre kan krev, men som skolen også har plikt til å be om. Vurderingen skal avgjøre om eleven trenger spesialundervisning, og hva slags tilbud som bør gis. Dersom kommunen treffer vedtak som ikke er i samsvar med den sakkyndiges forslag til tilbud, må kommunen grunngi hvordan eleven gis et tilfredsstillende utbytte. En elev som får spesialundervisning har krav på individuell opplæringsplan (§5–5). Merk at også barn under skolepliktig alder kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp (men ikke egen opplæringsplan). (A.O.S.)

Skoleskyss, når kan man krev det?

Elever i grunnskolen har krav på gratis skoleskyss når skoleveien er over 4 km. For førsteklasseingene er grensen 2 km, ifølge opplæringsloven kapittel 7. I tillegg har alle med særlig farlig eller vanskelig skolevei krav på gratis skyss, uavhengig av veilengde. Avgjørelsen om hvorvidt skoleveien er så farlig eller vanskelig at man har krav på skyss, er enkeltvedtak, og kan påklages. Funktionshemmede, skadde eller syke elever som har behov for skoleskyss, har krav på dette uavhengig av veilengde (§7–3). Elever som trenger tilsyn har rett til reisefølge og nødvendig tilsyn før og etter undervisningen (§7–4). (A.O.S.)

Kan man krev nærskole?

Nei. Loven sier ikke annet enn at elever i grunnskolen har rett til å gå på den skolen som er nærmest, eller ved den skolen i nærmiljøet som de søker til (opplæringsloven §8–1).

En elev kan søke om overføring til en annen skole, eller kan av hensyn til de andre elevene bli overført til en annen skole (og kommune) dersom dette er «siste alternativ». Eleven kan ikke flyttes dersom det innebærer flytting eller uforsvarlig lang skolevei. (A.O.S.)

Larvik kommune var blant de første kommunene i landet med eget servicesenter, men leder Brith Teigen holder fortsatt på med å utvikle senteret. Her ved en av kommunens interaktive infotavler.

Hjelp fra buffersona

Larvik kommune har siden etableringen i 1998, vist fram servicesenteret sitt til representanter fra 290 kommuner landet rundt. De hevder de klarer det meste, og betaler «bot» til innbyggerne om saksbehandlingen skulle trekke ut i tid.

tekst KARI LIE foto SCANPIX

SERVISESENTERET holdes ikke lenger åpent på lørdager og tre hele stillinger har forsvunnet som følge av kommunale nedskjæringer. Like fullt er leder Brith Teigen fortsatt stolt av hva hun og medarbeiderne kan tilby: sosialhjelp, bostøtte, gjeldsrådgiving og Husbankens låne- og støtteordninger, enkel byggesaksbehandling, skjenkebevilling, barnehageplass, for å nevne noe. Frivillige organisasjoner og pasientombudet er også representert, og trenger du informasjon om statlige tjenester som trygd, likning, arbeid, politi og vegvesen, er det mulig å få det også. Teigen kunne ønske seg et enda nære samarbeid med de statlige virksomhetene.

– Det ville spart folk for frustrasjoner, sier hun.

Spør brukerne

Ifølge Norsk Gallups årlige undersøkelse, later ikke befolkningen i Larvik til å være veldig frustrert, med servicesenteret altså. 75 prosent av de 4000 spurte i fjor var fornøyde eller svært fornøyde. Teigen er likevel rask med å

opplyse at misnøyen hos de resterende kan skyldes at servicesenteret behandler klager på parkeringsbøter. Blant brukerne som svarer på senterets interne spørreskjema, er 98 prosent positive, understreker Teigen. Antall henvendelser er fordoblet siden 1999, til drøyt 50 000 i fjor.

Garanterer saksbehandling

Dersom det kreves tyngre saksbehandling enn servicesenteret kan gi, bringes saken videre til rett enhet. Det betyr ikke at saken havner nederst i bunken, Servicesenteret purrer dersom du ikke får svar, og nytter ikke det, får du kompensasjon:

– Dersom innbyggerne ikke får behandlet søknad om sosialhjelp innen ei uke, får de 250 kroner mer enn de har krav på, og dersom brukerne ikke får tilbakemelding på byggesaken innen 10 dager, reduseres gebyret med 20 prosent, sier lederen.

Teigen betegner garantiordningen som «fresk» og synes det er bra at saksbehandlings-

garantien ikke bare gjelder de ressurssterke.

– Men nytter det? Har servicesenteret sørget for at behandlingstiden har krympet?

– Vi har iallfall skapt ro rundt saksbehandlingen, slik at de kan konsentrere seg om de store sakene, svarer Teigen. ♦

Service i praksis

Nesten alle landets 434 kommuner har opprettet servicesentre, men kvaliteten spriker.

Noen servicemedarbeidere i norske kommuner verken kan eller vil svare på grunnleggende spørsmål, dårligst er kommunene på informasjon om eldreomsorg, viser en stikkprøvekontroll Forbruker-rapporten har gjort i åtte østlandskommuner i juni.

Kommunal realisering av uttrykket «service» varierer fra «det finner du på Internett» og «det kan jeg ikke si noe om», til «vent litt, så skal jeg ordne det for deg».

Forbrukerrådet stiller åtte konkrete krav i til konkurranseutsetting av kommunale tjenester. EU er også kommet på banen og på sikt kan nye regler påvirke norske kommuner.

tekst HENRIK V. EBNE foto SCANPIX

Konkurranseutsetting må sikre forbrukerne

NÅR OMSORGEN FOR bestemor overlates til et privat sykehjem, skal hun garanteres et tilbud som er minst like bra som tidligere, krever Forbrukerrådet. Hvis AS Sykehjem går konkurs eller bestemor ikke er fornøyd med tingenes tilstand, skal hun både være sikret de tjenestene hun har krav på, og i tillegg ha klagemuligheter.

– Det viktigste er ikke om det er kommunale eller private som leverer tjenestene. Kvaliteten for forbrukerne må være det avgjørende. I tillegg må ordningene være slik laget at forbrukernes rettigheter ikke utvannes, sier Jon Andreas Lange i Forbrukerrådet. For å sikre våre interesser som forbrukere, presenterer Forbrukerrådet nå en liste med krav til kommuner som planlegger å legge tjenester ut på anbud.

Åtte krav

– Målet med konkurranseutsetting av kommunale tjenester, må hele tiden være bedre tjenester. Anbud kan derfor være en anledning til å definere tjenestene. I tillegg er det ofte slik at kostnadene ved kommunale tjenester først blir synlige når de legges ut på anbud, sier Lange.

Følgende punkter kan bidra til å sikre forbrukernes rettigheter når kommunene lar private overta kommunale oppgaver:

- Benytte anledningen til å tilpasse tjenestene til brukernes behov og ønsker.
- Få med brukerne i prosessen.
- Utarbeide klare definisjoner og gi forbrukerne ytelsesdeklarasjoner, slik at vi vet hvilke tjenester vi har krav på, og hvilken kvalitet som kan forventes.

- Etablere klageordninger og krav på erstatning eller prisavslag dersom ytelsesdeklarasjonene brytes.
- Sørge for jevnlig brukerundersøkelser og annen kvalitetssikring.
- Kommunene skal fremdeles ha det overordnede ansvar for tjenestene.
- Sørge for at kommunene beholder nødvendig kompetanse, slik at kommunene har kunnskap og ressurser til å føre tilsyn med leverandørene.
- Sikre offentlig innsyn, selv om private bedrifter leverer tjenestene.

Kommuner som slurver med dette nå, kan regne med at besparelsene fordufter på sikt. I tillegg jobber EU med et nytt regelverk som skal sikre forbrukernes rettigheter når kommuner lar private utføre offentlige oppgaver.

EU i startgropa

– EU holder på med en såkalt grønnbok om forbrukerrettigheter og konkurranseutsetting. Det vil si at de er helt i startgropa, men signalene fra EU-kommisjonen stemmer godt overens med de kravene Forbrukerrådet har utarbeidet, sier Lange.

EU vil stille krav til kvalitet, valgfrihet, klagemuligheter, brukermedvirkning, tilgjengelighet og krav til konkurranse mellom tilbyderne.

– Det vil nok ta en stund før EUs regler er klare og innarbeidet i norske lover og regler. Men det avgjørende er uansett at forbrukerne ikke skal komme dårligere ut når private overtar offentlige tjenester, sier Lange.

Når bestefar eller bestemor overlates til et privat sykehjem, skal han eller hun sikres et tilbud som er minst like bra som tidligere. (Illustrasjonsfoto).

Dette kan du kreve i kommunen

DIN RETT: SKOLE OG BARN

Er det tillatt å kreve betaling fra foreldrene for skolemateriell, aktiviteter eller leirskole?

Nei. All offentlig grunnskoleopplæring er gratis. Kommunen kan ikke kreve betaling for skolemateriell, leirskole, eller annet som er en del av opplæringen, ifølge opplæringsloven (§2–15). Tanken bak loven er god, men problemet blir at det ikke skjer noe ekstra på skoler i kommuner med dårlig råd, slik at det blir forskjell på skoler kommunene imellom. (A.O.S.)

Har noen krav på barnehageplass?

I utgangspunktet har ikke barn krav på barnehageplass. En endring i barnehageloven som trådte i kraft 4.juli, pålegger kommunene å tilby nok barnehageplasser – foreldre er imidlertid ikke gitt noen rettigheter etter bestemmelsen. Barn med funksjonshemming skal prioriteres dersom det finnes ledige plasser i kommunale eller private barnehager med offentlig støtte. (A.O.S.)

Kan man kreve at de ansatte i barnehagen har fagutdanning?

Alle barnehager skal ha en styrer som er utdannet førskolelærer (barnehagelovens § 16) og en pedagogisk leder som er til stede (§ 17). Styreren kan også være pedagogisk leder så lenge barnehagen oppfyller kravene til pedagogisk bemanning. Forskrift om pedagogisk bemanning sier at det skal være en pedagogisk leder per 14–18 barn over 3 år, og en pedagogisk leder per 7–9 barn under 3 år, dersom åpningstiden er over seks timer. Ved kortere åpningstid kan barnetallet økes noe. Fylkesmannen kan gi dispensasjon fra forskriften. (A.O.S.)

Hva når barn utsettes for omsorgssvikt?

Barneverntjenesten skal treffe og iverksette tiltak etter bekymringsmeldinger fra familie til barnet eller andre som er bekymret for barnets oppvekst- og omsorgssituasjon. Dette er regulert i barnevernloven. Det er en tidsfrist, i hovedsak 3 måneder, iflg. lov om barnevern § 6-9, for iverksetting av undersøkelse etter innkommet bekymringsmelding. Kommunen/bydelen har ansvar for mottak, vurdering og oppfølging av tiltakene uansett om de er lokale, for eksempel tilsyn i hjemmet – eller om det er nødvendig med omsorgsovertakelse og plassering av barnet utenfor hjemmet. Skal barnevernet overta omsorgen for barnet, må dette avgjøres av Fylkesnemnda. (M.B.)

Luftig ekstraskatt for nybyggere

Skal du kjøpe ny bolig, risikerer du å måtte punge ut med 150 000 kroner ekstra til kommunen. Pengene skal gå til utbygging av barnehager og andre servicetilbud, men du er ikke garantert å få noe igjen for pengene. Lovbrudd, mener byggenæringen og Forbrukerrådet.

tekst HENRIK V. EBNE foto SCANPIX

MARKEDSKREFTENE har nådd kommunene. Mens fraflyttingskommuner i distriktene prøver å lokke til seg nye skattebetalere med gratis tomter og etableringsstøtte, går kommunene i pressområdene motsatt vei. I mange tilflyttingskommuner betraktes nye innbyggere som en kostbar belastning for kommunekassen, som man helst vil unngå. Vil folk likevel bosette seg, skal de vær så god betale for seg – både på for- og etterskudd. Stadig flere kommuner krever nemlig at utbyggere av nye boliger betaler for barnehager, skoler, idrettsplasser og kirker før de får begynne på grunnmuren. På fagspråket kalles dette utbyggingsavtaler med krav om sosial infrastruktur. Selv om avtalene inngås mellom entreprenør og kommune, regnes selvsagt kostnadene inn i boligprisen, slik at regningen ender opp hos boligkjøperne.

– Jeg vil kalle det en ekstra skatt, sier Gunnar Rinde, som er administrerende direktør i NCC Bolig. Ekstraskatten rammer kun kjøpere av ny bolig. Boligkjøper får normalt heller ikke vite hvor store beløp det dreier seg om, eller hva pengene går til.

Uklare ordninger

Det har lenge vært vanlig at utbyggere bekoster vei, vann og kloakk. Utbygging av barnehager, skoler, idrettsanlegg og aldersboliger har vært en kommunal oppgave, finansiert over skatteseddelen. Nå satser stadig flere kommuner i pressområdene på at utbygger helt eller delvis skal dekke også slike kostnader.

– Det var en voldsom økning i fjor, og de fleste kommuner i det sentrale Østlandsområdet har nå innført slike ordninger, sier Hanne Krüger i Entreprenørforeningen- Bygg og anlegg (EBA). Dessverre finnes det ingen standard løsninger verken for utforming av avtaler

eller beregning av hvor mye utbyggerne skal betale kommunen. Kostnadene varierer derfor fra prosjekt til prosjekt, selv i samme kommune.

– I noen tilfeller betaler vi et visst beløp til kommunen. Gratis tomter eller bygging av barnehager og skoler, er alternativer vi kommer borti, sier Rinde. Salg av boliger til kommunene for underpris, er også vanlig. Uansett løsning, må kjøperne betale. Dessuten er det ikke sikkert at man får noe igjen for pengene. Derfor kan dette være ulovlig, mener byggebransjen.

– Vi har juridiske vurderinger som konkluderer med at praksisen er ulovlig, sier Krüger, som får støtte fra Forbrukerrådet.

– Forbrukerrådet mener kommunene bryter loven, og vi har derfor presset på overfor departementet. Foreløpig har det kun resultert i en veiledning til kommunene som etter vårt skjønn går rundt grøten, sier jurist Arnt Olaf Stillerud i Forbrukerrådet.

Dermed må boligkjøperne i pressområdene fortsatt regne med å betale dobbelt for kommunale tjenester. Mens andre kommunale avgifter, gebyrer og skatter er faste satser, forhandles hver utbyggingsavtale separat. Dermed aner ikke boligkjøperne hvor mye ekstra de må betale.

Skjult dobbeltbetaling

Bærum kommune var tidlig ute med å ta seg betalt for nye boligprosjekter. Men at det er snakk om dobbelt betaling for kommunale tjenester, går ikke kommunen med på.

– Det er en myte at vi krever betalt for utbygging av sosial infrastruktur. Derimot stiller vi krav om sosial boligproduksjon. I praksis betyr det at kommunen får kjøpe et visst antall boliger i nye prosjekter til en avtalt pris, som

ligger under markedspris. Unntaket er Fornebu-utbyggingen. For å komme i gang med denne utbyggingen, har utbygger tilbudt seg å betale halvparten av regningen for utbygging av barnehager, skoler, noe som utgjør cirka 1640 kroner per kvadratmeter, sier kommunalsjef Hans Kristian Lingsom i Bærum kommune.

Kjøper av en vanlig leilighet på hundre kvadratmeter, må altså ut med 164 000 kroner, uten at de er garantert å få noe igjen for pengene.

– De får en bolig, uten at de må vente på at kommunens økonomi skal tillate utbygging av sosial infrastruktur, sier Lingsom.

I de fleste tilfeller får ikke kjøper vite hvor mye kommunen krever. På Fornebu får boligkjøperne likevel se regningen.

– Vi har vært helt klare på at utbygging av sosial infrastruktur er et spleiselag mellom boligkjøperne og kommunen. En investering av denne størrelse er en økonomisk utfordring som enhver kommune vil ha vanskeligheter med å klare alene. Totalt vil det koste cirka to milliarder kroner å etablere alle tilbud et samfunn trenger. Regningen deles 50-50 mellom kommunen og boligkjøperne, sier Are E. Njåstein som er administrerende direktør for Fornebu Boligspår.

– Her skal byen ligge, sier Are E. Njåstein og Morten Statle i Fornebu Boligspår, og skuer ut over den gamle flyplassen. I øyeblikket ryddes området for miljøgifter og annen forurensning, slik at boligbyggingen kan starte i løpet av neste år. Totalt skal det bygges 6230 boliger.

Fornebu-utbyggingen er et unntak, for vanligvis får ikke kjøperne vite om det er inngått en utbyggingsavtale mellom entreprenør og kommunen.

– Vi har til og med sett eksempler på kommuner som prøver å hemmeligholde innholdet i utbyggingsavtaler, sier Stillerud. Han mener også slike avtaler er uheldige fordi de kan innebære ulike rettigheter til kommunale tjenester.

– For det første betyr slike avtaler at en del kjøpere betaler for tjenester de verken får eller trenger. Og for det andre kan utbyggingsavtaler føre til at enkelte beboere kjøper seg plass fremst i køen for kommunale tjenester. Hva skjer når boligen selges, vil en eventuell fortrinnsrett til barnehage følge boligen? Det har også vært eksempler på kommuner som mot betaling lover utbygger en dedikert saksbehandler som prioriterer utbygger i den kommunale papirmøllen. I slike tilfeller er ordet korrupsjon nærliggende, sier Stillerud. Politikerne har nå grepet fatt i problemet. Og i planlovutvalgets utredning (NOU 2003:14) legges det opp til et forbud mot slike avtaler.

– En slik lovendring ligger minst halvannet år fram i tid, sier Stillerud. I mellomtiden bør boligkjøpere være på vakt.

Pass på ved kjøp av ny bolig

Skal du kjøpe ny bolig, bør du spørre entreprenør om boligen er omfattet av en utbyggingsavtale, og i så fall hvor stort beløp per bolig som er brukt til barnehage, skole og liknende. Neste spørsmål er om du får noe igjen for de kronene som er innbetalt. Vil du for eksempel kunne regne med fortrinnsrett til barnehageplass? Forbrukernes rettigheter overfor kommuner og entreprenører som benytter utbyggingsavtaler, er i liten grad avklart.

– Siden et lovforbud ikke vil ha tilbakevirkende kraft, vil boligkjøpere som allerede har betalt for dette, ikke kunne gjøre krav gjeldende, sier Lingsom.

– Forbrukerrådet har foreløpig ikke mottatt noen klager fra forbrukere som har betalt for utbygging av barnehager og andre tiltak i forbindelse med nye boligprosjekter. Men vi hører gjerne fra folk som føler de har betalt for kommunale tjenester de ikke får, sier Stillerud.

Et lovforbud vil også føre til betydelig lavere byggekostnader i mange presskommuner. Spørsmålet er om entreprenørene vil la dette komme forbrukerne til gode gjennom lavere boligpriser. ♦

Dette kan du kreve i kommunen

DIN RETT: KOMMUNALE AVGIFTER

Finnes det grenser for hvor mye kommunene kan kreve i avgifter?

Ja. Kommunale avgifter følger reglene om selvkost, det vil si at kommunen kan ta betalt inntil den merkostnad det er for kommunen å produsere tjenesten. Kommunen har en plikt til å være effektive. Der hvor gebyrene synes å være for høye, bør forbrukerne kreve å se kommunens dokumentasjon for beregningsgrunnlaget. (A.O.S.)

DIN RETT: BRANNVERN

Kan private kreve at kommunen tar ansvar for brannvern og sikkerhetskontroll?

Ansaret er delt. Kommunene skal ha brannvesen og brannvesenet skal sørge for feiing og tilsyn med fyringsanlegg (brann- og eksplosjonsvernloven §11 h). Kommunen plikter å sørge for feiing etter behov, men minst hvert fjerde år. Eier plikter å legge til rette for feiing etter varsel om at feier kommer (forskrift om brannforebygging), og er ansvarlig for å sikre boligen mot brann.

DIN RETT: VEI

Veitil bolig, hvem skal sørge for det?

Bygger du nytt hus, må du sørge for vei til huset selv (plan- og bygningsloven § 66). Kommunen kan også pålegge en utbygger å betale for offentlig veg til eiendom i regulerte strøk – sørg da for å få refusjon etter lovens refusjonsregler. (A.O.S.)

DIN RETT: BYGGESAK

Hvor raskt skal byggesøknader behandles?

1. juli trådte nye regler i plan- og bygningsloven og forskrift om saksbehandling og kontroll i byggesaker i kraft. Den viktigste endringen innebærer tidsfrister: Fullstendige byggesøknader skal i hovedsak behandles innen 12 uker. Videre skal meldingssaker og enkle tiltak behandles innen tre uker, forhåndskonferanse skal holdes innen to uker etter anmodning fra søker, igangsettingstillatelse skal behandles innen tre uker, ferdigtest innen to uker og midlertidig brukstillatelse må avklares innen én uke. Bruker kommunen for lang tid, har du krav på å få tilbake 25 prosent av gebyret per uke ved vanlig byggesøknad. Oversitter kommunen fristen i en meldingssak, søknad om enkle tiltak eller midlertidig brukstillatelse, regnes tillatelse for gitt. (A.O.S.)

Bli nektet vannmåler

For tre år siden kom en forskrift som sier at alle kan installere vannmåler, for å slippe å betale for mer vann enn de bruker. Men i Klæbu får ikke innbyggerne lov til det.

tekst KAREN SOFIE CHRISTOPHERSEN og HENRIK V. EBNE

foto SCANPIX og GEIR RØED

– **JEG SYNTES** det var sabla dyrt, sier vår leser Harald Nagelsett. Han bor alene, men betaler allikevel 7254 kroner i året for vann og kloakk. I Klæbu tilsvarer det forbruket til omtrent tre personer. Det strider med forskriften, som sier at Nagelsett ikke skal måtte betale mer enn for det vannet han bruker selv. For helt siden 2001 har både innbyggerne og kommunen kunnet kreve å installere vannmåler, slik at regningen blir helt nøyaktig. Dessverre har mange kommuner satt minsteforbruket så høyt at det sjelden lønner seg å betale for montering av vannmåler, deriblant Klæbu kommune.

– Minsteavgiften er så høy at det i dette tilfellet ikke vil ha noen hensikt å installere vann-

måler. Kommunen trenger inntektene for å drive vannverket, sier Per Langørgen som er rådgiver i Klæbu kommune. Dermed er Klæbu en av mange kommuner som omgår forskriften som gir alle rett til å betale etter målt forbruk.

Målt forbruk kommer

– Vi endret forskriftene fordi «alle» ville det, både huseiere, kommunene og industrien, sier Erik Hauan, ingeniør i Statens forurensnings-tilsyn.

– De som forbruker og forurenser, skal betale den prisen det koster. Den prisen kan de kreve målt, i stedet for bestemt skjønsmessig. Du kan få den samme regningen, men hvis det

er basert på målt forbruk, vet du i det minste at den er riktig, sier Hauan.

– Regningen for vann og avløp skal ikke føles urettferdig, sier han.

Hauan er særlig fornøyd med hvor godt såkalt todelt gebyrordning har slått an: Da får man to regninger, en for kommunens faste avgifter, og en for det målte forbruket. Dermed risikerer du ikke at minstegebyret er basert på at du bruker mer vann enn du faktisk gjør. Omtrent 180 kommuner har innført denne ordningen, det vil si en dobling det siste året.

Hauan er klar over at det finnes steder hvor innbyggerne ikke har blitt informert om at de kan kreve å betale etter målt forbruk. Men det

plikter kommunene å informere om, sier han. Klæbu kommune skal nå innføre denne ordningen.

– Vi regner med å innføre en kombinasjon av minsteavgift og målt forbruk fra årsskiftet. Det vil sannsynligvis bety billigere vann for enslige og andre med lavt forbruk. Til gjengjeld vil store familier og andre som bruker mye vann, måtte regne med å betale mer. Målet er at inntektene til vannverket skal være de samme etter omleggingen, sier Langørgen i Klæbu kommune.

– Forskrifter teller like tungt som lover, juridisk sett, sier Vegard Syvertsen, jurist i Forbrukerrådet. Og forskriftene skal normalt gjelde fra tidspunktet de er innført, sier han.

Betaler du for mye?

Hvis du er enslig, kan det godt hende at du kan spare penger på å installere vannmåler. Men de fleste kommunene tar ikke mer enn de skal for vannet, så for småbarnsfamilier vil det sannsynligvis være økonomisk å la vannregningen

Uten vannmåler risikerer du å måtte betale for langt mer enn du bruker. Noen kommuner nekter deg fortsatt å få installert vannmåler, til tross for at du har krav på det.

være basert på stipulert forbruk. Uansett kan det være verdt å undersøke mulighetene, dersom du får bakoversveis hver gang vann- og kloakkregningen dukker opp i postkassa.

Et problem med forskriften er at den sier at et eventuelt minstegebyr skal være basert på et «lavt forbruk». Siden det ikke er definert hva som er «lavt», er det fritt fram for kommunene å avgjøre det. I fjor var det rundt seksti kommuner hvor minsteforbruket eller minimumsgebyret var så høyt at det umulig kunne lønne seg å installere vannmåler. I flere kommuner er minsteforbruket flere ganger så stort som gjennomsnittlig til en husholdning på to personer.

Om kommunen din overdriver minstegebyret, kan du finne ut ved å klikke deg inn på www.ssb.no, og videre på KOSTRA. Der kan du også sjekke hvor høy den finansielle dekningsgraden er. Finansiell dekningsgrad er forholdstallet mellom hvor mye vannet koster å drive, og hvor mye kommunen tar i avgifter. Dersom tallet er mer enn 100 i mer enn fem år av gangen, er det også ulovlig. Da har kommunen tatt for mye, for lenge.

Hvis du bor i en kommune som du mistenker tar for mye i avgifter, eller hindrer deg i å hevde din rett til å betale etter målt forbruk, bør du vurdere å klage den inn for fylkesmannen. Uansett kan du kreve å se regnskapet for vann- og avløpssektoren. ◆

... Men på Hamar teller hver dråpe

Hamar kommune var raskt ute med å påby innbyggerne sine vannmåler. Og hamarsingene bruker bare omtrent halvparten så mye vann som vi andre. Men om det er miljøbevisstheten som gjør det, er de slett ikke sikre på...

tekst KAREN SOFIE CHRISTOPHERSEN foto GEIR RØED

For i gjennomsnitt er vannregningen på Hamar like stor som ellers i landet, selv om innbyggerne bare bruker halvparten så mye vann som andre.

– Jeg visste fra før at det var dyrt med vann på Hamar. Men den første regningen var et sjokk. Det er uvant å måtte spare på vannet. Jeg pleier å skru av kranen mens jeg pusser tennene, sier Tony Helder, som vi treffer i gågata i Hamar. Familiefaren flyttet til byen fra Strømmen for et år siden.

– Jeg pleier å si fra når jeg får gjester, om at de ikke skal la vannet stå og renne unødige. Og hvis jeg hører en kran som drypper, reagerer jeg på samme måte som om det var en potetkjele som kokte over. For her teller hver dråpe, sier en annen hamarsing, Unn Hofstad. Også hun er først og fremst prisbevisst.

– Vi innførte vannmåler fordi det er et rettfærdig system, sier Bjørn Faråsen, forvalter av vann- og avløpssektoren i Hamar kommune. Vannmåleren sikrer at alle betaler det de skal for vannet, verken mer eller mindre, påpeker han. Og det har

vært lite klager på vannmålingen siden ordningen ble påbudt for to år siden.

– Nesten urovekkende lite, mener Faråsen, som ikke er sikker på om hamarsingene klager lite fordi de er fornøyd, eller fordi de ikke vet at de kan klage. Men akkurat prisen nytter det ikke å klage på i Hamar. For kommunen tar ikke mer enn de har dekning for, selv om vannet er dyrt.

– Vi får vann fra Mjøsa, og det er store utgifter til rensing og transport av vannet. Vi er faktisk billigere enn nabokommunene, som får vann fra samme sted, påpeker Faråsen.

– Her koster hver dråpe, sier Unn Hofstad.

Dette kan du kreve i kommunen

DIN RETT: VANN

Kan man stille krav til kvaliteten på vannet som leveres fra det kommunale ledningsnettet?

Forskrift om vannforsyning og drikkevann stiller minimumskrav til vannkvaliteten, men enkelte av kravene er skjerpet som følge av EU, dvs. EØS. Det understrekes at vannverkseier har en selvstendig plikt til å informere publikum om vesentlige endringer i vannkvaliteten, selv om disse ikke kan medføre helsefare. Forskriften anmoder også kommunene om å gjøre kjent hvilke krav innbyggerne kan stille til vannkvalitet. (Miljøverndepartementet)

DIN RETT: RENOVASJON

Kan kommunen pålegge deg å delta i søppeltømming og sortere avfall?

Ja, stort sett. Kommunen plikter ifølge forurensningslovens § 30, å samle inn forbruksavfall. Kommunen kan i forskrift bestemme at innsamlingen kun skal gjelde i tettbygd strøk, at visse typer avfall ikke samles inn, eller at visse søppelslag holdes atskilt eller kildesorteres. (A.O.S.)

Ekspertpanelet

tekst KARI LIE

Arnt Olaf Stillerud (A.O.S.) er rådgiver og jurist i Forbrukerrådet med offentlige tjenester som et av sine spesialfelt.

Magne Berg (M.B.) er spesialrådgiver hos Helse- og sosialombudet i Oslo, da vi snakket med ham var han fungerende ombud. Berg er utdannet sosionom, og har tidligere jobbet som helse- og sosialsjef.

-Ikke lenger flaut å handle på Nille, konkluderer undersøkelse.

-nille

Billigbutikker ikke lenger flaut

Synes du det er pinlig å bli sett med en bærepose fra Nille? Ingen grunn til det, for nå er det «inne» å være prisbevisst.

Nedgangstider og stigende arbeidsledighet gjør det til en folkesport å jakte på gode tilbud. Selv italienerne, som tradisjonelt er veldig merkelojale, begynner nå å shoppe billige og mindre kjente produkter, viser en studie utført av det britiske Henley Center som forsker på hvordan vi forbrukere oppfører oss. Norge er ikke med i undersøkelsen, men resultatene er sannsynligvis gyldige også her hjemme.

Individualitet blir også viktigere. Halvparten av de spurte i undersøkelsen, mener det er mulig å spare mye penger hvis man er smart. Og forbrukerne stoler stadig mindre på prisene som oppgis i butikkene. Nå må den enkelte forbruker sette seg inn i markedet og selv vurdere pris, kvalitet og service, hevder undersøkelsen.

Er bussen forsinket? Ta taxi!

Er du lei av å stadig måtte vente på en forsinket buss eller T-bane? Da bør du kanskje se på klokken og ta tiden på forsinkelsen, neste gang du kjenner frustrasjonsnivået stige.

Hvis du bor i Oslo, kan du nemlig få dekket drosjeregning med inntil 400 kroner, dersom Sporveiens rutenett kolliderer slik at du blir mer enn 20 minutter forsinket.

Også andre steder i landet kan man kreve refusjon av taxiutgifter dersom bussen er forsinket. Ved Team Trafikk i Trondheim, gis det eksempelvis refusjon allerede etter 15 minutters forsinkelse.

Vil du vite hvordan disse reglene er i ditt distrikt, kan du kontakte ditt lokale busselskap, og høre om de gir drosjerefusjon.

I fjor utbetalte Oslo Sporveier nær 1,9 millioner i drosjerefusjon, skriver Dine Penger. For å få refundert utlegg til drosje i Oslo, må du fylle ut et skjema som du kan printe ut fra Sporveiens nettsider, eller få ved å ringe Sporveiens kundesenter.

Vanlig vann smaker best

De som stoppet ved Forbruker-rapportens stand i elleve norske byer i juni, fikk blindteste drikkevann. Og springvann er best, syntes de fleste som kjente forskjell.

Det er ingen tvil om hva som smaker best.

– Det uten kryss er best, det vil si springvann, var svaret vi fikk 177 ganger, da Forbruker-rapporten arrangerte en blindtest av drikkevannet i elleve norske byer en uke i juni. Bare i tre byer – Arendal, Sandefjord og Tønsberg – likte innbyggerne kjøpevannet Imsdal best. Av de som stoppet ved standen vår, måtte seksti konstatere at de ikke kjenner forskjell.

Det er store forskjeller byene imellom. Mens vannet i Arendal hadde brunskjær og en lett gjøremete bouquet, var smaks- og utseendeforskjellen i Sarpsborg så liten at nesten en tredel av

smakerne ikke klarte å peke ut det ene vannet som bedre enn det andre. I de andre byene smakte de aller fleste forskjell. Men selv om et overraskende stort antall testere klarte å smake hva som var kjøpt, og hva som var fra springen, var de fleste klare på hva de syntes mest om. Springvann er best, var konklusjonen.

Totalt antall som smakte på vannet (381):

- Foretrekker springvann: 46,5%
- Foretrekker Imsdal: 37,8%
- Ingen forskjell: 15,7%

Les mer på forbrukerportalen.no

Vi krasjer stadig oftere

Hvert annet minutt må en bilfører fylle ut skademelding etter bilkrasj i Norge.

I fjor medførte det erstatningsutbetalinger for 8,2 milliarder kroner.

– Overmot eller et øyeblikks uoppmerksomhet, kan snu opp ned på resten av livet, sier Preben Sandborg Røe, informasjonsdirektør i Finansnæringsens Hovedorganisasjon (FNH).

I FNHs ferske trafikkstatistikk kommer det fram at forsikringsselskapene i fjor mottok over 308 000 ska-

demeldinger etter biluhell. Dette er en økning på nesten 10 000 materielle skader fra året før.

Forsikringsselskapene utbetalte i fjor 8,2 milliarder kroner etter trafikulykker, hvorav 5,3 milliarder kroner dekket materielle skader.

Trafikkskadene varierer med trafikkbildet i vårt langstrakte land. I Oslo er 27 prosent av ulykkene påkjøring bakfra, mens over 30 prosent av ulykkene i Nordland er eneulykker. Hordaland og Oslo har de billigste bilskadene, mens Vest-Agder og Nordland har de dyreste.

Kort sagt...

– Vi må først bestemme oss for hvordan skolen skal se ut, så får vi se hva det koster og om vi har råd til det.

Kristin Clemet til Dagens Næringsliv.

Vil ha konkurranse på taksering av bilskader

Kort sagt...

– Produksjonstida på en stressless-stol har gått ned fra 7,5 time til rundt 2,5 time.

Møbelkonge Jens Petter Ekornes til Klassekampen.

Kort sagt...

– Statsmakta gjør det lokale selvstyret i kommuner og fylkeskommuner til en stadig dårligere vits.

Nationen.

Konkurransetilsynet har i sommer pålagt Finansnærings Hovedorganisasjon (FNH) å la alle kvalifiserte takstmenn få tilgang til et dataverktøy for taksering av skader på bil.

Tidligere har bare utvalgte takstmenn hatt full tilgang til systemet, og tilsynet mener dette begrenser konkurransen.

Datasystemet det er snakk om heter DBS, og er et skadebesiktigelsessystem, som blant annet blir

benyttet for å kalkulere reparasjonskostnader for lakk- og karosseriskader på biler.

Systemet legger til rette for elektronisk kommunikasjon mellom forsikringselskapene og takstmenn. De fleste takseringsoppdrag blir bestilt gjennom DBS, og muligheten til å bruke systemet er av avgjørende betydning for å motta takseringsoppdrag fra forsikringselskapene.

For å få oppdrag gjennom DBS, må takstmannen inngå en avtale med de enkelte forsikringselskapene. Disse har til nå automatisk god-

kjent takstmenn som har vært gjennom en ansettelsesprosess i FNH. Selskapene har benyttet en geografisk oversikt over FNH-tilknyttede takstmenn når de har formidlet takseringsoppdrag. Full tilgang til DBS har derfor i praksis vært forbeholdt et begrenset antall takstmenn med FNH-tilknytning. Konkurransetilsynets vedtak gjør at alle kvalifiserte takstmenn får mulighet til å motta takseringsoppdrag fra forsikringselskapene. Tanken bak er tilbudet skal bli bedre.

Bygg hus – og få gratis bomstasjon

– Vi har ledige tomter flere steder i kommunen, så vi skal nok finne tomter til alle som vil flytte til oss, sier næringsjef Vidar Frøysnes i Bygland kommune.

kommunen – om de ikke vil kjøre på en skikkelig kjerrevei, da.

Men den rike kraftkommunen har bestemt seg for å betale bompengeutgiftene i fem år fremover til alle som flytter til Bygland og bygger seg hus.

– Hvorfor gjør dere dette?

– For at bomstasjonene ikke skal bli oppfattet som en hindring for å etablere seg hos oss. Bygland har hatt nedgang i folketallet i mange år. Nå er det om lag 1300 innbyggere i Setesdals-kommunen, sier næringsjef Vidar Frøysnes i Bygland kommune.

Bomstasjonene popper opp som paddehatter over hele landet.

I Bygland, langt oppe i Setesdalen, er det satt opp to bomstasjoner på

riksveien gjennom kommunen. Den ene står lengst sør i kommunen, og den andre helt i nord. I praksis må kommunens innbyggere derfor gjennom en bom når de skal ut av

Giftig krydder

Britiske myndigheter har slått alarm etter funn av giftig rødfarge i flere krydderprodukter.

Det er det kreftfremkallende stoffet Sudan I som er funnet i krydder og sauser importert fra India. Stoffet er kreftfremkallende, og brukes normalt i industrien. Det er totalforbudt til bruk i mat i hele EU. Likevel er det nå oppdaget i krydder

av merkene Rajah og Shaws.

Produkter av merket Rajah selges også i Norge. Men norske myndigheter har ikke analysert om giftstoffet finnes i produkter til salgs her.

– Foreløpig har vi ikke undersøkt disse produktene, men vi kommer til å se nærmere på dette, sier Torgun Gjessen ved Næringsmiddeltilsynet i Oslo.

I Storbritannia er følgende produkter trukket fra markedet: Rajah Natural Tandoori Masala Rajah Jerk seasoning Rajah Chilli & Lemon seasoning Rajah Oriental Noodle seasoning Rajah Chicken seasoning.

Alle er datostemplet Best before 18.07.2005.

Politisk uro, regnskoghogst, barnearbeid, krig: Det kan være mange grunner til å tenke seg om før man handler varer fra lavkostland.

– Nei til boikott

Du mistenker at gensenen du har kjøpt, er produsert av fattige barn i lavkostland, eller du er oppgitt over stormakters krigføring. Hva kan du gjøre? Boikotte varer fra disse landene?

– Mas heller på nærbutikken, mener interesseorganisasjonene for menneskerettigheter og miljø.

tekst ELLEN MORLAND foto SCANPIX

POLITISKE UTSPILL som for eksempel LO-leder Gerd-Liv Vallas oppfordring til folk om å boikotte israelske varer, går på tvers av hva Amnesty, Framtiden i våre hender og Initiativ for etisk handel vil anbefale.

Flytter problemet

Daglig leder i organisasjonen Initiativ for etisk handel (IEH), Leif Iversen, mener boikott bare flytter

problemene fra ett sted til et annet.

– Barn kan for eksempel få det verre av at selskap ikke vil handle med bedrifter som har barn i arbeid. Det er bedre å ha en dialog, prøve å påvirke, sier han.

– I enkelte tilfeller er boikott riktig, det er når land eller produsenter etter gjentatte purringer ikke er villig til å tilpasse seg, påpeker Iversen. Militær-regimet i Burma er et slikt eksempel i dag,

tidligere var Sør-Afrika utestengt på grunn av sitt diskriminerende apartheid-styre.

Bedre med kontakt

Amnesty International oppfordrer aldri til boikott eller sanksjoner, forteller redaktør i Amnesty-nytt, Ina Tin.

– Vi mener det ikke er riktig å kutte kontakten. Da er det bedre å redegjøre for problemene og

ISRAEL

Arild Hermstad i Fremtiden i våre hender ber forbrukerne spørre og grave om det produktet de vil kjøpe.

prøve å påvirke styresmaktene i landet. En kritisk holdning er bedre enn ingen holdning, synes Tin.

Framtiden i våre hender mener den enkelte forbruker bør sette inn støtet mot det norske næringslivet:

– Spør og grav om produktet, be om opphavslandsmerking, for eksempel på klær. Trussel om boikott eller negativ omtale er kanskje vel så virkningsfullt som at noen spredte forbrukere boikotter en vare, mener leder Arild Hermstad i Framtiden i våre hender.

Potet-nekt

Spredte, kortvarige aksjoner kan ha en annen effekt enn ønsket.

LOs og forbrukernes vrede mot Israel våren 2002, gikk først og fremst ut over de norske frukt- og grøntimportørene, som for eksempel Bama.

– Vi tapte rundt tre millioner kroner på at israelske poteter, som for lengst var kjøpt inn, ble liggende på lager, sier informasjonssjef i Bama Gruppen AS, Hanne Fløistad. Israel leverer også appelsiner, avokado og stangselleri, og dette selger godt, selv om Valla ønsket boikott av Israel så lenge konflikten i Midtøsten varer.

– Vi driver med handel, ikke politikk, sier Fløistad. Norsk lov og oppfordringer fra myndighetene, som boikotten mot Burma, vil selskapet ta hensyn til. Like fullt: ▶

Initiativ for etisk handel (IEH)

Norsk medlemsorganisasjon for bedrifter. Medlemmer er: Bama Gruppen, Body Shop, Coop Norge, Eurosko, Friele Kaffehus, Hakon Gruppen, IKEA, Joh Johannson, Kapp Ahl, Kjeldsberg kaffebrenneri, Lindex, Norgesgruppen, Norsk Dekor, Rema 1000, Varnergruppen (Cubus, Dressmann, Vivikes, Carlings, Urban, Varners, Bik Bok og Warehouse), Voice, Windco, Fellesforbundet, GRIP, Handels og servicenæringens hovedorganisasjon, Handel og Kontor i Norge, Kirkens Nødhjelp, Landsorganisasjonen, Norsk Folkehjelp. Flere av selskapene har meldt seg inn etter skandaleoppslag i media.

IEH har ikke noe merke, og heller ingen godkjenningsordning for medlemmene. Gir råd til bedriften, som selv må gå god for at den følger etiske standarder IEH har satt opp.

Mye av produksjonen av forbruksvarer flyttes til Kina, som har svært lave lønninger og minimale rettigheter for arbeidstakere.

Bama gruppen AS har meldt seg inn i næringslivsorganisasjonen Initiativ for etisk handel.

Merket ikke boikott

– Boikottaksjonen etter 1. mai i fjor fikk tilsynelatende lite å si for importen av israelske varer til Norge, for importen i årets seks første måneder holdt seg på det samme nivået som fjorårets, rundt 270 millioner kroner, sier handels-offiser ved den israelske ambassaden, Andreas Lorange. Han er usikker på hvor lenge aksjonen varte, men den later til å være over nå: Gerd Liv Valla uttalte nylig på et seminar i regi av LO og

LO-leder Gerd Liv Valla oppfordret til boikott av israelske varer i fjor.

FAFO at det ikke var naturlig å gjenoppta aksjonen.

– Handelsboikott er aldri ønskelig. Den rammer sjelden dem man ønsker å ramme. Når det gjelder Israel og Midtøsten, trengs det mer handel, ikke mindre, mener Lorange.

Israel er blitt, og blir til dels boikottet av den arabiske verden, bortsett fra Egypt, Jordan og Qatar.

For vanskelig?

Til tross for Regjeringens boikotttoppfordring når det gjelder Burma, importerte norsk næringsliv i fjor varer for 11,5 millioner kroner fra militærdiktaturet, og norske turister ferierer i landet hvert eneste år.

– Skal man få til en effektiv boikott, må det være en enkel sak som appellerer til følelser. Folk henger ikke med om det blir for komplisert, sier Hermstad.

Prinsippfast, i teorien

Nordisk råd utførte en undersøkelse på etisk forbruk i Skandinavia i 2001. Intervjuene viste at det var en dyp kløft mellom folks holdninger og handlinger. Selv de mest prinsippfaste lar prisen avgjøre hvilken vare de velger.

– Men det er ikke gitt at varer blir dyre om man tar etiske hensyn, sier leder i IEH, Leif Iversen. En av IEHs 18 medlemsbedrifter, kleskjeden Kapp Ahl, fant ut at den fikk bedre kontroll og kvalitet for samme pris da antall leverandører ble kuttet fra 800 til 200, forteller han.

Fattigslig utvalg

Et annet problem for den som vil handle etisk, er et heller dårlig utvalg.

– Når alle potetene i butikken er fra Israel, blir det vanskelig å boikotte Israel og samtidig spise poteter til middag, sier Hermstad, leder i Framtiden i våre hender. Boikott blir da en tidkrevende affære, forbeholdt de mest nidkjære. Skulle man ha boikottet amerikanske varer og tjenester som en protest mot krigen i Irak, ville det gripe så sterkt inn i livet til det moderne mennesket at man ikke kunne leve som normalt, sier Hermstad, og nevner datateknologi som et eksempel.

Vil det si at det er fäfengt å engasjere seg?

– Så absolutt ikke, sier Leif Iversen i IEH. Han tror redselen for å bli tatt for snusk, kommer til å tvinge bedrifter til å ta etikk på alvor.

– Bedrifter ser fordeler med å

ha det etiske aspektet i orden, det gir et bedre omdømme. Etter hvert vil det komme lovverk, og i flere EU-land er det allerede innført rapporteringsplikt. Da har bedriftene som er i gang med dette nå, et forsprang, sier han.

Kommentar: BARTH THOLENS

Tøffere for verstingene

Det ville være for galt å overlate til næringslivet hvilke etiske regler som skal gjelde i den globale produksjon. Skal forbrukerne gjøre sin innflytelse gjeldende i spørsmålet om etikk, trengs imidlertid hardcore informasjon.

Forbrukerorganisasjonene i Europa har snappet opp poenget. Stadig flere av oss er villige til å velge bort produkter som framstilles under mistenkelige forhold. Dermed har de funnet en pisk som næringslivet er ekstra følsom for. Trusselen om sviktende salg, vil få et hvilket som helst foretak til å legge seg i selene for høyere etiske standarder i alle produksjonsledd.

Lengst framme er land som Østerrike, Tyskland og Nederland, land hvor befolkningens tillit til produsenter generelt er tynnslitt på grunn av flere skandaler.

Forbrukerorganisasjonene har funnet ut at politisk lobbyvirksomhet for å påvirke næringslivet alene ikke er nok. For at piskan skal ha sin virkning, trengs nitid research av selskapenes holdninger og praksis. Resultatene av slike undersøkelser er blitt offentliggjort under stor publisitet. Rabalderet i kjølvannet av slike presseoppslag har ikke gjort etterlønerne i etikk-klassen noe godt.

I Norge samarbeider nå Forbruker-rapporten med forbrukerorganisasjoner på kontinentet med sikte på å bygge inn etiske parametre

tre i sine produkttester. Slike tester vil det bli stadig flere av i tiden som kommer.

Å skaffe til veie pålitelig informasjon om selskapenes etiske atferd, er ikke noen enkel affære. Antallet omdreiningar på en vaskemaskin er lett å måle, mens etikk neppe blir en eksakt vitenskap. Det jobbes nå med å komme fram til håndfaste kriterier som bedriftene skal måles etter. Største utfordring er å sjekke bedriftenes egne opplysninger med den praksisen de har i fjerne land. Det er også vanskelig å sammenlikne store, globale selskap med store ressurser og PR-avdelinger, med mindre selskap. Og hvordan skal man vurdere bedrifter som rett og slett ikke vil være med på å la seg undersøke?

Taktikken hittil har vært å samarbeide med næringslivet. Etikk kan være et konkurransefortrinn i et marked av mer bevisste forbrukere. I Danmark har Forbrukerinformasjonen etablert en etikk-database hvor foregangsselskap nærmest ligger på utstilling. Da blir det pinlig for andre selskap å utebli!

Men bedrifter som fortsetter med å gi blaffen, skal gå enda tøffere tider i møte. Nederlandske Consumentenbond går lengst. De har opprettet en meget effektiv svarteliste over verstinger. Om to år skal sammenhengende test som publiseres i Nederland, inneholde klare anbefalinger om «etisk forsvarlige kjøp».

Bedriftene på gli

Slitne arbeidshender i lavkostland produserer klær og annet vi omgir oss med. Det er en ubehagelig tanke, og det har mange bedrifter oppfattet.

I MANGE BRANSJER foregår selve produksjonen i fabrikker langt nua streikelystne europeiske fagforeninger. Åtte timers arbeidsdag og overtidsbetaling er fremmede fenomener. Nylig avslørte NRK at klær som selges i Norge, blir produsert av burmesiske flyktninger i Thailand, under slaveliknende forhold bak strømførende gjerder.

I forrige utgave av Forbruker-rapporten, fortalte vi om produsentene av joggesko. Ved Nikes fabrikker i Indonesia, jobbet arbeiderne lange dager for luselønn. Skrekkhistoriene fra avisene i Jakarta på 80-tallet, nådde vestlige medier. Etter noen forsøk på bortforklaringer, skjønnte Nike at de måtte gjøre noe. Resultatet av flere år med oppmerksomhet rettet mot Nike, er at minstelønnen i Indonesia skal ha blitt hevet fra 86 cent i 1986 til 2,5 dollar på 90-tallet.

– Vi ser tydelig at de bedriftene som gjennom mange år har fått søkelyset rettet mot seg, har blitt flinkest til å ordne opp i forholdene til underleverandørene, sier Leif Iversen i Initiativ for etisk handel (IEH).

Også andre bransjer har blitt mer oppmerksomme på forholdene for sine arbeidere. IKEA fikk negativ omtale fordi teppene de

solgte ble produsert under kritikkverdige forhold i Øst-Europa. Bedriften er nå blant de mest bevisste. Mange aktører i møbelbransjen fikk hard kritikk av miljøbevegelsen for å selge hagemøbler av ulovlig hogd trevirke fra regnskogen. Nå har de fleste hagemøbelselgerne innfridd kravene.

– De fleste store konsernene i alle bransjer er godt i gang med å utforme etiske retningslinjer. Utfordringen nå er å få med de mellomstore og de mindre bedriftene, sier Iversen.

Svarteliste

I 2000 lanserte FNs generalsekretær Kofi Annan ni prinsipper for multinasjonale og transnasjonale bedrifter. Prinsippene gjelder menneskerettigheter, faglige rettigheter og miljørettigheter. Egne konvensjoner tilpasset arbeidslivet er utformet av FN-organet ILO. Informasjon fra FN-organene brukes blant annet av det norske forsikringselskapet KLP (Kommunenes Landspensjonskasse). De har laget en egen svarteliste for bedrifter som ikke holder etiske mål, og i disse selskapene vil KLP ikke investere. KLP gir heller ikke lån til disse selskapene. På listen står blant andre:

- Siemens, Ansell og General

tekst ELLEN MORLAND foto SCANPIX

Motors fordi fabrikker i Mexico krever negativ graviditetstest for å ansette kvinner

- Coca-Cola for grov behandling av fagforeningsledere i Colombia, blant annet i samarbeid med paramilitære grupper
- Nestlé for brudd på markedsføringskonvensjonen om barnemat og morsmelkerstatning, samt bestikkelser av leger i Pakistan.

Hele listen og mer informasjon om bedriftenes samfunnsansvar, finnes på nettsiden www.klp.no

EU har også for lengst engasjert seg i temaet. Et EU-forum som består av 20 organisasjoner på europeisk nivå, skal etter planen presentere definisjoner på bedriftenes ansvar som internasjonalt går under betegnelsen CSR (Corporate Social Responsibility) i 2004. Det blir utformet retningslinjer for hvordan samfunnsansvaret skal rapporteres.

Flere lager etiske standarder

I Norge jobber Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) med å få medlemsbedriftene til å ta ansvar for under hvilke forhold produktene blir fremstilt. Organisasjonen har blant annet utarbeidet en

sjekkliste for bedrifter som vil tydeliggjøre etiske verdier.

Men er det så lett å få greie på hvor mye overtid arbeiderne på en fabrikk i Kina jobber? Hvor korruperte er eventuelle kontrollører? Og hvis landets lover følges, er ikke alt i orden?

– Nei, ikke nødvendigvis, mener Vidar Lindefjeld i NHO. Bedriftenes etiske ansvar vil ofte gå lenger enn det lovverket krever, særlig i land der lovene ikke sikrer arbeidstakernes rettigheter eller stiller tilfredsstillende miljøkrav, sier han.

NHO jobber med utviklingsprosjekter i flere land og med CSR i internasjonale fora.

Budskapet er at arbeidsgiverne skal ha et ryddig forhold til de ansatte. De grunnleggende kravene som er formulert av ILO, er etter NHOs syn et minstemål for bedrifter verden over.

– Men man bør være varsom med å tre våre norske standarder ned over hodene på bedriftsledere i andre land. Vi skal ha respekt for sosiale og kulturelle forskjeller. Andre lands lover kan også komme i konflikt med våre tradisjoner, mener Lindefjeld.

Press viktig

Landsorganisasjonen (LO) vil være strengere mot bedriftene.

Karin Beate Theodorsen i LO, ser ingen grunner til at bedriftene ikke skal forplikte seg til å følge de internasjonale konvensjonene som foreligger.

– Mange av de store multinasjonale selskapene har også inngått forpliktende avtaler med fagbevegelsen om respekt for faglige rettigheter på konsernnivå. Det er viktig at slike avtaler og respekt for ILO-konvensjoner også etter hvert omfatter underleverandører og selskaper tilknyttet de multinasjonale selskapene. Norske bedrifter slurver med dette, sier hun.

– Skal CSR-arbeidet lykkes, er det også viktig at det finnes gode kontroll- og evalueringsordninger. Hensyn til miljø og respekt for faglige rettigheter må ikke bare bli fine ord på papiret, sier hun. ♦

Bikkjedyrt

– Får du virkelig klippet klørne dine for en hundrelapp, sier du?

Noen priser seg opp i skyene, mens andre holder et mer nøkternt nivå. Vurder de ulike tilbudene i nærområdet, før du bestemmer deg for hvilken veterinær du vil bruke. For det er store variasjoner, både i pris og hva de ulike tjenestene inkluderer.

tekst HEGE EILERTSEN foto CORBIS

DET VISER en undersøkelse Forbruker-rapporten har gjort blant flere av landets dyreklinikker og veterinærer.

Ønsker du en vanlig konsultasjon på dagtid, med hund eller katt, så koster det bare 260 kroner ved poliklinikken til Veterinærhøgskolen i Oslo, men nesten det dobbelte – 506 kroner – om du besøker Oslo Dyreklinikk.

Ønsker du eksperthjelp for å klippe klørne på hunden din, så må du bare ut med 100 kroner dersom du besøker Kristiansand Dyreklinikk. Dersom du besøker Helgeland Dyreklinikk, koster imidlertid den samme tjenesten 240 kroner. Mer enn dobbelt så dyrt, altså.

Dersom du bor i Fredrikstad, og har en liten hund du må avlive, så

koster det der kun 526 kroner. I Oslo derimot, koster det alt fra 744 til 1277 kroner. Har du en stor hund, må du i Oslo regne med å legge ut mellom 1054 (Veterinærhøgskolen) og 1684 kroner (Oslo Dyreklinikk).

Sjekk pakkelasningene

Store prisvariasjoner, med andre ord. Men det disse prisene imidlertid sier lite eller ingenting om, er at det også ofte er store forskjeller på hva du som veterinærkunde får igjen for pengene. Ofte er nemlig flere tjenester inkludert i samme pris, slik at du får en pakkelasning. Dette kan være vel verdt å huske på når du skal plukke ut den veterinæren som skal få behandle ditt eller dine dyr. Eksempelvis får du – dersom du

vil ha hunkatten din kastret ved Hamar Veterinærsentrum – både et dagsopphold på klinikken for katten din, smertestillende tabletter og fôr, innbakt i prisen. Ved en annen klinikk kan tilbudet være helt annerledes, og du må selv ta med deg katten din hjem kort tid etter operasjonen.

Da Forbruker-rapporten ringte rundt for å innhente priser, opplevde vi at enkelte klinikker verken ønsket å oppgi priser eller å være med i undersøkelsen. Dette nettopp fordi de var redde for at prisene skulle feiltolkes, og fordi det er så store variasjoner i pakkelasningene. Dette kan du imidlertid kreve å få opplyst, når du selv ringer rundt for å sjekke.

Tidligere var det slik at prisene hos veterinærer var regulert i en

DISSE KLINIKKENE ER MED I UNDERSØKELSEN:

Tjenester

Dyrst

Billigst

Veterinærhøgskolen, Oslo
Oslo dyreklinikk
Ekeberg dyreklinikk, Oslo
Skedsmo Dyreklinikk
Fredrikstad Dyreklinikk
Larvik Dyreklinikk
Veterinærsentrum, Hamar
Hinna Dyreklinikk, Stavanger
Kristiansand Dyreklinikk
Tertnes Dyreklinikk, Eidsvåg
Byåsen Dyreklinikk, Trondheim
Helgeland Dyreklinikk
Tromsø Veterinærsentre

Pristest veterinærjenester

Vaksine hund, inkl. generell helsejekk	Ekeberg Dyreklinikk: 449,-	Veterinærhøgskolen i Oslo: 335/Skedsmo Dyreklinikk: 310-347,-
Sterilisering av hunn k, inkl. utstyr	Ekeberg Dyreklinikk: 1362,-	Tertnes Dyreklinikk, Eidsvåg: 961,-
Sterilisering av hann k, inkl. utstyr	Oslo Dyreklinikk: 873,-/Ekeberg Dyreklinikk: 712,-	Veterinærhøgskolen i Oslo: 496,-/Skedsmo Dyreklinikk: 496,-
Identitetsmerking, tatovering i øret, med bedøvelse	Fredrikstad Dyreklinikk: 775,-	Veterinærhøgskolen, Oslo: 340,-
Identitetsmerking, microchip	Veterinærsentrum, Hamar: 626,-	Tromsø Veterinærsentre: 434,-/Fredrikstad Dyreklinikk: 466,-
Avlivning hund	Oslo Dyreklinikk: 1043 -1885, inkl. kremering, avhengig av vekt	Helgeland Dyreklinikk 486,-
Avlivning voksen katt	Veterinærsentrum, Hamar: 852,- inkl. kremering.	Helgeland Dyreklinikk 397,-
Klorklipp, h + k	Helgeland Dyreklinikk: 240,-	Kristiansand Dyreklinikk: 100,-
Vanlig konsultasjon, dag, hund og katt 15 min	Oslo Dyreklinikk: 506,-	Helgeland Dyreklinikk: 330,-/Oslo Veterinærhøgskole: 350,-
Vanlig konsultasjon, dag, smådyr og gnagere	Oslo Dyreklinikk: 506,-	Tromsø Veterinærsentre: 236,-/Veterinærhøgskolen i Oslo/Skedsmo Dyreklinikk: 260,-

© Forbruker-rapporten

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

avtale med staten. Slik er det ikke lenger. Allerede i 1996 – etter at reguleringen var opphevet – gjorde Konkurransetilsynet en landsomfattende undersøkelse som viste at prisene hos veterinærer varierer kraftig. Forbruker-rapportens undersøkelse viser at tendensen er den samme i dag.

– Veldig bra med konkurranse

– Det er veldig bra at det er prisforskjeller. Det tyder jo på at det har blitt konkurranse i markedet, sier informasjonssjef Ellen K. Kleven ved Konkurransetilsynet.

Hun skulle gjerne sett at det var litt større gjennomsiktighet når det gjelder pakkeløsninger, som tidvis kan gjøre det vanskelig for forbrukeren å se hva man egentlig betaler for. Men ifølge hennes kollega, rådgiver Bjørn Greaker, må man – som i andre næringer – også her anse pakkeløsninger som et konkurranseelement.

Ifølge Greaker er ikke veterinærer – utover dagens forskrifter for prisopplysning – underlagt noen spesialforskrifter, slik som eksempelvis vanlige leger og tannleger.

Men det du som forbruker kan kreve, er å få god prisinformasjon om de ulike tjenestene.

En av veterinærene Forbruker-rapporten snakket med, uttrykte det slik:

– Det er en definert jobb, så tenk deretter. Gå også kun til folk som jobber med dyr på heltid, oppfordrer han. ♦

Tøft å være hundens beste venn

Hunden er menneskets beste venn. Men det er ikke alltid like lett å være hundeeier. Særlig ikke når dyrlegen kommer med en diagnose som er langt fra det du ønsker å høre.

Det er forbausende stille inne på venterommet til Veterinærhøgskolens poliklinikk. Men fra sin

plass ved inngangsdøra, følger Lubbe vaktomt med på hva de andre hundene foretar seg.

– Han har begynt å få litt svikt i beina, og har haltet litt på venstre forlabb, lar hundeeier Ingrid Andresen oss få vite.

Med seg til poliklinikken denne dagen har hun aire dale-terrieren Lubbe på åtte år. Med er også ektemann Arild Aamodt Andresen.

Det er imidlertid flere dyr som skal sjekkes av veterinæren denne dagen, og følget på tre må vente.

Nestemann inn er en skjelvende og gammel cocker spaniel-hann. Han ser seg forfjamsset rundt, og holder seg tett inntil beina til eieren sin.

Tett på følger en slank og myndig dobermanntispe.

Hun enser bare så vidt de andre hundene i de få minuttene eieren hennes står ved skranken.

Grundig sjekk

Etter en knapp time på venterommet, blir det endelig Lubbes tur.

Veterinær Anna Eggertsdøttir hilser, og ber om at Ingrid og Arild skal gå litt med hunden nedover i korridoren, slik at hun kan observere hvordan Lubbe beveger seg.

– Han går som en gammel gubbe, sier veterinæren. Hun tilkaller en dyrepleier for å hjelpe henne med undersøkelsen.

Vel inne på behandlingsrommet ber hun eierne om å få Lubbe opp på benken, slik at hun og pleieren kan undersøke leddene hans.

– Det kan være symptomer på at det er noe med sentralnervesystemet hans, sier Eggertsdøttir alvorlig. For å være helt sikker, vil hun ta åtte år gamle Lubbe med til en røntgenundersøkelse. De to eierne blir bedt om å vente så lenge.

– Huff, nå skulle jeg nesten ønske vi ikke hadde gått hit, sier matmor Ingrid Andresen. Nå kan de bare krysse fingrene for at det er noe veterinæren kan gjøre for å lette plagene til deres firbente kamerat.

Dyrehold gir mange gleder. Men det er ikke alltid like lett å være hundeeier. Særlig ikke når den firbente blir syk. Her er det Lubbe som er inne til undersøkelse ved Veterinærhøgskolens poliklinikk.

Foto: Hege Ellertsen

Slik begrenser du

reklameflom

Er du lei av å bli overlesset med papir? Det er mulig å begrense reklameflommen. (Illustrasjonsfoto).

men

Du har reservert deg mot reklame og telefonsalg, men fremdeles ringer bokklubben og fra dørmatta roper sports- og elektrokjedenes «aviser» til deg. Vil du redusere antall henvendelser til det minimale, les videre.

tekst og foto KARI LIE

GRENSELØSE mengder med cellulose ombæres i kongeriket Norge daglig. Til din postkasse eller dørmatte for å fortelle at kyllingfiletene er billige eller at el-kjeden dumper mobilprisene igjen. Hvis du verken trenger kylling eller mobil, havner reklamen forholdsvis kjøpt i papiravfallsdunken.

Det føles kanskje like ressurskrevende å bli dratt opp av godstolen fordi en som er på fornavn med deg, ringer og vil vite hvorfor i all verden du har telefonabonnement hos Telenor og ikke hos dem. Du trenger ikke ha det slik.

Reserver alle

– Reserver deg da vel, sier selgeren, litt fornærmet.

«Brønnøysundregistrene skal gjøre det enklere for deg å reservere deg mot at nettopp din adresse blir brukt til adressert reklame i posten eller til telefonsalg», sies det på nettsiden til Brønnøysundregistrene.

– Men for å unngå telesalg eller reklame, må alle i husstanden registrere seg, påpeker Hanne Pernille Gulbrandsen i Datatilsynet.

Studentkrøll

Borteboende studenter har problemer med å få reservert seg, siden reservasjonen bare gjelder den folkeregistrerte adressen. Melder de flytting til studiestedet, mister de borteboerstipend på flere tusen kroner. Mange er registrert på foreldrenes adresse i studietiden, dermed er det fritt fram for markedsføring og telesalg på adressen hvor det pugges.

– Vi er klar over studentenes problem. Grunnen til at reservasjonen er knyttet til personnummer og adressen fra folkeregisteret, er at reservasjonsregisteret skal være best mulig oppdatert, forklarer Gulbrandsen. Hun oppfordrer studenter til å henvende seg til bedriften som sender materiell eller ringer, slik at de kan reservere seg i bedriftens lokale adresseregister.

Klistremerke for fred

Student eller ei, du kan begrense papirflommen dersom du setter

opp et merke som sier nei takk til reklame.

– Både postkasse og dør må være merket, dersom du vil unngå reklame begge steder. Posten har reservasjonsmerker, men du kan godt lage ditt eget, opplyser rådgiver Espen Slettmyr hos Forbrukerombudet. Så lenge folk ikke setter opp et merke som indikerer reservasjon mot slik markedsføring, er det lov å legge uadressert reklame i postkassa eller på dørmatta, forklarer han.

Det frie ord

Etter registrering i Brønnøysundregistrene og med klistremerkene på plass, tror du kanskje du kan få redusert renovasjonsavgiften og øreslitasten, men hold an: Det vil fremdeles havne ting du ikke har bedt om i postkassa, og fremmedfolk vil fortsatt kunne ringe. Da Stortinget vedtok reservasjonsmulighet via Brønnøysund- og folkeregisteret, gjaldt det kommersielle ytringer. Menighetsblad, gratisaviser eller offentlig informasjon er en del av ytringsfriheten du ikke kan reservere deg mot.

– Hvis det redaksjonelle innholdet er helt ubetydelig og avisen i virkeligheten er et reklamemagasin, kan folk klage til oss, sier Espen Slettmyr.

Undersøkelser unntatt

– Selskap som Statistisk sentralbyrå, Norsk Gallup og liknende har anledning til å ringe også reserverte nummer, fordi de ellers ville få skjvheter i nyttige folkeundersøkelser, opplyser Datatilsynet. Andre «markedsundersøkere» som egentlig bedriver salg av bestemte produkter, har benyttet seg av dette.

Da Forbruker-rapporten på internett skrev om slike tvilsomme undersøkelser sist vinter, oppfordret Datatilsynet forbrukerne til å melde fra. Hanne Pernille Gulbrandsen kan fortelle at tilsynet daglig mottar rundt 10 klager på uønskede salgsframstøt eller reklame. De ideelle organisasjonene dominerer klagebunken hos Datatilsynet, teleoperatørene følger hakk i hæl. Forbrukerombudet får også mange henvendelser,

særlig om den nyere typen markedsføring, per e-post eller tekstmelding til mobil.

Lodd for livet?

Har du hatt et kundeforhold til en bedrift eller tegnet medlemskap i en forening, kan du oppleve at du får en rekke henvendelser knyttet til dette. Dersom du har et løpende kundeforhold til en virksomhet, må du regne med at den henvender seg til deg. Men som ellers: Det er forskjell på løse forbindelser og et seriøst forhold:

– Det skal være noe mer enn et loddkjøp, eksemplifiserer Gulbrandsen. Har du avsluttet forbindelsen, trenger du ikke være tålmodig, opplyser Datatilsynets rådgiver:

– Bedriftene har en plikt til å sjekke adresselister mot reservasjonsregisteret før førstegangs bruk og deretter skal listen «vaskes» mot registeret fire ganger i året.

Hevneren Henrik

Datatilsynet råder altså folk til å klage til bedriften først, Forbrukerombudet klager gjerne med deg. Nytt er det ikke, sier du?

Vi vet om en, la oss kalle ham Hevneren Henrik, som tyr til følgende metode når tålmodigheten tar slutt:

– Jeg samler alt materiell jeg har mottatt i en konvolutt, og sender den ufrankert til bedriften. De må betale for å løse ut brevet, og i konvolutten finner de sin egen reklame pluss en melding fra meg om at jeg ikke ønsker denne type post igjen, forteller han.

NB: Forbrukerjurist Arnt Olaf Stillerud, gjør oppmerksom på at forbrukere som følger Hevnerens eksempel kan bli holdt ansvarlig for utgiftene lovlige bedrifter får i den forbindelse.

Ha en uforstyrret høst! ♦

Noen vil lage god mat uten å måtte bruke hele dagen til å stå på kjøkkenet. Dagens mikrobølgeovn er tingen for turbo-kokkene blant oss.

Mikrobølger for turbo-

Mikrobølgeovn er det eneste du behøver til matlagingen. Her er Norges mest omfattende test av sju toppmodeller, alle med grill. Whirlpool er testens soleklare vinner. Og dyrest er ikke best.

tekst HENRIK V. EBNE
foto TESTLAB og SCANPIX

MATLAGING I MIKRO er ikke lenger forbeholdt karrierejegere som forventer effektivitet, og gjerne spiser middag stående. Med grillelement og datastyring, går det an å tine, koke og krispe en skikkelig middag for to på en halvtime. I tillegg til tidsbesparelsen, slipper man å sprute ned halve kjøkkenet med fett og stekeos. Dessuten er kostholdseksperter fremdeles enige om at mikromat er sunt og slankende, siden man slipper å tilberede maten i ekstra fett.

Vi har testet sju av de mest solgte mikrobølgeovnene i øvre prissjikt. Testen er resultat av et samarbeid mellom forbrukerorganisasjonene i Norden, og det er derfor valgt modeller som selges i alle landene. Selve testingen er utført i Sverige hos Konsumentverkets Testlab, som har gått svært grundig til verks. Men selv om mikrobølgeovner har vært på markedet i over 20 år, viser testen at ingeniørene ennå ikke har klart å konstruere ovner som tar liten plass på kjøkkenbenken, er

enkle å bruke, gode til matlaging og lette å rengjøre.

Gjennomtestet

Alle funksjoner som tining, varming, grilling og kombinasjoner av disse, er testet for ulike retter og formål. .

I tillegg er brukervennlighet, strømforbruk og støynivå testet. Lettforståelig bruksanvisning og enkel rengjøring er også tillagt vekt i totalbedømmelsen.

De to Whirlpool-ovnene er testens suverene vinnere. Testens dyreste ovn, Electrolux EMS 2487, havner midt på treet, mens de to billigste ovnene fra Wilfa og Melissa havner på bunn. Melissa kommer dårlig ut i matlagings-testen, mens ovnen fra Wilfa får strykkarakter for bruksanvisningen. Nesten samtlige ovner er godt brukbare til de vanligste oppgavene som varming og tining. Dermed er det finessene som avgjør. Testen legger nemlig stor vekt på brukervennlighet.

Fremdeles lite brukervennlig

Det nytter ikke at tining og brasning av grillkyllingen er unnagjort på 30 minutter, hvis man må bruke like lang tid på å studere bruksanvisningen og helst være utdannet ingeniør før man klarer å programmere vektstyrt tining, mikrovarme og avsluttende grilling. Enda vanskeligere blir det når merkingen er dårlig, for betyr det minutter, watt eller gram når det for eksempel lyser «100» i displayet? Kravet er i utgangspunktet at alle menyer og funksjoner skal være selvforklarende, med tydelig angivelse på et skandinavisk språk. Slik er det dessverre ikke.

Electrolux EMS 2487 mangler angivelse av enheter i displayet. Ovnene fra Wilfa og Whirlpool får minuspoeng for tekst på engelsk. I tillegg mangler ovnene fra Melissa og Wilfa angivelse av watt-styrke både på display og i bruksanvisningen. Dette er svært uheldig fordi mange leverandører

kokker

av mikromat ofte angir hvor mange watt som skal brukes under tilberedningen.

Oversiktlig miniguide

Kvaliteten på bruksanvisningene er også så som så. Whirlpool har lettteste anvisninger og i tillegg en oversiktlig mini-guide. Ovnene fra Wilfa og Melissa får strykarakterer for bruksanvisninger som er vanskelige og lite oversiktlige. Electrolux EMS 2487 og Whirlpool AT 315 får et pluss i marginen for programguide i ovnsdøra.

Et annet pluss er vektstyrt tining. Å tine dypfryst mat kan lett ta timer. Men med ved å taste inn vekten på det man skal tine, er det unnagjort på noen minutter i disse ovnene. Raskest er Whirlpool-ovnene som tiner 300 gram frossen kjøttdeig på 2,5 minutter. I de andre ovnene tar det mellom 6 og 12 minutter. Ovnen fra Samsung mangler dessverre vektstyrt tining.

Siden matlagingen går unna i

ekspressfart, er det viktig å kunne følge med. Men tre av sju ovner får dårlig karakter for manglende innsyn.

Kronglete

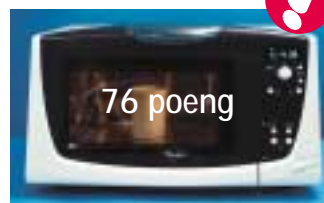
Det beste med disse ovnene er at fettsprut og søl holder seg inne i ovnen. Ulempen er at rengjøringen kan være en utfordring, spesielt dersom det er vanskelig å komme til bak grillelementet. Og dessverre har fem av sju ovner grillelementet montert under et fast gitter, noe som gjør rengjøringen vanskeligere. Unntakene er Electrolux EMS 2840 og ovnen fra Samsung, som har nedfellbart grillelement.

Når det gjelder støynivå og strømforbruk, er det ingen vesentlige skiller mellom de ulike modellene. De fysiske målene varierer derimot en god del. Electrolux EMS 2487 har best innvendig plass med et volum på 19 liter, mens Whirlpool Max 18 har minst indre volum med et ovnsrom på bare 9,5 liter. Samtlige ovner er likevel brede og dype nok til at man får plassert en vanlig tallerken med en diameter på ca 30 cm.

Ingen av de testede ovnene får topp score i alle grener, så det gjelder å vurdere hvilke egenskaper som er viktigst for det ovnen skal brukes til. ♦

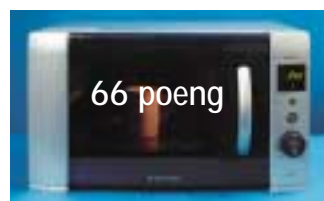
Melissa 653080

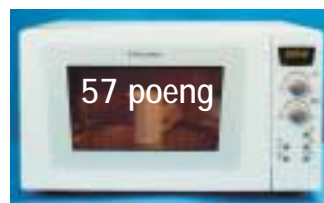
Whirlpool AT315

Whirlpool MAX18

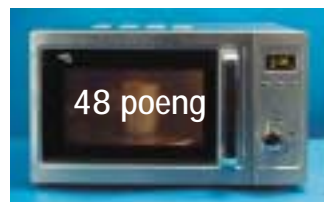
Electrolux EMS 2840

Electrolux 2487

Samsung CE2727NC

Wilfa WP900DSL23-5S

Vi tester mikrobølgeovner

Fabrikat / Modell	Pris	Mikrobølgeeffekt / Vignilseffekt W	Oppvarming 15%	Tillagring 10%	Tillagring med grill 15%	Tining 20%	Ergonomiske egenskaper 20%	Støy 5%	Bruksanvisninger 5%	Innsyn 15%	Rengjøring 5%	Totalpoeng	Totalbedømmelse
Whirlpool AT 315	2490	900 / 750	5	5	4	4	4	4	4	3	4	76	Bra
Whirlpool Max 18	1990	750 / 600	5	4	4	4	4	5	3	4	4	74	Bra
Electrolux EMS 2840	2000	900 / 1300	4	4	4	3	4	4	2	3	4	66	Bra
Electrolux EMS 2487**	3700	900 / 1250	4	4	4	3	2	4	3	4	2	57	Middels
Samsung CE 2727***	1700*	850 / 1100	4	4	3	3	3	4	2	2	4	54	Middels
Wilfa WP900 DSL23-5S	1300	900 / 1000	4	5	4	3	2	4	1	1	2	48	Middels
Melissa 653080	1000	800 / 1000	3	3	3	2	2	4	1	1	2	35	Under middels

*Priser fra Elkjøp Juni 2003 ** Innbyggingsmodell. Krever 16 A strømkurs *** Mangler vektstyrt tining

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1-20 = Dårlig, 21-40 = Under middels, 41-60 = Middels, 61-80 = Bra og

81-100 = Meget bra. Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst 1 = best i test

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet sju mikrobølgeovner med grill.

SAMARBEID

Testen er et samarbeid med de nordiske forbrukerorganisasjonene, og selve testingen er utført av Konsumentverkets Testlab i Sverige.

GJENNOMFØRING

Testen er gjennomført i mai 2003.

HVA ER TESTET

Ovnenes funksjonsegenskaper, lydnivå, energiforbruk og ergonomiske egenskaper er testet i henhold til internasjonale standarder. Rengjøring, bruksanvisninger og innsyn er vurdert subjektivt av et testpanel.

TOTALKARAKTERER

Hver av de testede egenskapene er gitt en karakter fra 1 (dårligst) til 5 (best). Deretter er det regnet ut en vektet total karakter på en skala fra 0 til 100 (best).

LEVERANDØRER

Melissa: Elof Hansson AB, tlf: 69 28 57 17
 Samsung: Senas AS, tlf: 22 08 63 00
 Whirlpool: Whirlpool Nordic AS, tlf: 22 78 25 00
 Electrolux: Electrolux Home Products Norway AS, Tlf: 815 00 560
 Wilfa: Wilfa AS, tlf: 67 06 33 00

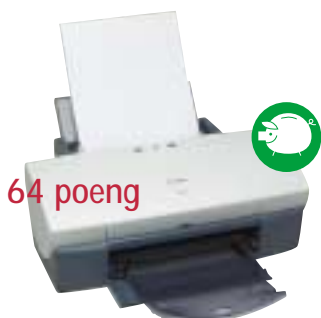
Prima printere

– men prisen spriker

70 poeng
Canon i950.

Tenk gjennom hvordan du vil bruke printeren før du kjøper en. For det er store forskjeller både i kvaliteten og prisen på de forskjellige bruksområdene, selv om ingen får stempelen dårlig i Forbruker-rapportens store printertest.

tekst KAREN SOFIE CHRISTOPHERSEN
foto STIFTUNG WARENTEST

64 poeng

Canon i550.

KJÆRLIGHETSREV bør du nok fremdeles skrive for hånd. Men til det meste annet er håndskrift utdatt. Og det tar seg dårlig ut når jobbsøknaden er griset til av blekk som er smurt utover, eller de fine diagrammene på lysarkene er utydelige.

Men hva slags printer skal du ha? Blekk eller laser? Og hva må den være best på? Svart-hvitt eller farge? Tekst eller fotografi?

Kanskje du gjør som ekstremutgaven av Ole Brumm og takker ja til til alt sammen. Uansett bør du vie disse spørsmålene litt tid. For alle printerne er ikke like bra på alt, selv om ingen av dem vi testet var dårlige.

Billigprinterne taper

Dessverre er det en sammenheng mellom pris og kvalitet for de billigste printerne. Alle printerne til under 1000 kroner får sluttkarakteren «middels». Best i test er den nest dyreste printeren, Canon i950. Denne blekkskriveren er god på alle måter; den får gode karakterer på farge- og fotografiutskrift, er billig i drift, brukervennlig, og bruker lite strøm. Testens beste kjøp er en annen Canon-printer, modellen i550 til 1495 kroner. En allrounder som får bra karakterer hele veien. Canon-printeren er aller raskest til å skrive ut tekstsider av blekkskriverne vi testet.

Sjekk brukerkostnadene

Det er verdt ikke å se seg blind på

butikkprisen, men regne litt på brukerkostnadene. Fargefotografiutskrift er et eksempel: Å skrive ut et helsides A4 fargefotografi er dyrest på Lexmark Z54se, og koster hele 42 kroner. På Canon i550 koster det samme drøyt seks kroner. Differansen er altså omtrent 36 kroner.

Lexmark-printeren er blant testens billigste i innkjøp, siden den bare koster 795 kroner. Men selv om Canon-printeren er 700 kroner dyrere i butikken, skal det altså bare tjue fotografiutskrift til før det lønner seg å kjøpe den. Uansett – når det koster over førti kroner å skrive ut et fargefotografi på Lexmark-printeren, lønner det seg sannsynligvis å få de digitale bildene printet ut i en fotobutikk. Undersøk muligheten til å la de lokale proffene skrive ut bildene dine – det kan godt hende at det lønner seg, også hvis du velger en annen printer enn Lexmark.

Suverent billigst i drift er laserprinterne, som alle får slutt-karakteren «Bra». De er mye raske enn blekkskriverne. Alle sammen får gode karakterer på utskrift. Laserskriverne er imidlertid så dyre at du skal printe mye før de lønner seg.

Husk at tonerstøv ikke er sunt å puste inn, dersom du kjøper laserprinter.

Ikke kast blekk

Ville du kastet russisk kaviar i søpla? Da bør du ikke kaste blekk heller. Sammenlikningen er ikke så søkt som det kan virke som, for originale blekkpatroner er dyre – et gram russisk kaviar er gjerne billigere enn et gram printerblekk. Her er det altså en gyllen anledning til å spare, for det går mer blekk i kurven enn nødvendig.

Vi brydde oss ikke om advarslene på skjermen om at blekkpatronene var tomme og måtte skiftes ut, da HP Photosmart 7350 hadde skrevet ut 22 sider med fargefoto. Og ganske riktig – åtte sider til fikk vi skrevet ut, før blekkpatronen takket for seg. Patronen var altså fylt nesten en tredel opp. Blekkpatronen vi brukte har en utsalgspris på 245 kroner. Vi ville ha kastet 65 kroner rett i søpla, dersom vi hadde skiftet den ut når den første advarsel dukket opp på skjermen.

For øvrig er det mye «uekte» blekk å få tak i, til en langt billigere pris enn merkeblekket. Og svart-hvitt-kvaliteten var ikke dårligere da Stiftung Warentest testet dette blekket, snarere tvert imot. Men printerprodusentene truer med tap av garanti, dersom du bruker et annet blekk enn det de selv anbefaler og noe går galt med printeren. ♦

50 poeng

Lexmark Z54se:
Dyreste utskrift.

66 poeng

HP Deskjet 2500L.

Fabrikkat	Modell	Pris	Kostnad/ark tekst, kr	Kostnad/ark farge, kr	Kostnad/ark foto, kr	Utskriftshastighet (MMY) XP155%	Brukervennlighet 20%	Flexibilitet 15%	Kvalitet på utførelsen 5%	Miljø 5%	Totalpoeng	Totalkarakter	
INKJET													
Vi tester printere	Canon	i950	3695	Inkjet	0,3	1,2	10,3	4	4	4	4	4	70 Bra
	Canon	i850	2095	Inkjet	0,2	0,8	6,4	4	4	4	4	3	68 Bra
	HP	Photosmart 7550	2990	Inkjet	0,5	2,1	19,9	4	4	5	3	3	67 Bra
	Canon	S830D	3995	Inkjet	0,3	1,2	7,6	3	4	5	3	3	64 Bra
	Canon	i550	1495	Inkjet	0,3	1,0	6,3	4	4	4	4	4	64 Bra
	HP	Photosmart 7350	1690	Inkjet	0,5	2,0	18,6	3	4	4	3	4	64 Bra
	HP	Deskjet 5550	1290	Inkjet	0,5	2,1	21,1	4	4	3	3	4	63 Bra
	Epson	Stylus Photo 925	2395	Inkjet	0,6	2,3	14,2	3	4	4	4	3	62 Bra
	Epson	Stylus Photo 915	1895	Inkjet	0,5	2,0	8,4	3	4	4	4	3	61 Bra
	HP	Photosmart 7150	1190	Inkjet	0,5	2,2	19,7	3	4	4	3	4	61 Bra
	HP	Deskjet 6122	1790	Inkjet	0,4	1,0	4,7	3	4	4	3	4	60 Middels
	Epson	Stylus Photo 900	2495	Inkjet	0,4	2,6	9,1	3	4	3	4	3	59 Middels
	Epson	C82	1395	Inkjet	0,3	1,3	10,8	3	4	3	4	4	58 Middels
	Canon	i320	695	Inkjet	0,4	1,5	7,4	3	4	3	2	4	57 Middels
	Epson	Stylus C62	995	Inkjet	0,4	2,5	12,4	3	4	2	4	4	55 Middels
	Lexmark	Z65 pro	1990	Inkjet	0,8	2,9	24,7	3	4	4	4	3	52 Middels
	Lexmark	Z65p	1790	Inkjet	0,7	3,6	26,3	3	4	4	4	3	52 Middels
	Lexmark	Z65	1395	Inkjet	0,8	2,6	19,1	3	4	3	4	3	51 Middels
	HP	DeskJet 3420	790	Inkjet	1,0	6,5	16,1	3	3	2	2	3	50 Middels
	Lexmark	Z54se	795	Inkjet	0,8	2,8	42,1	3	4	3	4	4	50 Middels
	Lexmark	Z55se	995	Inkjet	0,8	2,9	21,4	3	4	3	4	3	50 Middels
	Epson	Stylus C42 Plus	695	Inkjet	0,5	2,2	12,3	3	4	2	4	4	47 Middels
LASER													
HP	2500L	9990	Laser	0,2	0,9	3,8	4	3	4	4	3	66 Bra	
OKI	C5100n	9900	Laser	0,1	1,6	5,6	4	4	4	4	3	65 Bra	
Minolta QMS	magicolor 2300DL	9255	Laser	0,2	1,3	6,1	4	3	4	4	3	65 Bra	
Epson	AcuLaser C900	7995	Laser	0,1	1,3	5,6	4	3	3	4	3	64 Bra	

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1-20 = Dårlig, 21-40 = Under middels, 41-60 = Middels, 61-80 = Bra og 81-100 = Meget bra. Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst, 1 = best i test, 3 = bra kjøp
Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

test fakta

PRODUKTER

Vi har testet 22 blekkprintere og 4 laserprintere, alle selges i Norge.

SAMARBEID

Testen er gjort av den tyske testorganisasjonen Stiftung Warentest på oppdrag for blant annet Forbruker-rapporten.

GENNOMFØRING

Printerne er testet i laboratorium, med erfarne eksperter. Vi brukte Windows XP, de printerne som kan brukes med Mac er testet for det også. Testen er produsert i Tyskland.

HVA ER TESTET

Printerne er testet for utskriftskvalitet og utskriftstempo for henholdsvis svart-hvitt, farge og fotografi, på vanlig papir, inkjetpapir og fotopapir. Laserprinterne er bare testet med vanlig papir. I tillegg har vi testet printerne for brukervennlighet, fleksibilitet, miljøvennlighet, og holdbarhet.

KARAKTERGIVNING

Utskriftskvaliteten regnes som klart viktigst, og utgjør 55 prosent av totalkarakteren. Brukervennlighet teller 20 prosent, fleksibilitet 15 prosent, mens kvalitet på utførelsen og miljøvennlighet teller 5 prosent hver. Alle delkarakterene vises på en skala fra 1 til 5, der 5 er best. Totalkarakteren er beregnet på bakgrunn av dette, og vises på en skala fra 0 til 100, hvor 100 er best.

LEVERANDØRER

Canon: tlf.: 22 62 92 00 www.canon.no
Epson, tlf.: 22 06 42 80 www.epson.no
HP, tlf.: 24 09 70 00 www.hp.no
Lexmark, tlf.: 22 76 35 00 www.lexmark.no
Minolta QMS, tlf.: 22 78 98 00 www.minolta.no
OKI, tlf.: 63 89 36 00 www.oki.no

Ikke la deg lure av «blekkmafiaen»

Billige fargeskrivere blir dyre når blekkpatronene må skiftes. I tillegg risikerer du å kaste en tredel av blekket. Og skriverproducentene går langt for å hindre deg i å spare på blekket. I USA griper myndighetene inn.

tekst HENRIK V. EBNE

Å kjøpe nye blekkpatroner til fargeskriveren, kan koste mer enn selve skriveren. For markedet har lenge vært basert på salg av billige skrivere og rådyrt blekk. Produsentene advarer mot bruk av billige patroner eller påfylling av tomme patroner. Enkelte produsenter har i tillegg begynt å installere brikker som hindrer skrivere å godta uoriginale blekkpatroner, eller brikker som stopper printerne, selv om det fremdeles er mye blekk igjen i patronene. Og som om ikke det er nok, har enkelte kunder i USA måttet forplikte seg til å kjøpe originalblekk.

Myndighetene i USA har nå engasjert seg, og i delstaten North Carolina har de vedtatt en loven-

dring som gir kundene rett til velge hvor de vil kjøpe blekkpatroner. Bakgrunnen for lovendringen var et søksmål fra skriverprodusenten Lexmark mot en produsent av uoriginale og billigere blekkpatroner.

Her hjemme har myndighetene ennå ikke sett på saken.

– Vi har ikke vurdert denne problemstillingen ennå, sier Hanne Sterten i Konkurransetilsynet.

Innrømmer dyrt blekk

Lexmark Norge har likevel innsett at prisene på blekk har vært for høye. Prisene er halvert på en del typer blekk. De har også lansert en nettside, www.blekksikon.no, med oversikt over forhandlere som holder fornuftige priser.

– De nye prisene gjør at det ikke lønner seg med uoriginale produkter. I tillegg kan bruk av uoriginale blekk gjøre garantien ugyldig, sier Robert Chaston hos Lexmark.

Når du får beskjed om å skifte blekkpatron hos Epson, er opptil

en tredel av blekket fremdeles i patronen. I tillegg stopper printeren, slik at du ikke får brukt det siste blekket. Epson hevder at dette er for å beskytte skriverhodet fra å gå «tørt» og bli ødelagt. På printere fra andre produsenter er skriverhodet utskiftbart.

Den nederlandske forbrukerorganisasjonen Consumentenbond kritiserer de ekstremt høye prisene på blekkpatroner. Ifølge en nederlandsk undersøkelse kan skriverblekket koste opp mot 20 000 kroner per liter.

Hovedproblemet er egentlig at det ikke finnes noen standarder for blekkpatroner. Kjøper du en Lurium-skriver, må du også kjøpe blekkpatroner fra Lurium. Dermed blir det ikke noen konkurranse. I påvente av mer standardiserte produkter, gjelder det å undersøke markedet nøye. Husk å sjekke hvor mange sider blekkpatronene rekker til, og hva det koster å kjøpe nytt blekk, før du slår til på et supertiilbud.

Å kjøpe batterier handler først og fremst om utholdenhet. Men det er ikke alltid det som varer lengst, som gir deg mest igjen for pengene.

Energipi lugger

Batterier er ikke like, selv om det kan være fristende å tro det. Forskjellen ligger, som Duracell-reklamen tydelig viser, i levetiden. Og Duracell har rett, batteriene deres varer lengst.

tekst JARLE OPPEDAL foto SCANPIX og HEGE EILERTSEN

EN GJENNOMSNITTLIG familie eier i dag rundt 25 apparater som krever batterier. Noe som selvsagt er bra for batteriproduzentene.

At dette er et attraktivt marked, tyder den massive markedsføringen på. Det går i «Extra long life», «Powermax», «High energy», «Power life» og «Ultra plus». En superlativjungel som ikke akkurat opplyser deg som forbruker, det virker heller tilslørende.

Levetiden viktigst

Vi har testet tre typer vanlige batterier, to kategorier engangsbatterier og en kategori oppladbare, til sammen 20 forskjellige merker. Kategoriene er vanlige AA-batterier, som er den største av de små smale modellene, og vanlige C-batterier, som er de små av de tykke batteriene. Til slutt oppladbare AA-batterier.

Konklusjonen er klar. Det er forskjell på batterier. Og den viktigste forskjellen er levetiden. Alle merker vanlige batterier, altså engangs alkaline batterier, gir tilfredsstillende effekt så lenge batteriet varer. Det du er ute etter, er derfor hvor lang tid batteriene virker, og til hvilken pris. Og det har vi testet.

Testen består av at 10 forskjellige merker av AA-batterier har blitt satt i tre forskjellige typer apparater: Apparater med middels energibelastning, altså slike som kassettspiller, radio eller en liten lommelykt, apparater med tung belastning, som CD-spiller og playstation og apparater med meget tung belastning som et digitalkamera med skjermen på.

Også fire merker av C-batterier er testet, men da bare på tung belastning. Det er i slike apparater

disse batteriene brukes mest.

Til slutt er seks merker av oppladbare AA-batterier testet, også de bare på tung belastning.

Trommekaninens triumf

Både når det gjelder AA-batteriene og C-batteriene er Duracell vinneren. AA-batteriet Duracell Ultra M3 og C-batteriet Duracell Plus får vår beste karakter «svært bra» og hele 95 poeng. Det er godt foran konkurrentene, og batteriene scorer best på alle typer energibelastning. Duracell lyver ikke i kaninreklamen, deres kanin trommer lengst.

Blant AA-batteriene tar Duracells andre modell – Duracell Plus – andreplassen. Nederst finner vi Varta Maxi-Tech. Men Varta har også nummer tre i testen, Varta High Energy. Det svakeste C-batteriet er Sony, men her er det jevnt.

Sony tar imidlertid det tapte igjen, og vel så det, med et svært godt oppladbart AA-batteri, som scorer 94 poeng. Det varer nesten dobbelt så lenge som Philips' oppladbare, en meget stor forskjell. Så scorer også Philips «under middels» med sine 35 poeng. Det eneste under 50 poeng.

Pris pr. time

Skal du velge batterier, handler det om levetid pr. krone, eller for å snu det, kroner pr. time.

I tabellen vår ser du at testvinneren Duracell, som er blant de dyre batteriene, ikke varer så mye lenger at det kan forsvare forskjellene i pris. Så hvis du ikke har spesielt behov for at batteriet varer lenge, er du bedre tjent med billige batterier.

Skal du for eksempel bruke batterier i den bærbare CD-en din, som vi regner som tung belastning, vil det koste deg dobbelt så mye per år å bruke Energizer Ultra Plus som om du bruker Panasonic Powermax 3. Og det til tross for at de varer nesten nøyaktig like lenge.

Vi gjør oppmerksom på at våre

Merket	Navn	Innhold	Pris	Antall Stk./pris	Levetid (timer)	Pris pr. timme	Karakter levetid 35%	Levetid (timer)	Pris pr. timme	Karakter levetid 45%	Levetid (timer)	Pris pr. timme	Karakter levetid 20%	Totalpoeng	Totalkarakter
AA															
Duracell	Ultra M3	Alkaline	44,90	4	11,23	17,61	0,64	5	5,99	1,87	5	1,83	6,13	5	95 Svært bra
Duracell	Plus	Alkaline	34,00	4	8,50	17,14	0,50	4	5,98	1,42	5	1,41	6,03	4	84 Svært bra
Varta	High Energy	Alkaline	29,95	4	7,49	16,88	0,44	4	5,55	1,35	4	1,66	4,51	5	75 Bra
Sony	AM3 ST	Alkaline	35,00	4	8,75	16,40	0,53	4	5,59	1,57	4	1,70	5,15	5	74 Bra
Energizer	Ultra Plus	Alkaline	49,00	4	12,25	16,61	0,74	4	5,75	2,13	4	1,40	8,75	4	72 Bra
Panasonic	Powermax 3	Alkaline	24,00	4	6,00	17,08	0,35	4	5,64	1,06	4	1,34	4,48	3	72 Bra
Kodak	Max KAA-4	Alkaline	35,00	4	8,75	16,40	0,53	4	5,61	1,56	4	1,40	6,25	4	69 Bra
Sony	AM3 LR6	Alkaline	25,00	4	6,25	16,41	0,38	4	5,51	1,13	4	1,40	4,46	4	67 Bra
Philips	Power life	Alkaline	29,00	4	7,25	16,01	0,45	3	5,39	1,35	4	1,35	5,37	3	63 Bra
Varta	Maxi-Tech	Alkaline	39,95	4	9,99	16,80	0,59	4	4,39	2,28	2	1,49	6,70	4	58 Middels
C															
Duracell	Plus	Alkaline	30,00	2	15,00				18,60	0,81	5				95 Svært bra
Energizer	Ultra Plus	Alkaline	39,00	2	19,50				17,02	1,15	4				74 Bra
Panasonic	Powermax 3	Alkaline	24,00	2	12,00				16,83	0,71	4				72 Bra
Sony	AM2 LR14	Alkaline	25,00	2	12,50				16,42	0,76	4				67 Bra
OPPLADBART AA															
500 ladinger															
Sony	NH-AA-B2C	NiMH	90,00	2	45,00				6,51	0,01	5				94 Svært bra
Panasonic	P6+ mA1	NiMH	90,00	2	45,00				6,25	0,01	5				79 Bra
Duracell	Rechargeable	NiMH	139,00	4	34,75				5,75	0,01	4				68 Bra
Energizer	Accu HR6 FSB-4	NiMH	198,00	4	49,50				5,75	0,02	4				68 Bra
Varta	Accu Rech.Ultra	NiMH	89,95	2	44,98				4,76	0,02	3				51 Middels
Philips	R6-NM/00B	NiMH	89,00	2	44,50				3,76	0,02	2				35 Under middels

© Forbruker-rapporten. Totalpoengsum: 1-20 = Dårlig, 21-40 = Under middels, 41-60 = Middels, 61-80 = Bra og 81-100 = Meget bra.

Underkarakterer: 5 = best, 1 = dårligst, ! = best i test, ! = bra kjøp

Forbruker-rapportens produkttester finner du på www.forbrukerportalen.no

priser er veiledende fra importer/producent.

Oppladbare batterier har nesten ingen prisforskjell per time. Selv om de koster noe mer i innkjøp, skal de kunne lades opp til 1000 ganger. Noe som gjør at timeprisen lander på ett øre eller mindre. Men siden ladetiden kan være lang, er det i alle fall praktisk å velge et batteri med lang levetid før neste lading.

Uansett, konklusjonen er at tilbud på batterier nesten alltid er et godt kjøp. Unntaket er batterier utgått på dato.

Ferskvare

Batterier har på samme måte som hermetikk begrenset levetid. Et batteri bør ikke være mer enn fem år gammelt, for de svekkes med tiden. Derfor skal de også være datostemplet.

Oppladbare batterier er derimot ferskvare, og varer bare i noen uker. Men siden de er oppladbare, er problemet lite. At det likevel kan være et problem, skyldes at oppladbare batterier som brukes sjelden, taper levetid totalt. Og brukes de overhodet ikke i lengre tid, for eksempel i to år, kan de godt være helt døde uten håp om nytt liv.

Forskjellig bruk

Ikke alle batterier passer overalt. Oppladbare batterier har en tendens til plutselig å dø. Derfor er de ikke spesielt godt egnet til lommelykter, sykkel-

lykter eller andre ting du vil stole på. Dessuten er de ikke egnet til røykvarslere. Oppladningen varer for kort, de slutter å virke brått og de harmonerer ikke med utladningsalarmen.

Oppladbare batterier er heller ikke egnet til gjenstander som trekker lite strøm, men som skal brukes lenge uten batteriskifte. Slikt som klokker og fjernkontroller. Grunnen er at de lekker litt av ladingen når de ikke brukes.

Vanlige batterier lekker ikke når de ikke brukes på kort sikt, noen vinner heller litt på ikke å være i bruk hele tiden. De egner seg godt til strømkrevende ting som blits og til barneleker. Det siste fordi de er noe tryggere enn oppladbare batterier i forhold til brannfare.

Ikke bruk både gamle og nye batterier i samme apparat for å utnytte de gamle. De nye batteriene kan se på de gamle som en del av totalen, og prøve å lade opp de dårligste. Det kan føre til overoppheting og innebærer en mulig brannfare. Av samme grunn skal du være forsiktig med å blande forskjellige merker.

Duracell Ultra M3 holder lengst, men det koster.

test fakta

PRODUKTER

Vi har fått testet 20 batterier.

10 av dem er vanlige alkaline engangsbatterier av AA-typen. Fire av dem er vanlige alkaline engangsbatterier av C-typen og seks er oppladbare Nikkelmetallhydrid (NiMH)-batterier av AA-typen.

Batteriene er testet sammenliknende innenfor hver av de tre nevnte gruppene. Batterier fra en gruppe er ikke sammenliknet med batterier fra en annen gruppe. Batteriene finnes i handelen i Norge.

SAMARBEID

Testene er utført på oppdrag fra det internasjonale testsamarbeidet ICRT.

GJENNOMFØRING

Testen er utført våren 2003 på ni enkelttekstemplarer av hvert batteri.

HVA ER TESTET

Testen har i hovedsak undersøkt levetid til batteriene under forskjellige belastninger. Alle testene er gjort i henhold til gjeldende standarder.

TOTALKARAKTER

Bedømmingen bygger på at hver egenskap får en karakter fra 0 til 5 (best), som vektet og settes sammen til en poengsum fra 0 til 100 (best). I denne testen teller levetid alt for karakteren, selv om noen andre egenskaper er undersøkt, har man ikke funnet dem betydelige nok til å la dem telle i karakteren.

Miljø

Det er slutt på at batterier inneholder kvikksølv og kadmium, så de regnes i hovedsak ikke som miljøfarlige lenger, og kan kastes i husholdningsøppelet. Er du likevel i tvil om batteritypen, bør du levere dem til forhandler av batterier eller til mottak for spesialavfall. Alle oppladbare batterier bør samles inn og gjenvinnes. NiMH-batterier og Li-ion-batterier er ikke miljøfarlige, men det kan være vanskelig å vite forskjellen på dem og de eldste oppladbare batteriene, Nikkel-Kadmium batteriene (NiCd) som må behandles som spesialavfall. ♦

Aldri mer bomskudd

Med riktig dataprogram er det ikke vanskelig å omdanne middelmådige feriebilder til blinkskudd. Noen egner seg best for de ambisiøse, andre for nybegynnerne, men med nesten samtlige av programmene, kan du «jukse» deg til et bedre resultat.

tekst KARI LIE foto STIFTUNG WARENTTEST

LEVERER DU film til et fotolab, får du nærmest ubehandlede bilder i retur. Feileksporeringer og gale fargenyanser blir utjevnet eller fjernet, men vil du ha bedre bilder, må du gjøre jobben selv. Sju bildebehandlingsprogram er testet i regi av testorganisasjonen Stiftung Warentest i Tyskland.

Nybegynneren

Programmet Roxio Photo tar brukeren så og si i handa og fører an til de enkelte, typiske bildebearbeidingsnivåene: For eksempel å dreie bildet eller fjerne fargenyanser. Det pedagogiske og skrittvis programmet er lite fleksibelt, men forlanger ingen forkunnskap

fra brukeren, og egner seg derfor godt for nybegynnerne.

Et skritt videre

Fotoamatører med ambisjoner trenger andre hjelpemidler. For dem er de klassiske bildebehandlingsprogrammene, som Adobe Photoshop Elements, Corel Draw Essentials, Jasc Paint Shop Pro, eller Ulead Systems PhotoImpact 8, bedre egnet. Disse programmene kan utføre retusjering og utsnitt, og har filter som kan gjøre bildet skarper, mykere eller fordreid. Klarer du å håndtere disse programmene, kan du lage blinkskudd av nesten ethvert kamera-knips du tok i ferien.

Automatisk moro

Ikke bare nedlastingen gjør Eclipse Paint eksotisk, men også programmetets struktur. Mange bilder kan behandles på en gang, i tillegg byr programmet på en spissfindig makroprogrammering som gjør at det meste går av seg selv. Eclipse er uegnet for nybegynnerne, programmet krever inngående kunnskap om elektronisk bildebehandling.

Ingenting for ingenting

Mens de andre programmene koster mellom 700 og 1200 kroner, kan du hente bildebehandlingsprogrammet The Gimp gratis fra nettet. Ytelsene er heller ikke mye verd. Håndboken er ikke å finne på én fil, men på flere som må stables sammen. Menyen er rotete, enkelte oppgaver kan ikke utføres i det hele tatt på grunn av en programmeringsfeil.

Ulead Systems PhotoImpact 8

Pris ca 1200 kr

Et svært godt program. Har de mest fullstendige bildebehandlingsmulighetene og god arkivering. Filterne fungerer noen ganger svakt, slik at man må legge lag på lag, og bearbeidingen tar tid. Forkunnskap

nødvendig. **Totalkarakter: «Bra».**

Jasc Paint Shop Pro 7

Erstattet av 8 til veil. pris 1120 kr

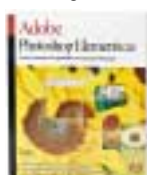

Samlet sett den beste programpakken, men makroprogrammering er ikke mulig. Enklest å håndtere, men forkunnskap er nødvendig.

Totalkarakter: «Bra».

Adobe Photoshop Elements

Kun engelsk versjon, pris ca 1030 kr

Utvidet versjon av programpakken «Photoshop» med bredt funksjonsomfang og mange filtre. Makroprogrammering ikke mulig, forkunnskap behøves.

Totalkarakter: «Bra».

Corel Draw Essentials 9

Pris ca 950 kr

Nokså godt program med mange funksjoner og mange filtre. Svært oversiktlig og oppfyller også proff-ønsker. Ingen arkiveringsfunksjon. Forkunnskap nødvendig.

Totalkarakter: «Bra».

Roxio Photo Suite

Pris 710 – 975 kr

Få funksjoner, enkel betjening, klart funksjonsforløp, men lite fleksibelt. Ingen mulighet for makroprogrammering eller mon- tasje. Passer for nybegynnerne.

Totalkarakter: «Middels».

Eclipse Paint

Program som lastes ned fra internett. Litt vanskelig å manøvrere i, heller et program for automatisk (like)behandling av mange bilder. Et proff-program. **Totalkarakter: «Middels».**

The Gimp

Lastes ned gratis

Programpakken inneholdt feil. Består av enkeltvinduer og blir uoversiktlig i bruk. Brukeren må hente dokumentasjon på flere ulike steder på nettet. **Totalkarakter: «Under middels».** ♦

Priser på «øko»-mat

I Forbruker-rapporten nr. 6 i år, er det under tittelen «Økologisk – ikke økonomisk» behandlet priser på såkalte økologisk produserte matvarer. Basert på butikkpriser ble det for et utvalg av matvarer funnet at billigste såkalt økologisk produserte matvarer i gjennomsnitt var 92 prosent dyrere enn de billigste samme matvarer fra konvensjonelt jordbruk.

Dette er likevel bare en del av sannheten. I sin omtale av prisene har nok Forbruker-rapporten oversett – tilfeldig eller planlagt som for de fleste andre som unnlater å snakke økonomi ved såkalt økologisk produksjon – at forbrukerne, før de betaler en høy pris for «øko-varer», allerede har vært hos skattefuten og betalt inn 130 – 140 mill. kr som brukes til å subsidiere prisen på såkalte økologiske varer for at disse ikke skal bli enda dyrere. Dette forties ved nesten all omtale av såkalt økologisk jordbruk, men en bør kunne vente at Forbruker-rapporten forteller hva den virkelige pris på «øko-varer» er og hva disse koster forbrukerne og samfunnet for øvrig.

Produsentene får nemlig kr 750 pr dekar for å konvertere til såkalt

økologisk jordbruk. Deretter får de kr 250 pr dekar hvert år i ekstra tillegg. For hvete til mat kan dette ekstra tilskuddet komme opp i om lag kr 750 pr dekar for en avling i tillegg til eventuelle areal og kulturlandskapstillegg. Dessuten går det store beløp til det omfattende byråkrati som sekten har for å kontrollere at produksjonen foregår med vigsla produksjonsmidler og på Steiner-ideologiens premisser.

Denne kontroll har ikke noe med varekvalitet å gjøre, heller ikke kan den avsløre om de er produsert såkalt økologisk eller ikke, fordi de postulerte positive okkulte egenskaper ved varene ikke lar seg identifisere eller måle. I det såkalte økologiske jordbruk aksepteres som kjent ikke det naturvitenskapelige grunnlag som vår produksjonsteknologi for øvrig bygger på. En stor del av de såkalt økologisk produserte varer er derfor fra det konvensjonelle jordbruk. Det er mange indirekte bevis for dette, for eksempel unormalt store avlinger av «øko»-produkter, større salg enn produksjon av «øko»-produkter, m. v.

Den teknologiske utvikling i jordbruket i de siste 50 – 100 år har ført til at matvareprisene er redusert

fra å være den største utgiftspost i husholdningen til nå bare å utgjøre 12-13 prosent. Denne produksjonstekniske utvikling har av ideologiske grunner gått det såkalte økologiske jordbruk forbi. Det er derfor ikke underlig at øko-mat blir dyr.

Når en vet at det såkalt økologiske jordbruk ikke har noe med naturvitenskapens økologi å gjøre, at det gir dårligere utnyttelse av produksjonsressurser, at det gir mer forurensninger per produsert enhet, og at det har en rekke andre produksjonstekniske svakheter i forhold til det konvensjonelle jordbruk, er det ikke akseptabelt at offentlige midler brukes til å dekke over og feilinformere om slike forhold. Forbruker-rapporten bør derfor ved første anledning gi en riktigere framstilling av hva såkalt økologisk produserte matvarer koster.

Beste hilsen
prof. emer. Erling Strand, Ås.

Forbruker-rapporten presiserer at omtalte prisundersøkelse i nr. 6, gjelder økologiske – ikke biodynamiske – produkter.

Red.

IKKE LA DEG LURE

Banken – min beste venn

Banken min elsker meg! Og i begynnelsen var det faktisk fryktelig smigrende at bankdamen eller bankmannen alltid avsluttet et av mine ærender med å spørre:

– Jeg ser du ikke har lån her? Si ifra, hvis vi kan få gi deg et tilbud om refinansiering, da!

Likevel klarte jeg meg uten refinansiering helt til den dagen da jeg skulle punge ut for billetter til drømmeferien. Som viste seg å koste litt mer enn hva jeg hadde i kreditt på kortet mitt. .

– Du kan søke om høyere kredittgrense, og du kan uansett få kreditt på lønnskontoen din hos oss, fortalte min bankforbindelse.

Innen få dager hadde jeg ujevnelige summer tilgjengelig fordelt på to kort. Det viste seg at jeg faktisk kunne få høyere kreditt på kredittkortet. Men banken hadde likevel funnet ut at jeg sikkert trengte kreditt på lønnskontoen i tillegg.

Ganske raskt etter dette begynte min bankforbindelse å ringe meg:

– Jeg ser du har et par kreditter her? Du vurderer kanskje å refinansiere litt?

Jeg innså at det ville være bedre å ha litt lån på boligen enn å betale skyhøye renter på kredittene mine. Men det viste seg selvsagt underveis at jeg hadde så god sikkerhet at jeg slapp å innfri kredittene mine. Dermed hadde jeg i praksis doblet kredittene mine med en kjapp signatur.

Jada. Som jeg reder, ligger jeg. Og jeg var faktisk i ferd med å lære meg forskjellen på lånte og eide penger da min hyggelige bankforbindelse gjerne ville tipse meg om at jeg kunne bytte inn både bunader, fotoutstyr, smykker og sølvtøy i klingende mynt hos dem. Tipset kom i brevet der banken fortalte meg at de faktisk driver pantelånsforretning også.

Men for meg er kredittgrensen nådd. Sølvgaffelen min får de aldri.

Av JORUNN GRAN

ØKOTIPS

Av JAN SCHRØDER
seksjonssjef i Forbukkerrådet

Markeder i endring – en vanskeligere hverdag?

Er det vanskeligere å være forbruker i dag enn tidligere? Mange ser tilbake på 60- og 70-tallets langt mer regulerte samfunn med positive øyne. Et samfunn der beslutningene blir tatt for borgerne. Et samfunn som ikke er styrt av interesser som tenker avkastning på kapital. Andre har en helt annen oppfatning, og føler at møtet med den statlige monopolist er langt verre enn møtet med den private kapitalist. Nå har man klagemuligheter, nå kan man stille noen til ansvar. Tidligere fikk man kanskje ikke svar. Ingen kunne true med å gå til konkurrenten.

Det å være forbruker blir av mange sett på som å være et heltidsyrke. Man skal være orientert om strømpriser, svenskehandel, komplekse

forsikringsavtaler og et hundretalls forskjellige abonnementsstyper for mobiltelefonen. Der man før kunne lene seg tilbake, må man nå ta et valg.

Andre peker heller på at offentlige lover, regler, avtaleverk og reguleringer i markeder så forskjellige som strøm, bolig og bil, nå ikke lenger har noe lovverk som regulerer – annet enn loven om tilbud og etterspørsel. Er du misfornøyd, er oppskriften ganske enkel: bytt leverandør.

Uansett hvilken side man befinner seg på i debatten, er én ting klar. Markeder som endres, bør være under spesielt oppsyn den første tiden etter endringen. Dette for å unngå at noen utnytter en situasjon som er preget av usikkerhet og omveltninger. I denne fasen – og også senere – bør produktene som tilbys være så standardiserte som mulig, slik at forbrukeren får mulighet til å sammenlikne. Dette såfremt standardiseringen ikke går ut over mulighetene til produktutvikling.

Har du tips som redaksjonen kan jobbe videre med? Skriv til fr-rapport@forbrukerradet.no eller til vår adresse: Postboks 4594 Nydalen, 0404 Oslo

Ring inn tips til redaksjonen

Barth Tholens,
ansvarlig redaktør
23 40 05 24

barth.tholens@forbrukerradet.no

Jarle Oppedal,
nyhetsleder
23 40 05 20

jarle.oppedal@forbrukerradet.no

Geir Røed,
journalist
23 40 05 23

geir.roed@forbrukerradet.no

Hege Ellertsen,
journalist
23 40 05 22

hege.ellertsen@forbrukerradet.no

Henrik Ebne
journalist
23 40 05 27

henrik.ebne@forbrukerradet.no

Kari Lie
journalist
23 40 05 25

kari.lie@forbrukerradet.no

Toini Røtterud,
redigør
23 40 05 21

toini.rotterud@forbrukerradet.no

Sven M. Bjørnson,
researchleder
23 40 05 26

sven.bjornson@forbrukerradet.no

Trine Nielsen,
testmedarbeider
23 40 05 28

trine.nielsen@forbrukerradet.no

Flytider

Året rundt annonseres det både i reisekataloger og media fristende tilbud til både nære og fjerne steder.

Med tanke på at ikke alle bor i Oslo eller rundt Gardermoen, er det selv for meg som «utkantboer – utenfor Hønefoss», vanskelig og/eller fordyrende å starte turen med grytidlig flyavgang og ditto med buss.

Derfor er det uforståelig at ikke de forskjellige reiseoperatører tar hensyn til dette og mest mulig starter

sine turer med utreise ut på dagen, eller med nattflyging på lengre turer!

Ved retur er det nok for viderereisende bedre å lande på dagen enn på en sen kveld.

Thove Kjuul

FORBRUKERBØRSEN

Av ERIK LUND- ISAKSEN
Direktør i Forbrukerrådet

Kommunevalg – angår det oss som forbrukere?

Nå braker kommunevalgekampen løs, og partier og lokalpolitikere over hele landet skal overbevise oss om at akkurat de fortjener vår stemme.

Det er ikke Forbrukerrådets rolle å skulle gi folk råd om hva de bør stemme. Dette overlater vi trygt til den enkelte og til selve valgkampen.

Men forbrukerpolitikk er også et viktig politikkområde. Så dersom du er opptatt av forbrukerspørsmål, så kan valgkampen være en god anledning til å sjekke ut hva de ulike partiene mener om slike forhold.

Dette er et kommunevalg og fokuset bør være på det som skjer i kommunen din. Enten vi liker det eller ei, så har det skjedd store endringer i forholdet mellom kommunene og innbyggerne de siste årene. Det er ikke lenger slik at kommunene er den nøytrale, objektive instansen som tar inn skatt, og deretter sørger for grunnleggende velferdstjenester til sine innbyggere. Kommunene har blitt svært opptatt av mulighetene for ulike former for ekstra inntekter, og har dermed endret fokus fra «offentlig avgift» til «betaling for tjeneste». Og kreativiteten er stor når kommunekassen er slunken:

- Direkte betaling for ulike tjenester, for eksempel innenfor hjemmehjelpsområdet.
- Omlegging av beregningsgrunnlaget, slik at prisen blir høyere, for eksempel for vannforbruk.
- Vesentlig økning i selve avgif-

ten som kreves, for eksempel høyere renovasjonsavgift.

- Flytting av utgifter direkte over på forbrukere, f. eks i forbindelse med byggeplaner.
- Konkurransetsetting av omsorgstjenester for å spare penger.

Når kommunene selv har bidratt til delvis å endre sin «status» fra samfunnsapparat til tjenesteleverandør, er det ikke mer enn rett og rimelig at vi som bor i kommunen, også tillater oss å stille spørsmål:

1. Har kommunen god kvalitetssikring av beregningsgrunnlaget for kommunale tjenester? Forbrukerne skal aldri betale mer enn selvkost for tradisjonelle og nødvendige tjenester. Hvor ofte går kommunerevisjonen eller andre igjennom disse beregningene? Er kontrollgjennomgangene offentlig tilgjengelige for innbyggerne? Oslo kommune tok «overbetaling» fra foreldre med barn i SFO. Mer aktiv intern-kontroll kunne ha forhindret at foreldrene måtte kjempe en lang kamp for å få pengene tilbake.

2. Skal ulike kommunale tjenester konkurransetsettes i den neste valgperioden? Hvordan vil kommunen sikre at konkurransetsetting ikke bare blir spørsmål om reduserte kostnader, men også om kvaliteten på tjenestene? Vil anbudsdokumenter og beslutningsprosessen være offentlig tilgjengelig for innbyggerne? Asker kommune har i ettertid innrømmet at man ble overfokuset på

kostnadsbesparelsene, og mistet fokus på hvilken kvalitet omsorgstjenestene skulle ha.

3. Er det planlagt nye egenbetalinger for tjenester som kommunen i dag leverer, og i tilfelle på hvilke? Noen kommuner har innført høy betaling for å levere avfall på fyllplass, mens andre har mer symbolnivå på betalingen.

4. Er det planlagt å begrense omfanget av noen av dagens kommunale tjenester og i tilfelle hvilke? Vi har sett at f. eks. snøbrøyting begrenses, og at utgifterne skyves over på beboerne i området som må leie brøytetjenester av private vaktmesterfirmaer. Vi har også sett forslag om å begrense bibliotekjenestene, helsestasjonstjenestene osv.

Forbrukerrådet aksepterer at offentlig sektor delvis har andre spesielle oppgaver knyttet til myndighetsutøvelse, politikk og demokrati, men det kan ikke innebære at vi som innbyggere ikke kan få en mer aktiv rolle enn bare å delta i valg. Forbrukermakt i offentlig sektor er utfordrende. Som velger kan du utfordre det etablerte.

GOD VALGKAMP OG GODT VALG!

Joggesko-test i nr. 6

Jeg tillater meg å sette flere spørsmålstegn ved testen av joggesko i Forbruker-rapporten nr 6.

1. For det første har jeg selv brukt de Adidas-skoene som fikk 30 poeng i over ett år, både i det daglige, til trening og på mange, lange løp. Jeg har sknummer 45+ og veier 90+. Min erfaring er at skoene er svært gode for store føtter, altså stikk i strid med konklusjonen i artikkelen. Og det er først etter nesten ett års heftig bruk at yttersålen begynner å bli slitt.

2. Hvis en sammenlikner enkeltkarakterene for de to nederste skoene i tabellen, og sammenholder med prosenttallene for hver kolonne (en slags vekting?) er det helt urimelig at nederste sko får 30 poeng og nest nederste 54 poeng.

3. Hvis en sammenlikner enkeltkarakterene for nederste sko med enkeltkarakterene for skoen New Balance 830 er det helt urimelig at sistnevnte kan få 62 poeng og karakteren «Bra» i forhold til Adidas-skoen. Det er ikke grunnlag for slike konklusjoner ut fra poengene i tabellen!

4. Testen pretenderer å gi et objektivt svar på hvilke joggesko som er best. Siden det bare er tre brukere som har testet skoene, burde det ha kommet bedre frem at dette i høyeste grad er en subjektiv test!

5. Til slutt en kommentar beregnet på produsentene, både av joggesko og fjellsko: Det er som oftest svært vanskelig å identifisere

re skoen nøyaktig, siden modellbetegnelsen enten er utydelig påført skoen eller står et sted hvor den slites fort vekk. I verste fall står modelltypen bare på esken. Gjør noe med det!

Med vennlig hilsen
Arne Rognebakke

1. Personlige erfaringer vil alltid variere, og den testen finnes ikke som kan fange opp hvordan et produkt vil oppføre seg for alle personer. Det er et faktum at personlige preferanser kan være diametralt forskjellig (slik var det også i fjellstøveltesten i samme nummer), sånn er det bare. Alternativet ville være å utelate brukstester helt (de utgjør som du vil se bare 30 prosent av denne testen), men det ville etter vårt syn være galt ikke å teste slike produkter på ekte personer.

2. Prosenttallene angir vekting. I denne testen er det i tillegg en såkalt begrensende faktor som slår inn slik: En sko vil aldri kunne få bedre totalbedømmelse enn samlet holdbarhetskarakter. Dette gir Adidas-skoen totalpoeng 30 (dvs. karakter 2 i 5-poengsystemet).

3. Se 2

4. Brukertesten utgjør bare 30 prosent av testen, se for øvrig 1.

5. Godt poeng, det er notert.

Vennlig hilsen
Sven Bjørnson,
Forbruker-rapporten

Garantipriser fra Hafslund

Hafslund Strøm tilbyr «Garantipris». Dette innebærer at variabel strømpris skal være lavere enn gjennomsnitt for de ti STØRSTE strømløseleverandørene i landet, og at prisene hentes fra Konkurransetilsynets liste.

Som forbruker tror du de da mener de 10 billigste leverandører, men det gjør de ikke. For 2003 beregnes Garantiprisen mot Fjordkraft, Hafslund Strøm, LOS, Lyse energi, Eidsiva Energi, Østfold energi, Trondheim Energiverk, Nord-Trøndelag Everk, ForbrukerKraft og Shell.

Hvis du går på Konkurransetilsynets nettside, ligger disse kraftverkene på hhv. 84., 82., 58., 79., 85., 49., 82., 54., 99. plass hva angår pris.

Man kan sikkert ikke ta dem for feil markedsføring fordi de valgte kraftverkene er jo sikkert størst på en eller annen måte, og de henter jo bare PRISENE på disse leverandører fra Konkurransetilsynets sider.

Men man skal nå ha tid og overskudd for å sette seg inn i disse avtalene.

Lureri, spør du meg.

Hilsen
Hanne Sivertsen

LES NESTE NUMMER AV FORBRUKER-RAPPORTEN!

DYRE NORGE

Det er allment akseptert at Norge er dyrt. Maten vår, biler, uteliv, alkohol og tobakk og alle slags tjenester er dyre i Norge. For ikke å snakke om skattene. Likevel klarer de fleste seg godt her.

Hvordan henger det sammen? Tjener vi så mye eller er kanskje ikke alt så dyrt likevel? Vi ser på norske priser. Hva er dyrt og hvorfor? Hva er billig og hvor finner du det?

Vi undersøker om det finnes gode forklaringer på det norske prisnivået. Og er prisnivået egentlig så høyt?

LES FORBRUKER-RAPPORTEN I OKTOBER

UTGIVELSE 1. oktober

Husk å melde adresseforandring!

Sandberg AS/Forbruker-rapporten

4849 Grimstad

telefon 37 40 12 71

faks 37 40 15 01

e-post forbrukerrapporten@abo-service.no

Skriftlige henvendelser merkes med «abonnement».

Oppgi abonnementsnummer ved alle henvendelser.

Abonnement løper til oppsigelse foreligger.

ISSN 0046-449X

Corbis/Scampix

**Garantert uten nikkel, sa han.
...Hallo!**

Forbruker-rapporten Gjør deg sterkere!

Vanlig abonnement: 225 kroner for 10 utgaver med tester, rettigheter og fakta.

Bestill på tlf.: 37 40 12 71 e-post: forbrukerrapporten@abo-service.no

eller gå inn på forbrukerportalen.no

